

భారతి

మా నవత్రిక

సంపాదకుడు:

శివలెంక శంభు ప్రసాద్

ఫిబ్రవరి 1971

సంపుటము : 48 :

సంచిక : 2 :

విడిపత్రిక వెం ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

ఫిబ్రవరి 1971

ధర్మారణ్యము	శ్రీ శనకన నరసింహస్వామి	1
అధునికభాషా కౌస్తూభివృద్ధి	డా. బొడ్డువల్లి పురుషోత్తం	3
కాటమరాజుకథ - చారిత్రక సంశయములు	డా. తంగిరాం వెంకటసుబ్బారావు	10
వాయులీనం	శ్రీమతి నాయని కృష్ణకుమారి	14
తెలుగులో సామ్యవాదం	"స్ఫూర్తిశ్రీ"	16
వక్రరేఖలు	శ్రీ వరిగి రాధాకృష్ణ	26
సమగ్ర దర్శనము	శ్రీ శంధ్రగంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి	29
కాకతీయశాంధవ్యములు - ఒక పరామర్శ	శ్రీ మకగా కృష్ణమూర్తి	38
జిలుగుశంభు	"సాంధ్యశ్రీ"	46
"అత్మయోధుడు"	శ్రీ కవలవాలు లింగమూర్తి	48
తిలక్ కవిత్వంలో భావజౌన్నత్యం	శ్రీ కళింకోట ప్రభాకరదేవ్	52
అసామవతు	శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం	56
స్వచ్ఛగీత	శ్రీ శంధ్రగంటి శ్రీకాంత్ శర్మ	64
కలగూరగంప		66
శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వర కవిత		
విజయ యాత్రలు	శ్రీ వోరి నరసింహ శాస్త్రి	70
అంద్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ :		
నలుగురు కొత్త చిన్న నట్యులు	డి. రా.	75
గ్రంథవిమర్శలు		80

ధర్తారణ్యము

శ్రీ శనగన నరసింహస్వామి

యుగయుగంబుల వెనుకకు నెగసిపోయి

చూచు భావుక చూచనలోదరిముల

కిగును గోదరములు నైమిశాదిపుణ్య

వని ఎదంబులు మునికులజనిదిములు.

భోగములు రోసి తివిము పింపుచి చమన్త

హితము బొంగించు మానుల కెదురునడక

సిగ్గునడినాడు నిర్జర స్త్రీ జలంబె

కాదు మఘపుడికాదు య్వర్జనము కూడ!

రేపుచూపును నిభిషవక్రియల కిగుచు

నానగామణి తిరుచి శిష్యులి భజింప

తల్లిబోర్విని ఎంతతాద్యవనైకి

తిత్పరుడు వొల్పు వాల్మీకి తాననుండు.

అంతేవాసుల మాచి

సంతాపముగా దలంచి యెదును సాక్షాత్

సంతాపద్రుమమై వే

దాంతార్థామృతి మురింగి భన్యుల జేయున్.

మదగి జరాజయాచి మొకి

మంత్రముగా నిభమెల్ల మాచిమే

పాదువగ మానిపకాళివనిమున్

వెలిగించుచు నేగు నానగా

భారతి

నదిమలవారి గ్రంథ నిరుపంధ్యుల
దైవతి భారతి వధూ
హృదయమున దివ్యార్పణ రహితముల్
విహరించుచుండగన్.

నిరతిము దుర్గమాటవి వినిగ్భయచిత్తములన్
సమిత్తు శాహరణమతిన్
సుదూరముగ సవ్యలుపుల్ సర
రేయి వెన్నెలల్ నిరియును
దోడువచ్చు నదివిన మృగరాజముకూడ
తేనియల్ గురియును వృక్షముల్
గునుమకొలుల యర్చ్యవిధిన్ ఘటించుచున్

ప్రతిరోహణ సామో
ద్గీగతినో సవార్కరణవ్రాతా
పాతింబునకో అంభో
జాతింబులు విరియు సవటి సరసులలోనన్.

ఆధునిక భాషా శాస్త్రాభివృద్ధి

డా. బొడ్డుపల్లి పురుషోత్తం

దైనందిన జీవితంలో భాషకున్న ప్రయోజనం ఇంతంతవరకు ఊహించరానిది. అందుచేత దాని ప్రాథమిక నిమిషాల్ని అవగాహనం చేసుకోవడానికి ప్రతిఒక్కరు తగినంత శ్రద్ధ చూపించటం ఎంతైనా అవసరం.

పూర్వంలోకంటే ఇప్పుడిప్పుడే భాషా నియమాల్ని సుకరంగా తెలుసుకోవడానికి తగిన మార్గాలేర్పడుతున్నాయి. భాషాధ్యయనం నేడు సజీవమైన మాతృ పదాంశాల్లో సాగుతున్నది. ఈ మధ్యకాలంలో సామాన్యభాషాశాస్త్రం సాధించిన అభివృద్ధిని పరిశీలిస్తే ఆశ్చర్యం కల్గకమానదు. దాన్ని గ్రహించాలనే ఉత్సాహం జనిస్తుంది.

ఆధునిక భాషాశాస్త్రం సాంప్రదాయకమైన శృంఖలాల్ని విచ్ఛేదించేసుకొని, సేతువాద సహితమైన శాస్త్రంగా అభివృద్ధిని సాధిస్తున్నది. దీనికి కీలకమిప్పుడు వ్యాకరణంకాదు—పదనిర్మితి ఆధునిక గణితశాస్త్రానికి, లెఖశాస్త్రానికికూడ 'నిర్మితి' చాలా ముఖ్యం. నిజాని కన్నీ సామాజికశాస్త్రాల్లోనూ భాషాశాస్త్రమే సాంకేతిక నైపుణ్యాన్ని అధికంగా సంపాదించుకొని ముందంజవేస్తున్నది.

భాషాశాస్త్రీయ సాంకేతిక నైపుణ్యం సంపాదించిన విద్యార్థులకు తమ మాతృభాషకాక ప్రముఖమైన ప్రపంచ జీవద్భాషను మరోదాన్ని కైవశం చేసుకోటం చాలా సుకరం. ఇందుమూలాన ఎక్కువమంది మానవులు సన్నిహితమౌతారు. అందువల్ల సాంఘికంగాను, రాజకీయంగాను, వ్యాపారరంగాల్లోను సమాజాభివృద్ధి బాగా ఏర్పడుతుంది.

తాత్త్వికులు, మనస్తత్వశాస్త్రజ్ఞులు ఆర్థిక సంఖ్యాగణన శాస్త్రజ్ఞులు, తమతమ శాస్త్రరచనలకు

సాంకేతికభాషలను రూపొందించుకొంటున్నారు. వీరినే అతీతభాష అనవచ్చును. వీరు సాధారణ ప్రజాకనీకంతో సంభాషించటంకూడా క్రమేణా విస్మరించే ప్రమాదం కూడా సంభవించవచ్చు. ఋజువుగా భావోద్రిక్తమొనర్చవలసిన కవులు, కళాకారులు నేడు తమ రచనల్ని ఆతినిగూఢమొనర్చి అయోమయస్థితిని కల్పిస్తున్నారు. ఈ విధంగా శాస్త్రాల కళల పరమావధి సాంకేతికనైపుణ్యపదర్యమేనా అన్నట్లుగా ఉంది.

భాషప్రకటనాని కనువైన ఉత్తమోత్తమ సాధనం భాష. ఇది కాలగతిలో మార్పులకు లోనౌతూ వుండే మెత్తని వ్యవస్థతో కూడింది. కొన్ని నిర్దిష్టమైన ధ్వనులతో, ధ్వనిసమ్మేళనాలతో కూడింది. దీని మూలంగా మానవుడు తన ఆలోచనల్ని, ఆవేశాల్ని, ఆశల్ని, అశయాల్ని ఎదుటి వారికి తెలియజేస్తూ వాటితో పంచుకుంటుంటాడు. అందుచేత భాష ప్రధానంగా మానవ సంబంధమైంది. ఇది మానవునకు సహజంగా సంక్రమించిందికాదు సశవత్త్వాదులు, క్రిమికీటకాదులు సహజంగా తమ తమ సుఖ దుఃఖ భావ ప్రకటనార్థం కావించే ధ్వనుల కన్న భిన్నమైంది భాష. ధ్వన్యత్పత్త్యవయవాల సహాయంతో వక్త కావించే ధ్వనులను, ధ్వని గ్రహణ అవయవ సహాయంతో శ్రోత స్వీకరించే అర్థవంతమైన ధ్వనుల సమూహం భాష అనవచ్చు. ఈ ధ్వన్యత్పత్తి గ్రహణాలకై మానవునిలోగల నరాలు, నాడులు, ఊపిరితిత్తులు, మేధ మొదలైనవి సృష్టిక రించటానికి వీలులేనంత క్లిష్టంగా నిగూఢంగా పని చేస్తుంటాయి. మానవుడు తన సుదీర్ఘమైన చరిత్రలో అసంఖ్యాకములైన భాషల మత్పత్తి చేసి

ఉంటాడు. ఎన్ని భాషలో జాడ తెలియరాకుండానే నశించిపోయి వుంటాయి. ఆధునిక జగత్తులో రెండు మూడువేలవరకైన భాషలున్నాయని చెప్పవచ్చు.

ఈనాడు భాషాశాస్త్రజ్ఞుడు కానిచే 'వాస్తవిక పరిశీలనం భాషలోగల వర్ణ వద వదాంగ సమాస వాక్య నిర్మాణ వైఖరుల్ని గుర్తించటం. ఈతడు తన శోధనను ఒకే భాషకు పరిమితం చేసుకోవచ్చు. లేదా ఒకటి రెం డిత్తర భాషల్ని తీసుకోవచ్చు. సహజంగా తనకు సుపరిచితమైన మాతృభాషావ్యవస్థను పరిశీలించుకొన్న తరువాతనే ఎవరైనా అన్యభాషా వ్యవస్థను విశ్లేషణ మొనర్చి గ్రహించాలని అనుకుంటారు. ఎవరైనా ఒక భాషా వ్యవస్థను సమగ్రంగా విభజించాలంటే అన్యభాషా వ్యవస్థతో కొంత పోల్చుకొంటే కాని సాధ్యమడదేమో అనిపిస్తుంది. అందుకే ఆధునిక ప్రపంచంలో ప్రతిభాషాభిజ్ఞుడు తన మాతృభాష కాక మరో జీవద్భాషనైనా సమగ్రంగా తెలుసుకోటం అత్యవసరం.

పాశ్చాత్య భాషా విద్యార్థులు తమ నాగరకతా వైభవాన్ని ప్రతిబింబించే వాఙ్మయంగల ఫ్రెంచి, జర్మన్, స్పానిష్, పోర్చుగీస్, ఇటాలియన్, స్వీడన్, మున్నగు జీవద్భాషల్లో కొన్నెన్నా గ్రహించాలని ఆరాటపడతారు. కాని భారతీయులు తమ ప్రాంతీయ భాషకాక ఇతర భారతీయ భాషను దేన్నీ తెలుసుకోవాలనే కుతూహలం ప్రదర్శించరు. ఇది చాలా శోచనీయం. కనీసం భారతీయ భాషల్ని అతీత పట్టభద్రదస్థాయిలో అధ్యయనంచేసే విద్యార్థులైనా తమ భాషకు సోదర భాషల్లో ఒక్కదానెత్తినా అధ్యయనం చేయాలని అనుకోక పోవటం, దానికి తగిన అవకాశాల్ని విద్యత్పథాలు కల్పించకపోవటం చింత్యం. ఉదాహరణకు ఆంధ్రభాషను అభిమానంగా పఠించే యం. ఏ. 'విద్యార్థులకు ద్రావిడభాషాకుటుంబానికి చెందిన ఏ తమిళమో, కన్నడమోకూడా పరిచయమై వుంటే స్వకీయభాషకుటుంబశాస్త్రాధ్యయనం ఎంతో సౌలభ్యంగా ఉంటుం దనటంలో సందేహంలేదు. ఇదే రీతిగా వాఙ్మయాధ్యయనంచేసే విద్యార్థులు తమ ఆధ్య

యనంతో సంబంధమున్న మరో వాఙ్మయాన్ని ఆధ్యయనం చేయటం అత్యవసరం.

ఈ విధంగా ఒక జీవద్భాషాధ్యయనం చేయక పోతే, వర్షాయంగా ప్రాచీన సాంస్కృతికమైన గ్రీకుగాని, లాటిన్ గాని పాశ్చాత్యభాషా విద్యార్థి అధ్యసించి తీరుతాడు. భారతదేశంలో యం. ఏ. శ్రీణిధిలో సంస్కృతం కొంత నేర్పటం జరుగుతుంది. ఇది గుడ్డిలో మెల్ల. ఇది పట్టుభద్రదస్థాయినుండి జరగటం వాంఛనీయం.

ఆధునికభాషాశాస్త్రజ్ఞుడు ప్రాచీన సాంప్రదాయిక పరిజ్ఞానప్రభావానికి లోనుకాకుండ స్వచ్ఛము, స్వచ్ఛందమునైన మనస్సుతో భాషావగాహనం కావించుకొని దాని వ్యవస్థను న్మీలిస్తాడు. క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దంలో సంస్కృతభాషను తుణ్ణంగా వ్యాకరించి పరిణతమానవమేధావికాసానికి శాశ్వతచిహ్నమనే కీర్తిగాంచిన 'అష్టాధ్యాయి'కర్తయైన పాణిని మహర్షి అలంకరించిన వీరంపంటి వీశాన్నే ఆధునికభాషా శాస్త్రజ్ఞుడలంకరిస్తాడనవచ్చు. మొత్తముమీద వైభవోపేతమైన ప్రాచీనభాషల్ని ఆయా భాషావ్యాకర్తలు సమగ్రంగానే వ్యాకరించారనవచ్చు. సంస్కృత భాషకు యాస్కుడు, పాణిని; గ్రీకు భాషకు డయోసిపియస్ (ట్రాకుస్), అపోలోనియస్ డెక్లొలస్సులు; ఇటాలియన్ భాషకు ఎలియస్ దోసత్స్ ప్రీషీయసులు; అరబ్బీ భాషకు సీబావహీ, అల్ఖలిల్, అమోఘంగా వ్యాకృతుల్ని చేకూర్చారనటంలో సందేహం లేదు. వారెట్టి సంకుచిత సిద్ధాంతాలకు లొంగిపోలేదు. దోసత్స్, ప్రీషీయసు తమకు పూర్వమైన వ్యాకర్తల్ని అంధ ప్రాయంగా అనుసరించినమాట వాస్తవమేకాని, అంత మాత్రాన వారివల్ల ఆ భాషల కెటువంటి అన్యాయం జరగలేదు.

లాటిన్ భాష విభక్తి విధానంలోను, క్రియా రూపాలలోను, పదనిర్మితిలోను, గ్రీకుభాష కత్యంత సన్నిహితమైంది. గ్రీకు, లాటిన్ భాషలు రెండూ విశేషంగా ప్రత్యయాత్మకమైనవి. లాటిన్ భాష

గ్రీకుభాషకన్న అనేక విధాల అక్షిప్తమైంది. లాటిన్లో ప్రాకృతాలకువలె ద్వివచనం లేదు. లాటిన్లో గ్రీకునందువలె (లుక్—ఒక విధమైన భూతార్థకం రూపాలు) మృగ్యం. గ్రీకు భాషలో సంస్కృతంలో లాగా దశవిధ లకారాలు ఉంటే లాటిన్లో మూడే ఉన్నాయి. గ్రీకులో లాగానే లాటిన్లోను సమతాగుణశోభితమైన వాక్య నిర్మాణం ఉందికాని అతలకన్నా ఇంకా జటిలంగా మారింది. ఇంతకు చెప్పవచ్చింది ఈ రెండు భాషానిర్మాణాలకు గల సామ్యమునుబట్టి లాటిన్, గ్రీకు వ్యాకృతుల్ని అనుసరించినంత మాత్రాన కల్గిన అవకారం ఏమిట లేదని. కానీ తరువాత మధ్యయుగాల్లోని ఐరోపియన్ వైయాకరణులు లాటిన్ వ్యాకరణాన్ని యథాతథంగా తమ తమ భాషల కనువర్తించి చేయటంవేతనే మహా ప్రమాదం సంభవించింది ఇదేరీతిగా సంస్కృత వ్యాకరణాన్ని ప్రాకృతాలకు అనుసరించడంవల్ల నష్టం అంతగా లేదు. ప్రాకృత వ్యాకరణం చెప్పకొన్నారు కదా 'అనుక్త మన్య శబ్దామశసవత్' అని సంస్కృతం 'ప్రకృతి' అయితే ప్రాకృతాలు 'ప్రకృతి'గా పరిగణింపబడ్డాయి. 'ప్రకృతివత్ వికృతిః' అనే పూర్వసమాసాశాస్త్ర నియమాన్ని వ్యాకరణ శాస్త్రానికిగూడా అన్వయం చేసుకొన్నారు. కాని భిన్నభాషా కుటుంబానికి చెందిన తమిళ కర్ణాటక భాషా వైయాకరణులు సంస్కృత వ్యాకరణాన్ని అనుసరించి తమ వ్యాకృతులను తీర్చిదిద్దటంవల్లనే ఎక్కడలేని చిక్కువచ్చిపడింది. దీనికంతటికీ కారణం వ్యాకరణమంటే లాటిన్ వ్యాకరణమనే సంస్కృత వ్యాకరణమనే అనుకోటం. అందులోని నియమాలు విశ్వభాషాపరివ్యాప్తాలని, తర్క సహజమని విశ్వసించటమే ఇప్పటికీ అటువంటి నమ్మకం పూర్తిగా వశించిందని చెప్పలేం.

లాటిన్ వ్యాకరణ ప్రభావతీతత సర్ విలియం జోన్సు మహాశయుడు కాంచిన సంస్కృత భాషా స్వేషణంతో కొంత సడలింది. ఇండో యూరోపియన్ భాషలకుగల మూలభాషను పునర్ని

ర్మాణం చేయాలనే కుతూహలం పెంపొందింది. దీనితో ఆధునికభాషాశాస్త్రం ఆరంభమైంది. ఫ్రెడరిక్ వోన్ ష్లెగెల్ 'భారతీయుల భాషా వివేకాల'నుగూర్చిన (On language and wisdom of Indians) సిద్ధాంతవ్యాసం వెలువడింది. దీనితో తులనాత్మకవ్యాకరణావిష్కృతి జరిగింది. ఆ తరువాత అధికారంలోనే 'ఫ్రాంజ్ బాప్' రచించిన 'సంస్కృత క్రియావిభక్తి విభాసం' అనే మహాగ్రంథం వచ్చింది. తరువాత సర్గి, మాటేండల్లకు నిర్మాణ భాషాశాస్త్రానికి భాషాదయ మనదగిన ఫెర్డినాండ్ దే సమూనిర్ విరచిత 'సామాన్యభాషాశాస్త్ర గ్రంథం' వ్యాప్తిలోకి వచ్చింది.

బాప్ అతని అనుచరులు; ముఖ్యంగా లగన్, ఫ్రెడ్రీచ్ పాల్, జాకోబ్ గ్రీమ్, ష్లెగెల్, కార్ల్ బ్రగ్ మన్, హెర్మన్ పాల్ మొదలైనవాళ్లు తమకున్న ఇండోయూరోపియన్ భాషాపరిజ్ఞానంతో ఒక్కొక్క భాషాతత్వాన్ని మ స్సుకు హత్తుకొనేటట్లుగా చిత్రించారు. వీరి యా కృషి వ ధారించుకొని, ఎందరెందరో యోమాన్స్, స్పావోనిక్, తెల్లిక్ భాషల్లో అద్భుతమైన పరిశ్రమ చేసారు. పశ్చిమఅసియా, యూరేషియాలోని భాషలకున్న విశాలమైన సంబంధాన్ని విశదీకరించారు. ఐదువేలసంవత్సరాలనాటి ప్రాచీన ఇండోగూరోపియన్ భాషా నిర్మాణానికి సముచితము సాహసోపేతమునైన ప్రయత్నాలన్నోజరిగాయి. ఎన్నోసదకూపాలు నిర్ణయింపబడ్డాయి. ఎన్నింటికీ ప్రకృతి ప్రత్యయ విభాగాదులు కావంపబడ్డాయి. వాక్యసదనిర్మాణరీతులు విశదీకరింపబడ్డాయి. ఎన్నో ధ్వనిమూలాలు నిర్మితమైనాయి. ఏయేకాలాల్లో అవి అనువర్తించిందికూడా సెర్దిశింపబడ్డాయి.

19 వ శతాబ్దపు తులనాత్మక భాషావేత్తల మేధాశక్తి చాల నిశితమైంది. ప్రపంచీయమైంది. అయినా ఆధునికప్రమాణలనుబట్టి వారి కృషిలో రెండు ముఖ్యలోపాలు గోచరిస్తున్నాయి. (1) వారు అక్షరాలకు ఉచ్చారణలోని ధ్వనులకు భేదం గుర్తించక ఒకదానికొకటి పారబడటం (2) పరిశీలనకన్న ఉపసాహితోనే వారు సంతృప్తిపడటం.

ఉచ్చారణంలోని మార్పులు ప్రజల జీవోద్ధారకులపై కల్గేవికాని సస్థికాల పుటల్లోవికావు. అందువల్ల భాషాపరిణామాలంటే ఉచ్చారణనే ప్రధానంగా పరిగణించాలి. ఉపోపాహలు పదాల వ్యుత్పత్తి నిరూపణంలోను ఎక్కువగా ప్రదర్శించబడ్డాయి. పదాల వ్యుత్పత్తి అంటే వాటి పుట్టుక పరిణామాలు; వాటి పూర్వ పూర్వ రూపాల్ని నిరూపించటం. అంతేకాని నక్కేది నక్క, కుక్కేది కుక్క అనే రీతిగా వ్యుత్పత్త్యర్థాలు ఊహించటం హాస్యజనకమౌతుంది. ఇటువంటి వ్యుత్పత్తుల్ని కల్పించి హాస్యభాజనుడు కావటానికి ఆధునికభాషాశాస్త్రజ్ఞుడు దుర్దుక్కుడు కాడు. అర్థవిషయం చాలా క్లిష్టమైంది. అది అనేక సాంఘిక, చారిత్రక, మానసిక క్లిష్ట పరిస్థితులమీద ఆధారపడి ఉంటుంది. ఇదమితంగా చెప్పలేం. కాగా భాషాశాస్త్రజ్ఞుడు జబ్బుపరిణామాల్నే ప్రధానంగా పరిశీలిస్తాడు ఈవిధంగా అర్థవిషయ మశాస్త్రం (Semantics) భాషాశాస్త్రం నుండి వ్యభిక్తమైనది.

అట్లాని భాషాశాస్త్రపరిశీలకుడు ఊహించటానికే సాహసించడమేకాదు. ఏది 'ఊహా' ఏది 'భావన' అతడు స్పష్టంగా గ్రహిస్తాడు. తన భావనకు ఊహకు ఆధారాల్ని నిరూపిస్తాడు. సదేహ స్వరంగా ఉంటే స్పష్టంగా చెప్తాడు లేకపోతే ఇది 'నా ఊహమాత్రమే' అని ఉద్ఘాటిస్తాడు. తత్వధికమైన ఆత్మవిశ్వాసోత్సాహం 19 వ శతాబ్దపు తుల్యభాషాభిజ్ఞులు తాము వివరించలేని అంశమేలేదని అనుకున్నారు. అందువల్ల ముఖ్యంగా వ్యుత్పత్తుల నిర్ణయరంగంలో ఎక్కువగా దుష్ప్రతిభలే చేకూరాయి. మూలమాతృకాపునర్నిరూపణం విషయంలో వారు ప్రదర్శించిన సాహసాలు విమర్శకు గురికాక తప్పలేదు. ప్రాచీన ఇండోయూరోపియన్ భాష ప్లేచర్, బ్రగ్మర్ష మధ్యమన్న అధికాలంలోనే అపారంగా గుర్తించటానికి విలువైనంతగా మారిపోయిందనే విమర్శకు లోనయింది. ప్రతి నిరుక్త సంపాదకుడు పదయొక్క చరిత్రను మాత్రమే స్పష్టంగా ప్రద

ర్శించాలని అట్లా చేయలేకపోతే అతని కర్తవ్యంలో విఫలుడైనట్లే అని భాషాశాస్త్రజ్ఞులు ఉద్ఘాటించారు.

అమెరికాకు ఆంగ్లదేశానికి చెందిన 19 వ శతాబ్దపు ప్రఖ్యాత లిఖిత భాషాపరిశీలకు లనేకులు జర్మనీలో నుశీకీతులైనారు. వీరిలో విలయం డ్యిట్ విట్నీ (1827-94), హెన్రీ స్పీట్ అనేవాళ్లు ప్రముఖులు. విట్నీ బెర్లిన్ లో బాప్ వద్ద అధ్యయనం చేసాడు. ఈయన అమెరికా ఖండంలోని భాషాపరిశీలనానికి చక్కని ప్రాతిపదిక వేసాడు.

ఆక్స్ ఫర్డ్ విశ్వవిద్యాలయానికి చెందిన హెన్రీ స్పీట్, హాజ్ మన్ వద్ద శుశ్రూష చేసాడు. ఈయన ఆజీవితం జీవద్వాషానిశితపరిశీలనా ప్రాముఖ్యాన్ని నొక్కివక్కాణించేవాడు.

జీవద్వాషను గూర్చిన పత్యక్ష పరిశీలనా ప్రాముఖ్యాన్ని గూర్చి ఫెర్డినాండ్ దే సెర్నూర్ (1857-1913) కూడా గట్టిగా ఉద్ఘాటించాడు. పారిస్ లోను, చెనివాలోను ఈయన ఉపజ్ఞాపేంగా భాషాధ్యయనకర్తృత్వం వహించాడు. తన జీవితకాలంలో ఈయన ఎక్కువగా వ్రాయలేదు జీవితాంతరం ఈయన ఉపన్యాసాలన్నీ ఈయన శిష్యులచేత ప్రచురింపబడ్డాయి ఇందులో విశేషమైంది 'సామాన్య భాషాశాస్త్ర పాఠాలు' అని గ్రంథం. ఆధునిక భాషాశాస్త్ర వ్యవస్థాపకుడు 'సెర్నూర్' అవటంలో ఏమాత్రం అతిశయోక్తిలేదు. ఈ గ్రంథంలో ఉన్న తొలి మూడు ఉపన్యాసాలు ప్రధానంగా నాలుగు సమస్యలకు సంబంధించేవి. (1) భాషకు భాషణకు గల సంబంధం. (2) అనూహనంగా భాషకు సంక మిస్తున్న సంవదలు ధైనించిన భాషణలో వానిగల ఉపయోగం. (3) ధ్వని విజనం. (4) వర్ణనాత్మక లేక ఏకకాలిక భాషాధ్యయన పద్ధతికి; చారిత్రక లేక భిన్నకాలిక భాషాధ్యయన పద్ధతికి గల తారతమ్యాన్ని భాషావ్యవస్థానిర్మితిని పరిశీలించటం.

సెర్నూర్ బోధలు, అతని శిష్యవర్గంమూలంగా బహు ప్రాంతాల్లో బహుళ ప్రచారాన్ని పొందాయి

ఈ శిష్యునికంటే స్మరింపదగినవారు మెల్లె (1866-1936); నికోల్ క్రూజ్ కామ్ (1890-1938); ఎడ్వర్డు సపీర్ (1884-1939) లియోనార్డు బ్లామ్ ఫీల్డ్ (1887-1949) మొదలైనవారు. సపీర్, బ్లామ్ ఫీల్డ్లు ఆంగ్ల భాష కన్న, ఇతర ఇండోయూరోపియన్ భాషలకన్న భిన్నమైన నిర్మాణరీతులుగల్గి, పరస్పరం సంబంధంలేని పెక్కు అమెరికన్ ఇండియన్ భాషల్ని ప్రత్యక్షంగా పరిశీలించి విశేష ప్రయోజనాలను సాధించారు. చక్కని శిక్షణాత్మకమైన పటిష్ఠతతో వీరు ఆ క పరిశోధనల్ని గవేషణల్ని విలక్షణంగా నిర్వహించారు. అప్పుడే అంటే 1925 లోనే 'భాష' అనే పత్రిక అమెరికా భాషాశాస్త్ర సంఘంవారిచేత స్థాపితమైంది. దాని తొలి సంపుటిలో సన్సూర్ వచించినట్లుగా అమెరికాలోని ఆదిమవాసుల భాషారూపా లనేకం వర్ణనాత్మకంగా నిరూపితమైనాయి. ఈ పత్రిక ద్వితీయ సంపుటిలోనే (1926) బ్లామ్ ఫీల్డ్ రచించిన 'భాషాశాస్త్రాన్ని కనపరమైన కొన్ని అపూర్వ ప్రతిపాదనలు' (A set of postulates for the science of language) అనే అద్భుతమైన వ్యాసం ప్రచురింపబడ్డది. ఇందులో గణితశాస్త్ర నియమాలు సాహసంగా భాషకు కూడా అనువర్తించబడ్డాయి. ఎందుకంటే ఈ 'నిరాధార ప్రతిపాదన వద్దతి' అధునిక భాషాధ్యయనాన్ని ముందుకు తీసుకుపోతు దని బ్లామ్ ఫీల్డ్ భావించాడు ఇందుమూలంగా మన అనుమానాలన్నీ స్పష్టంగా ఉద్ఘాటించబడతాయి. కల్పించబడ్డ సంజ్ఞలన్నీ బాగా నిర్వచించబడతాయి. ఏవి స్వతంత్రంగా నిలబడగల అంశాలో, పరస్పర సహాయంతో నిలిచేవి ఏనిటో స్పష్టమౌతాయి. బ్లామ్ ఫీల్డ్ రచించిన 'భాష' అనే ఉద్గ్రంథం (1933) భాషాశాస్త్రాధ్యయనానికి మార్గదర్శకమైంది. అంతర్జాతీయ భాషాశాస్త్రజ్ఞులు సమావేశాల్లోను, ఇతర చర్చావేదికల్లోను, సభల్లోను ఉత్పన్నమయ్యే అనేక భాషావిషయకనమస్యల్ని ఈ గ్రంథం పరిష్కరిస్తుందనవచ్చు.

కొన్ని భాషలు చాలా పరిమితమైన సంఘం

చేతనే వ్యవహృత మౌతున్నాయి. వాటి మనుగడ అస్సు పుష్టుగా వుంది. అఫ్రికాలోను, ఆసియాలోను, అమెరికాలోను అనేక భాషలు ఏ సమర్థుడైన భాషాశాస్త్రజ్ఞుడయినా తగురీతిని లిఖితం చేయకపోతే ఈ 20 వ శతాబ్దాంతంలోనే రూపుమాసిపోతాయి. ఈ ఉన్నభాషలు కూడా నిరంతరం పరిస్థితుల కనుకూలంగా మార్పులకు లోనౌతున్నాయి. మార్పు అనేది భాషయొక్క జీవల్క్షణాన్ని ప్రకటిస్తున్నది. ప్రపంచంలో గొప్ప భాషలుగా పరిగణింపబడుతున్న ఆంగ్లం, రష్యన్, చెస్ నీన్, జపనీస్, జర్మన్, స్పానిష్, ఫ్రెంచ్, ఇటాలియన్, పోర్చుగీస్, డచ్, అరబిక్ మున్నగుభాషలు స్వాపీతి, తమిళంలాగానే మార్పులకు గురిఅవుతున్నప్పున్నాయి. సనాతన హైందవులు మత సంబంధంగా ఉపయోగించుకొనే సంస్కృతంలోను; బౌద్ధమత భాషయైన పాలిలోను; రోమన్ క్రైస్తవ భాషయైన లాటిన్ లోను మార్పు అనేది కృతకంగాను మందగోడిగాను కనుపట్టవచ్చు. కరడుగట్టిన ఇట్టి భాషారూపాల్ని నిరంతర శిక్షణ ముఖంగా వ్రాయగల్గటంగాని చదవగల్గటంగాని లేదా వాటితో సంభాషించగల్గటంగాని జరగవచ్చు. భాషమారేస్వభావం కలదనే సామాన్య నియమానికి సంస్కృతం, పాలి, లాటిన్ భాషలు ఆశ్చర్యకరమైన అవవాదాలుగా పరిగణింపవచ్చు. ఇట్టి అపరిణామశీలానికి కారణాలు రెండు. (1) ఇవి దైవనందిన జీవితంలో సామాన్యంగా సంభాషణాత్మకంగా లేకపోవటం. అంతేగాక విశేష సౌకర్యపేతమైనట్లే పూజారివర్గానికి లేక పండిత వర్గానికి పరిమితమై ఉండటం. (2) అత్యంత ప్రాచీనమైన వాఙ్మయం ఏవి కుండటం. సకల మత పూజా కార్యకలాపాలు ఈ భాషల్లోనే నిర్వర్తించబడటం. మార్పు అనేది మహాపాతకంగా పరిగణింపబడటం 'వాలపక్' 'ఎస్పరాంతో' 'ఇహో'వంటి కృతక భాషలకు ఇటువంటి లక్షణాలు అనువర్తించవు. అవి ఎంత జాగ్రత్తగా నిర్మింపబడి రూపొందించబడినా అవి జీవద్భాషలు కాజాలవు. అయినా అవి మార్పు చెందడాను ఉండలేవు. ఇంచుమించుగా ఒక వంద కృతకభాషల్ని క్రిత మధ్యకాలంలో మేధావులు నిర్మించారు.

వారు. కాని పైని పేర్కొన్న మూడు భాషలు మాత్రమే తక్కినవాటికన్న విశేష ప్రాచుర్యాన్ని, విస్తృతిని పొందాయి. 'వాలెష్' అనే మాటకర్థం ప్రపంచభాష అని. దీన్ని కల్పించినవాడు జాహాన్ మార్షిన్ ష్యేయర్ అనే బచేయర్ చర్చి అధికారి. 1879 లో ఇది కల్పించబడ్డప్పు డిది విశ్వవ్యాప్తంగా మానవభాష కాగలదని అందరూ ఉత్సాహంతో భావించారు. కాని ఎనిమిది సంవత్సరాల తర్వాత దీన్ని గాఢంగా అభిమానించినవాళ్లు విస్మరించారు. పోలిష్ జ్యో ఆమున లా జరన్ జయెన్ హాస్ (1857—1917) అనే అతడు రూపొందించిన 'ఎస్పరాంతో' భాషపట్ల వీరు ఆసక్తి చూపించారు. నిజాని కిది 'వాలెష్' కన్న మిన్నగా విరచితమైంది యనక తప్పదు. ఇందరి రూపాలు నియతమైనవి జటిలం కానివి. ఇందులో లాటిన్ భాతువులకు (సెంచి, జర్మన్, ఇంగ్లీషు శబ్దాలు చేర్చబడ్డాయి. సమాసాలు, జన్యపదాలు స్వేచ్ఛగా చేకూర్చబడ్డాయి. నామములన్నీ ఒకారంతాలు. విశేషణాలన్నీ అకారంతాలు. క్రియావిశేషణాలన్నీ ఎడంతాలు. భావార్థకాలన్నీ ఇదంతాలు. మధ్యమ పురుషులన్నీ ఉదంతాలు. ఈవిధంగా నియమా లెక్క ఏర్పడవబడ్డాయి. అయినప్పటికీ 1907 లో 'ఇడ్' భాషానిర్మాణం జరిగింది. 'ఇ' అంటే 'ఇంటర్ వేషన్' 'డ' అంటే డెలిగేషన్ అని అర్థం; 'ఓ' అనే అంతిమ స్వరం నామవాచక సూచకం. ఈ అంతర్జాతీయ ప్రతినిధుల మహాసభలో బహుముఖశాస్త్రకోవిదులున్నారు. కాని వీరి ప్రతిపాదనల్ని ఇస్పరాంతో భాషాభిమానులు బలపరచలేదు. అప్పటికే బాగా పతనస్థానాలో ఉన్న వాళ్లు పాశ్చాత్యగ్రంథాలు వృధా అయిపోతాయని భాధ చెందారు. ఏమైనా వేడు 'ఇడ్' కన్న ఎస్పరాంతోయే అనేక అంతర్జాతీయ సమావేశాల్లో విశేషంగా ఉపయుక్తమౌతున్నమాట నిజం. అంతమాత్రంచేత సహజమైన భాషల్ని అణచి వాటి స్థానాన్ని ఆక్రమించాలనే ఆసక్తి ఈ కృతకభాషకు లేదు. అట్టి శక్తి ఉన్నదనికూడా భావించరాదు.

20 వ శతాబ్దంతో మానవకల్పితమైన కొన్ని యితర భాషలు:—

సియానోఅనే అతరు (1903) కల్పించిన లాటిన్ సినిఫ్లెక్సోన్; ఆటో జస్పర్సన్ కల్పించిన నో వైల్ (1928); హోగ్ బెన్ కమగొన్న ఇన్టర్గ్లోస్స (1943); అంతర్జాతీయ సహాయ భాషాసంఘంవారు కమగొన్న ఇన్టర్ లింగ్వ (1951)—వీని అన్నింటిలో ఎస్పరాంతోయే ప్రపంచమానవుల కొక భాషా పేతువుగా ఉండి అనేక క్లిష్టసమయాల్లో నమూనాగా సామకరణమైందని చెప్పక జవ్వుదు. ఎస్పరాంతోను నేర్చుకోటం చాలా సర్కా వుంటుంది. దానిలో నియతంగాజేరే ప్రత్యయాలను, భాష విభక్తుల్ని, ఊహించటం బుద్ధిబలాన్ని పెంపొందించే గారడీయే అవుతుంది 'ఇలాంటి భాషపట్ల ఎంత మమకారం ఉన్నవాళ్లయినా సంప్రదాయపీఠిగంవారై తదనుసారంగానే వర్తించబాని కుద్యుక్తులు కావటం సహజం. సంఘం ఎంతగా మాటకుండా ఉండాలని ఆశించినా భాష విస్తృతం, ఎక్కడ మాటాతూ ఉండటం తథ్యం. అందులేని అవకాశాలు హద్దులేని ఉత్సాహం గల్గిన ఈ క్రొత్తజగత్తులో కొంతమంది ఎస్పరాంతోను నిత్యం వాడుకోవటం ప్రారంభించారు. అందుచేత అది కూడా కొద్ది వ్యవధానంలోనే సంఘాని కనుకూలంగా కొన్ని మార్పులకు గురికాక అప్పోదు అమెరికన్ గాని, రష్యన్ గాని ఒకరితో ఒకరు ఒక యాత్రనుగూర్చిగాని, ఆహారాన్నిగురించిగాని, దుస్తులు, ఆటపాటలు మున్నగువాటినిగూర్చిగాని హాయిగా ఎస్పరాంతోభాషలో సంభాషించుకోవచ్చు కాని శాస్త్రాన్ని గూర్చిగాని, మతాన్నిగూర్చిగాని, తత్వాన్నిగూర్చిగాని ఆ భాషలో వాదించుకోవాలంటేమాత్రం సాధ్యపడదు.

మానవులు ఊహించగలవారు. వారికి భాషపై కొంతఆధికారం ఉందని, ఎంతఉన్నా భాష వారి మానసికస్థాయి నత్రికమించే ఉంటుందని బేకన్ పండితుడంటాడు. మన కిష్టంఉన్నా లేకున్నా మన సంఘంలో వ్యవహారమౌతున్న మన ప్రాంతీయభాష పట్లనో, మాతృభాషపట్లనో, వల్లమాలిన అభిమాన

ఆధునిక భాషా శాస్త్ర వివృద్ధి

పాశాలచేత మనం బంధించబడి ఉన్నాం. మన హిందూత్వాన్ని గుర్తించాలి. సత్యం తెలుసుకుంటే మనకు స్వేచ్ఛ లభిస్తుంది. ప్రపంచం అనేకవిధాల సన్నిహితమౌతున్నది. భాషమూలంగా అది విన్నదూ దూరంకాగూడదు. ఈ అవరోధాన్ని అతిక్రమింపగల బుద్ధికుశలత, నైశిత్యం మానవునికి లేకపోలేదు. అట్టి కౌశలాన్ని భాషాశాస్త్రం మానవునకు ప్రసాదించగలదు. ఈ సత్యం ఎంతగా స్పష్టంగా పాక్షాత్కరిస్తే అంతగా భాషాసహజవ్యవస్థను సుకరంగా మానవుడు గ్రహించి తన సహోదరులతో చేయి కలవగలుగుతాడు. 56 గంటల్లో భాషావ్యవస్థనైనా

మబోధం చేయించే పద్ధతుల్ని అమెరికాఖండంలోని భాషాశాస్త్రజ్ఞులు అవలంబిస్తున్నారు. అట్టి విధానాలు అన్వేషణావారు అనుసరించాలి. అట్టి అవసరం నేడు కల్గినంతగా ఇంతకుముందెన్నడూ కలుగలేదని అనవచ్చు. దేశ సమైక్య్యానికి, ప్రపంచ సమైక్య్యానికి భాష అవరోధం కారాదు.

ఈ రచనకు ఆధారాలు

(i) Language in the Modern world -
Simeon Potter. (ii) Language - Bloom
field.

కాటమరాజు కథ - చారిత్రక సంశయములు

డా. తంగిరాల వెంకటసుబ్బారావు

కాటమరాజు—నల్లసిద్ధులను గూర్చిన చారిత్రకాంశమును మొట్టమొదట తడవినవారు శ్రీమతి వాననాసి యశోదాదేవిగారు. ఈమె 1947 లో రచించిన తన పరిశోధక వ్యాసమున అలపురిపాడు యాదవులను గూర్చియు ఎఱ్ఱగడ్డపాడు యాదవులను గూర్చియు చర్చించిరి. కాని యశోదాదేవిగారు కేవలము గుండ్లపాలెములో జరిగిన ఒక కావనమును బట్టియు, ఇతర స్థానిక చరిత్రలనుబట్టియు ఈ యాదవ చరిత్రలను చర్చించిరి. కాటమరాజునకు సంబంధించిన వీరగాథల నీమె వశీకరించినట్లుగా లేదు. (1947 నాటికి కాటమరాజు వీరగాథ లేవియును ముద్రించబడలేదు). అందుచే ఈమె ముచ్చిన అంశములలో కొన్ని లోపములు దొరికినవి.

నెల్లూరుచోళరాజ్యములోనేయున్న అలపురి పాడును నల్లరాజు అలపోలురాజు పాలించెడినియు, ఎఱ్ఱగడ్డపాడును కాటమరాజు పాలించెడినియు యశోదాదేవిగారు వ్రాసిరి. అలపోలురాజు నెల్లూరు నేలిన తెలుగు చోళులలో మూడవ మునుసిద్దితో పుల్లరి విషయమై పోరాడెననియు, ఆ యుద్ధము క్రీ. శ. 1259 లో లింగాలకొండ—ఎఱ్ఱగడ్డపాడు దగ్గఱ జరిగెననియు, నల్లసిద్దియు మునుసిద్దియు ఒక్కడేయనియు, అతని కాలము క్రీ. శ. 1248-1267 అనియు యశోదాదేవిగారు తెల్పియున్నారు. ఇది యంతయు అలపురిపాడు యాదవుల గూర్చిన వృత్తాంతములలో నిచ్చిరి. మరల ఎఱ్ఱగడ్డపాడు యాదవులను గూర్చి వ్రాయుచు కాటమరాజు మూడవ మునుసిద్ది లేక మూడవ నల్లసిద్దితో పుల్లరి విషయమై పోరాడెనని తెల్పిరి. నల్లరాజుకూడా మునుసిద్దితో పోరాడెనని తెల్పిరి. కాని నల్లరాజునకును అలపోలురాజునకును గల సంబంధమును గూర్చికాని,

వీ రిరువురితో కాటమరాజునకుగల సంబంధమును గూర్చికాని తనకు తెలియదనిరి. ఎఱ్ఱగడ్డపాడు అను నది గుంటూరు మండలమున ఒంగిలు తాలూకాలో మన్నదినిరి. వ్యక్తుల నామములు కూడ తప్పుగా నిచ్చిరి. అపురి పోలురాజును 'అలపోలురాజు' అనియు, కఱియాపులరాజును 'కరియోలరాజు' అనియు, కాటమరాజును 'కంటమరాజు' అనియు తెల్పిరి. అలపోలురాజు కాటమరాజు కాకతి గణపతిదేవుని కాలమువారని చెప్పిరి. గుండ్లపాలెము శిలాశాసనములో ప్రతాపుని పేరుండటం పొరపాటనిరి. గణపతిదేవుడు ఎఱ్ఱగడ్డపాటి పోల్లూటలో అలపోలురాజునకు సహాయము చేసెనట.

కాటమరాజు కథాచక్రమును పరిశీలించినచో యశోదాదేవిగారు వెలుబిచ్చిన అభిప్రాయములు చాల వలకు నిలువజాలవు. నల్లరాజు కాటమరాజునకు పితామహుడు. ఇతడు 'యలమంచి'ని పాలించెనుగాని, 'అలపురిపాడు'ను పాలించినవాడు కాదు. ఈ 'యలమంచి' నేటి విశాఖమండలమున 'ఎలమంచిలి' అను పేరుతో మన్నదికావచ్చును. నల్లరాజు కొడుకు పెద్దిరాజు పెద్దిరాజు కొడుకు కాటమరాజు. పోలురాజు పెద్దిరాజునకు తమ్ముడు; కాటమరాజునకు పినతండ్రి. ఇతడు సిద్దిరాజుతో యుద్ధమొనర్చెననుట సరికాదు. ఈ పోలురాజు నల్లసిద్ది పూర్వుడైన చోడతో పోరాడి చనిపోయెను. నల్లసిద్దితో యుద్ధముచేసినది కాటమరాజుకొక్కడే! ఇతని తాత నల్లరాజును, పిన తండ్రి పోలురాజును నల్లసిద్దితో పోరిరనుట అసం

1. చూ. రాజమండ్రి ఆంధ్ర చారిత్రక పరిశోధక సంఘమువారి పత్రిక, సంపుటము 23, పుటలు 12-14.

గతము. వీరు నల్లసిద్దికంటె పూర్వులు. తమ పితా మహాదగు ఆవుల వలారాజుపేరుతో కాటమరాజుడారే 'అంపులపాడు' గ్రామమును నిర్మించియుండురు (అదియే నేటి 'పెదలంపలపాడు') ఇది ఎల్లగడ్డపాడు నకు మిక్కిలి సమీపమున మన్నది కాబట్టి అంపుల పాడు నేలిన యాదవులు వేలనియు, ఎల్లగడ్డపాడును బాలించిన యాదవులు వేలనియు భావించుట సరికాదు.

కాటమరాజు పాలించిన ఎల్లగడ్డపాడు కనిగిరి తాలూకాలో పెదలంపలపాడు గ్రామమునకు సమీప మునగల పంచలింగాల కొండకు ఉత్తరభాగమున మన్న పాటేటి తీరమేకాని, ఒంగోలు తాలూకాలోనున్న ఎల్ల గడ్డపాడు గ్రామమునకు సరికాదు. యుద్ధభూమియగు ఎల్లగడ్డపాడు కనిగిరిసీమలో పంచలింగాల కొండ ప్రక్కనే యున్నదికాని గుంటూరు మండలమునలేదు. మెకంజీ వ్రాతప్రతులలో రణరంగము గుంటూరు మండలమున అమరావతి దగ్గరననియున్నది.² ఇది మఱింత హాస్యాస్పదము. కనిగిరికి తూర్పుగా పది సం. డెండు మైళ్ళ దూరములో పంచలింగాల కొండ యున్నది. ఆ కొండ దిగువనే కాటమరాజు కోట, యుద్ధభూమియగు ఎల్లగడ్డపాడును గలవు.

యజ్ఞోదాదేవిగారు మనుమసిద్దియే నల్లసిద్ది యనుట, యుద్ధకాలము (క్రీ. శ. 1259) అనుట, ఇది గణపతిదేవునికాలమున జరిగెననుట, ఎల్లగడ్డ పాటి యుద్ధమున ఈ గణపతిదేవుడు లలపోలు రాజానకు సహాయము చేసెననుట సంశయాస్పద విషయములు.³ చోడతిక్కని పుత్రుడైన మనుమసిద్దికి ముగ్గురు కొడుకు లనియు అందు రెండవవాడు నల్లసిద్దియనియు మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు తెలుపుచున్నారు.⁴ గుంటూరుజిల్లా నరసరావుపేట శాసనము కూడ దీనిని బలపఱచుచున్నది. వీరగాథలో నెచ్చటను మనుమసిద్ది పేరులేదు; 'నల్ల సిద్ది' అనియే కలదు కాబట్టి మనుమసిద్ది కుమారుడైన నల్లసిద్ది కాలములోనే (అనగా క్రీ. శ. 1280—97 మధ్య కాలములోనే) ఎల్లగడ్డపాటి పోట్లాట జరిగినదని చెప్పవలెను. క్రీ. శ. 1282 యుద్ధకాలమని

శ్రీ దేవరపల్లి వెంకటకృష్ణారెడ్డిగారు నిర్ణయించి నారు.⁵ కాటమరాజును నల్లసిద్దియు కాకతీయ ప్రతాపరుద్రుని కాలమువారనుటకు గుండ్రపాలెము శాసనమే కాక, 'కఱియూపులరాజుకథ' అను వీరగాథయు సాక్ష్యమిచ్చుచున్నది. (ఈ వీరగాథయొక్క తాళపత్ర వ్రతి నకు లభించినది.) తెలుగువోలులు మొదట వల్లవసాసు. తులైనను తరువాత కాకతీయ సామంతులు. ముఖ్యముగా చోడతిక్కరాజును (క్రీ. శ. 1209—1258), ఆతని పుత్రుడు మరును సిద్దియు (1258—1290) గణపతిదేవునకు విశ్వాసపాత్రులగు సామంతులు. వీరికి వ్యతిరేకముగా గణపతిదేవుడు యాదవులకు సహాయము చేసెననుట సరికాదు. యాదవులకును కాకతీయులకును అనాదిగా వైరములున్నవి గణపతిదేవుని తండ్రిని పెదతండ్రిని

2. 'Mackenzie Mss. say that Katama raju was the ruler of Amaravati and yerra-gaddapadu and that the site of the battle was located in the vicinity of Amaravati.'

—J. A. H. R. S., Vol. xxiii, P 14.

(Taylor, Mac. Cat., P 725, 727.)

3. 'The date of the battle is A. D. 1259. Nallasiddha is identical with Nallasiddha III alias Manmasiddha I I (A. D. 1243—1267) and Siddiraja of the Gundlapalem record is identical with Manmasiddha III. Sewell is wrong in placing Siddiraja and the Yadavas in 12th Century A.D.....The Kakatiya ruler in the period was Ganapati. Pratapa in the Gundlapalem inscription is a mistake for Ganapati. Probably, Alapolu had the support of the Kakatiyas in opposing Manmasiddha III.'

—J. A. H. R. S., Vol. xxiii, P. 13.

4. చూ. కాటమరాజుకథ, పీఠిక, పుట xxvii, మదరాసు ప్రభుత్వ ప్రాస్యరిఖిత పుస్తకభాండాగార ప్రచురణ, 1953.

5. చూ. భారతి, జూలై 1966.

దేవగిరియాదవులు చంపిరి. కాబట్టి శ్రీమతి వారణాసి యశోదదేవిగారిచ్చిన చారిత్రక విషయములు— ముఖ్యముగా యాదవులకు సంబంధించినవి సందిగ్ధముగా మున్నవిగాని స్పష్టముగాలేవని చెప్పవలెను. ఈమె వీరగాథలను పరిశీలించుకుంటుంటే యీ సందిగ్ధతకు కారణము.

చారిత్రక విద్వాంసులు, విమర్శకులు కాటమరాజు కథాచక్రముయొక్క చారిత్రకముగు విలువను శంకించుట విచారకరము. మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మగారు కాటమరాజుకథనుగూర్చి యేట్లు వినారు :

‘Though the story is very interesting it lacks historicity. Except the names of Nallasiddhi and Khadga Ikkana, there is nothing historical in this work. The story might be true; but there is no evidence to prove its historicity. Nor is there any evidence to show that the persons mentioned either on the side of Katamaraju or on the side of King Nallasiddhi are historical.’⁶

చారిత్రకు లిట్లునుమానించుటకు కారణమున్నది. ఈ కథాచక్రమున ముప్పదిరెండు వీరగాథలుండగా, ఈ చారిత్రకులకు సందితులకు తెలిసిన కథలు మూడు నాలుగు మాత్రమే. ఈ సుదీర్ఘ కథాచక్రమందలి వివిధకథలను వ్యక్తులను పరిశీలించి నిర్ణయము చేయవలెనుగాని, యేనియో రెండుమూడు కథలనుబట్టి సిద్ధాంతములు చేయరాదు. నాకు లభించిన ‘కఠియాపులరాజుకథ’ అను వీరగాథలో ఓరుగంటి ప్రతాపరద్రుదికాలమున ఆయితమరాజు, పల్లికొండ, కఠియాపులరాజులను ముగ్గురు యాదవ వీరులు శంభుని తిరునాళ్లను జూచుటకై ఓరుగల్లు నగరమునకు వచ్చిరనియు, అచట సాహసకృత్యములను చేసిరియు, ప్రతాపరద్రుడు వారిని చంప యుత్సించె వనియు స్పష్టముగా నున్నది. దీనినిబట్టి కాటమరాజు కథలు కాకతీయ ప్రతాపరద్రుది కాలమువాటి వనుట నిస్సంశయము కదా!

ఆంధ్రదేశ చరిత్రలో ప్రధాన రాజవంశములను

గూర్చియే యింతవఱకును పరిశోధన జరిగినది కాని సామంత రాజవంశములకును, చిన్న చిన్న రాజవంశములకును సంబంధించిన చరిత్ర చీకటిలోనే మూలుగు చున్నది. శ్రీమతి వారణాసి యశోదదేవిగారు సామంత రాజవంశ చరిత్రపై పరిశ్రమించినట్లుగా, వేటి చరిత్రకారులు ఒక్కొక్కమండలమునుగూర్చి నమగ్ర పరిశోధన జరుపవలెను అప్పుడుకాని వీరగాథలలోని సంఘటనలకు చారిత్రక ప్రామాణ్యము లభింపదు. వీరగాథలన్నియును స్థానిక సంఘటనలపై ఆధార పడి పుట్టినవిగాని, పెద్ద పెద్ద రాజవంశముల మహాయుద్ధములపై వీరగాథ రేర్పడును. (బొబ్బిలి యుద్ధముపై వీరగాథ యున్నదిగాని, తల్లికోట యుద్ధముపై వీరగాథలేదు కదా!). కాబట్టి, యిట్టి సూక్ష్మ చారిత్రక పరిశోధన మత్తవసరము. అట్టి పరిశోధన ఒకగు నటకును, కాటమరాజుకథయొక్క చారిత్రక ప్రామాణ్యమును శంకించుటకు ఏ చరిత్రకారునకును అధికారము లేదు!

వీరగాథలు కేవలము పుక్కిటిపురాణములైనచో, ప్రజల హృదయముల నుజ్జితలుగించుచు, వీరరసావేశమున శివమెత్తించు శక్తి వానికుండదు. పిరాణిక గాథను పాడునప్పుడు, స్థానిక చారిత్రక వీరగాథను పాడునప్పుడున్నంత రసావేశముండదు. వీరగాథలలో ఎక్కువ భాగము చారిత్రకములే! అవి చక్రవర్తులకు సంబంధించిన చరిత్రలు కాకపోవచ్చును. తెనుగు గడ్డపై స్థానికముగా ప్రసిద్ధికెక్కిన కొండఱు సామంత రాజవంశ, పాశెగాండ, జమిందారుల, తూరుల, సాహనుల, బందిసోట్ల వీరసాహస కృత్యముల నభివర్ణించు చరిత్రలనుటలో మాత్రము సందేహము లేదు.

నల్లసీది చోడరాజుని చరిత్రలోను, స్థానిక చరిత్రలోను, కైఫీయతులలోను నుండగా; గాథా

6. KATAMARAJU KATHA, Preface P xi, Madras Government oriental Series No. XCI, 1953

కర్త నల్లసిద్దిని వల్లవరాజునుట ⁷పొరపాటు కావ
చ్చును. మన కవులకు ఉత్తరాది రాజులందఱును
అయోధ్యరాజులైనట్లే, దక్షిణాది రాజులందఱును
వల్లవులుగనే కాన్పింతురు. గాథాకర్త చోళుడైన
నల్లసిద్దిని వల్లవరాజుగా పేర్కొనుటకుగల కారణ
మును దాక్తరు బి రామ-జాగరు చక్కగా నూహిం
చిరి : 'ఖడ్గతిక్కన నల్లసిద్దిని వలుమా రీ గేయ
మున 'వల్లవనలసిద్ది పట్నాభిరామ'అని సంబో
ధించిపట్టున్నది. నల్లసిద్ది నిజముగా చోళుడు.
చోళులు వల్లవవంశముతరువాత సధికారమునకు వచ్చి
వారు. మొదట వీరు నల్లవులకు సామంతులై వారి

బిరుదములను దాల్చియుందురు. ఇదియునుగక,
యాంధ్రదేశమందలి సామంతరాజు కుటుంబము
లెన్నియో వల్లవులచే స్థాపింపబడినవని తెలియఁచుచు
న్నది. వారి గౌరవమాచకముగ నల్లవ బిరుద
మును తెలుగుచోళులు దాల్చియుందురు. మొదటి
కాకతీయులు తమ యేరికలైన పశ్చిమ చాళుక్య
చక్రవర్తుల బిరుదవళిని దాల్చుట మన మెఱిగిన
విషయమే ⁸

7. 'వల్లవ నలసిద్ది! పట్నాభిరామ!!' —
కాటమరాజు కథ, పుట 15.

8. తెలుగు జానపదగేయ సాహిత్యము, పుట
207.

వ యు లీ న ం

శ్రీమతి నాయని కృష్ణకుమారి

ఎడదితీగల నువ్వరాల్ని మాత్రమే

నీకు వినిపించగల నేర్పుకున్న

గాలి రిపటలు

దల్లగా అతిమెల్లగా

నీలోపలి నాదాలను

నిపుణంగా ఎలికించివుడు

తాకిః (ఎనిమిది)

ఇవడిలి గీతను నాటింది

నిన్ను నిశ్చలంగా నిలిపివుడు

నీవు గుర్తించి

గుండెల్లో గుప్తంగా దాచుకున్న

అక్షిణాత్ముని ఆంతర్జాలం

దొంగమంచు తెరిచి వెనక

రేఖాచిత్రమై శోభిస్తుంది !

భయాల బరువుల మునుగులు

ఎందోహల తొందరలు

అన్నీ ఎక్కడినక్కడి పేరుకురి

అతిరంగాన్ని

యాతాయాత డోలా ఎద్రుకంగా

ఉల్లోల కల్లోలంచేసి విడిచివా

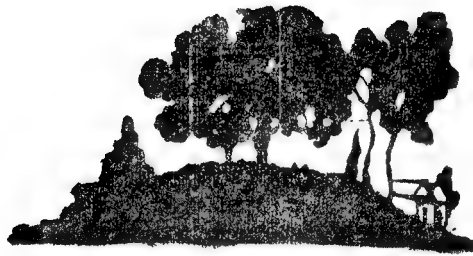
నిర్లక్ష్యాన్ని బలిస్తున్న నీవు

దొంగమంచును

దొంగిగ్గా గుప్పెట్లో ఎట్టాలని

ప్రియత్నిస్తున్నావా !

తొలకిరి తడుపుకు
 పొగలుపొగలుగా పైకెగినే
 మట్టివాంపలాంటి అతిణ్ణి
 మరింత దగ్గరగా కిమ్ముకోవాలని
 పరిశ్రమిస్తున్నావా!
 నీ శ్రమ చూచి
 నిర్విరామ తరంగ భూషలాంటి
 నీ గుండెల్లోని అర్త మాచి
 నీకు కింపడని
 కలువ రేకులంత కిశ్కచివళ్ళు
 జాలివెలుగుల వెన్నెల దోనెల్ని
 నీ వైపుకే పరిశ్రమిస్తున్నాయని
 శ్రమిస్తున్నావు కాదూ!
 నీ యెడది వాయులీలమై
 నిస్తంద్రంగా నివడంచే
 పషయం అదే సుమా!

తెలుగులో సామ్యవాదం

“స్ఫూర్తిశ్రీ”

ప్రతి వాడు సామ్యవాదం అనేమాట సామ్యంలేనంత

ప్రచారాన్ని సాధించుకుంది అన్నవర్గాలవారూ అనన్యభక్తితో అనర్గళరక్తితో ఆరాధిస్తూ సేవిస్తూ ఉన్నారు. రాజకీయవాదుల్ని “డిగితే దీన్ని గురించి గంటల తరబడిగా, రోజుల తరబడిగా ప్రసంగాలు చెయ్యగలరు; చర్చావేదికలను అధిరోపించగలరు; వాదోపవాదాలను నిర్వహించగలరు. రాజకీయశాస్త్ర పరిభాషలో ‘సామ్యవాదం’ సరిగ్గామైన స్వయం సంపాదించుకుంది; విస్తృతమైన పరిధిలో విహారంచేస్తూ ఉంది; వివిధ వర్గాలలో వివిధ భూమికలతో విప్లవ విడిగా విహరించినా రిచ్ఛవలసిన అవసరం లేదు; అందువల్ల ప్రయోజనమూ లేదు.

ప్రస్తుతం వేను ‘సామ్యం’ అంటే ‘సమత్వం’ అన్న ఉద్దేశంతోనే వాడుతున్నాను భావార్థంలో త్వ. త—అనే ప్రత్యయాలు కలుగుతూ ఉంటాయి. కాబట్టి సమత్వం అన్నప్పటికీ, సమత అని అన్నప్పటికీ ‘సమభావం’ అనే అర్థం. రాజకీయ పరిభాషలోనూ ఈ వాదానికి వేదికగా ఉపయోగించేది యీ అర్థమే. అయితే చట్టుప్రక్కలకు విస్తరించడంలోనే కాస్త తేడాపాదాలు కనిపిస్తాయి. అయినా వాటి జోలికిపోయి, వాటి వివరాలను సేకరించి, మనం సాధించేదేమీ లేదు. కాబట్టి యీ వ్యాసానికి కేంద్రాన్ని నిర్ణయించుకుని, ఆ పరిధిలోనే పరిభ్రమించడం వాడుకల్ని కాపాడుకోవడం కాగలదన్న అభిప్రాయంతో దృష్టిని కొంచెం ప్రకృతానికి మళ్లించుకుందాము. ఎవరో మహామభావుడు అననే అన్నాడు. ‘ప్రకృత మనున రామః సాయనం భక్తయాయుః’ అని. అదే మనకూ కర్తవ్యం.

భాష భావవాచకమని ఆ దరమూ అంగీకరించే విషయమే. అయితే మనకు కలిగిన భావాలను బట్టాడా చెయ్యడం వరకూ మాత్రమే. భాషకున్న భాధ్యత అమకుంటే. అదిమాత్రం సరియైనది కాదు. ఎందువల్లనంటే మన భాష మన భావాలకు రూపు దిద్దుతుంది. మన ఆలోచనలకు అద్దాన్ని వడుతుంది. మన భవితవ్యానికి కర్తవ్యాన్ని ప్రబోధిస్తుంది. మన సంస్కృతికి సంస్కారాన్ని సమకూరుస్తుంది భాషను బట్టి మన నైతిక ప్రవర్తనమూ, మన సామూహిక సౌశిల్యాన్నీ, మన సామాజిక దౌర్భిల్యాన్నీ, మన మానసిక మూల్క్యాన్నీ నిర్ధారణ చెయ్యవచ్చు. ఇది చాలా మంది భాషాశాస్త్రవేత్తలు కంఠోక్తిగా అంగీకరించిన విషయమే. అందువల్లనే మన భాషనుబట్టి ‘సామ్యవాదం’ ఎంతవరకు సాధ్యమవుతుందన్న పంగతిని మనలో మనం ఒకపారి ఆలోచించుకుందాము.

2

‘సామ్యం’ అని అన్నప్పుడు ఎక్కువ తక్కువలు లేకుండా ఉండడమని భావం. ఒకరు ఎక్కువ అనీ, ఒకరు తక్కువ అనీ అనిపించకూడదు. కాని ఆ ‘కూడని యిది’ మనకు అడుగడుగునా ప్రత్యక్షమవుతూనే ఉంటుంది. పెదవి కదిపిపప్పుడల్లా లోలోపల ఒకరకమైన బెదురు పుడుతూనే ఉంటుంది. కొత్త వాళ్ళు ఎవరయినా ఎదురుపడితే ‘మమ్మ’ అనాలా? ‘మీరు’ అనాలా? ఏమనాలో కొంచెం ఆలోచించుకుంటేనేగాని తేలేవిషయంకాదు — అవతలి వ్యక్తి యిదేమీ పట్టించుకునే తత్వం లేనివాడయితేతప్ప. అయితే కొందరి విషయంలోకి అంత నిర్భయమైన అల

వడకపోయినా, ఏదో అసహాయత్వంవల్ల కూడా వట్టింపు కోకుండా ఉండవలసినట్లే రావచ్చు.

‘ఏమండీ! ఏదో పనిమీద వచ్చినట్టున్నాడు? ఏంకాలాని మీకు?’ అని ఎవరినయినా అడిగామనుకుందాము. అవతలి వ్యక్తి ‘అదేమిటి బాబూ! మీ కాళ్ళదగ్గర బ్రతికేనాణ్ణి. నన్నంత మర్యాద చేస్తారేమిటి?’ అని అంటాడనుకుందాము. అది అక్కడికి కొంత సయమే. అలా కాకుండా ‘మూ బ్రతుకే నేలా కోళం అయిపోయింది. మీరు అనవసరనవాళ్ళా మేము పడవలసినవాళ్ళం’ అని అన్నాడనుకుందాము. అంటే అవతలివ్యక్తి తప్పకుండా కష్టపెట్టుకున్నాడనే అర్థం. ఈ గౌరవవాచకం అతని పాలిటికి అగౌరవవాచకంగా మారిపోయింది.

‘ఏమయ్యా! ఏమిటి క్షేమంగా ఉన్నావా?’ అని ఎవరినయినా పలుకరించామనుకుందాము. మనం చేసిన కుశలప్రశ్నకు సంతోషించి అవతలివ్యక్తి ‘బాగానే ఉన్నాను’ అనో ‘మీ దయవల్ల బాగానే ఉన్నాను’ అనో అనిఉంటే సముదాచారాన్ని పొటించినట్లే. అలా కాకుండా కొంచెం ఉక్కిరివడకట్టు కనిపిస్తే పొర పాటు జరిగిందనే అర్థం. కొందరయితే అనలు ప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పకుండానే ‘నా క్షేమానికి గాని నువ్వు క్షేమంగా ఉండాలనుకుంటే కాస్త మర్యాద నేర్చుకో’ అని బాహుళంగా కుండ బద్దలు కొట్టినట్టు అనేస్తారు. ఇంకా ఎంతదూరమైనా పోతారు. ఇక్కడి ఏకపక్షప్రయోగం వాళ్ళకు కష్టం కలిగించిందన్నమాట.

కొందరి విషయంలో బహువచనప్రయోగం కోపకారణమయితే, మరికొందరి విషయంలో ఏకవచన ప్రయోగం కోపకారణమవుతూఉంది. ‘ఏకవచనం అని, ‘బహువచనం అని నమ్మి వ్యాకరణసమ్మతంగా మూలాధీనా కుమ్ములాట తప్పకపోవచ్చు. ‘వ్యక్తికి బహువచనం శక్తి’ అని అన్న వాక్యానికి అసలర్థం అనేక వ్యక్తులు కలిస్తే శక్తి కలుగుతుందన్నదే అయినా ఈ పంద

ర్పంలో జ్ఞప్తికి తెచ్చుకున్నప్పుడు దానిలో అపూర్వమున ఒక అర్థవిశేషం దృశ్యమౌతుంది. ఒకే వ్యక్తికి బహువచనం వాడడం శక్తి కారణంగానే జరుగుతుంది. ఇది శారీరకమైన శక్తిమాత్రమే కానక్కరలేదు. వయసునుబట్టి, జ్ఞానాన్నిబట్టి, ధనాన్నిబట్టి, కలాన్నిబట్టి ఇంకా ఎన్నో రకాలుగా ఈ శక్తి పనిచేస్తూ ఉంటుంది.

3

ఇది కేవలమూ యుష్మదర్థకంలో మాత్రమే విలించిన స్వరంకాదు. అన్యదర్థకం ఏకవచనంలో ‘నేను’ అనీ, బహువచనంలో ‘మేము’ అనీ ఉంటుంది. ఈ రెండింటికీ మధ్యగా ‘మనం’ అనేది ఒకటి వక్తనూ శ్రోతనూ కలియ గలుపుకుంటూ ఉభయార్థకంగా వర్తిస్తూ ఉంటుంది. వికల్పసంఖ్యను బోధించేటప్పుడు ‘నేను’ అనీ, బహుత్వ సంఖ్యను ‘మేము’ అనీ, ఉభయార్థకమైనప్పుడు ‘మనం’ అనీ వాడడం సామాన్యస్వరూపం పైని చెప్పుకున్న శక్తిమంతులు ఈ సామాన్య మాత్రాలకు సంపూర్ణంగా విరుద్ధంగా వ్యవహరించడానికి—కటిబద్దులై ఉంటారు. ఈ సామాన్యమాత్రాలను అనుసరించే వాళ్ళందరూ వట్టి సామాన్యలకిందనే పరిగణింపబడతారు. అందువల్లనే స్వయంగా మాన్యత్వం ఆపాదించుకున్న వాళ్ళా, ఇతరులవల్ల ఆ మాన్యత్వాన్ని పంపాదించుకున్నవాళ్ళా ఆ మాత్రాలు తమకు అపాత్రాలుగా పరిగణిస్తారు. నిట్టనిలువునా ఒక్కడే కనిపిస్తూ ‘మేము’ వస్తున్నాము. మనస్వ ‘నడవ్వోయ్’ అని అంటాడు. ఒక్కొక్కడు ‘మేము’ స్థానంలో ‘మనం’ అని వాడడంకూడా కద్దు. ‘మనం’ తలుచుకుంటే కొండమీదికోలి దిగిరావలసిందే’ అని ప్రతిజ్ఞలు వలుకుతాడు. ఇది అవతలివారికి తన ప్రజ్ఞ చూపించుకోవాలన్న అహంకారమేకాని, అవతలివాణ్ణి కూడా తనలో కలుపుకోవాలన్న సహకారం ఎంతమాత్రమూ కాదు.

యుష్మదర్థకాలుగా ఏకవచనంలో ‘నీవు’ అనీ, బహువచనంలో ‘మీరు’ అనీ ఉన్నాయి. ‘నీవు’ వ్యవ

హారంలో 'సువ్య' అనిమారి పువ్వలాగా గుణాఃమూ ఉంది. కాని కొందరిని 'సువ్య' అని అంటే గుణా యిస్తున్న సమయంలో తలుపులా, కిటికీలా అన్ని మూసిఉన్నదిలో పెట్టినట్టే ఉక్కిరిబిక్కిరవుతారు. పోనీ! ఇందాకటిమంటి చూచిననదంతిలో బహువచన రూపమయిన 'మీరు' వాడుకుంటే బాగుంటుందేమో అనుకుంటే దీనికిగూడా ముఖం ముడుచుకునేవాళ్ళు ఉంటారు. అంతస్తులమీద అంతస్తులు పెంచుకుపోయే హోదాగలవాళ్ళ అంతస్తును చేరి అలరించగలగిక్తి 'మీరు' అనేమాటకు లేదు 'సువ్య' అనేది ఒక అంతస్తు వ్యక్తికి అన్యయిస్తుందనుకుంటే, ఆ అంతస్తు వ్యక్తికి 'మీరు' అన్నది అన్యయిస్తుంది. అంతకన్నా 'పై' అంతస్తుమీద ఉన్న వ్యక్తికి 'తమరు' అనేది ఉపయోగిస్తేనేకాని ఉల్లాసం కలుగదు. నిజానికి ఇక్కడ హద్దులుదాటి దుర్మకమణ చెయ్యడం జరుగు తుంది. కొందరికి హద్దులు దాటితేనేకానిముద్దుగా ఉండదు. అనధుల్లో సంపరించడం అనచుర్దులు మూతమే చేస్తారనీ, సమర్థులైన వాళ్ళు నవ్వుం దంగా, యశోచ్ఛంగా విహరిస్తారనీ వాళ్ళ అభిప్రాయం. అలా ఉండాలన్నదే వాళ్ళ జీవితలక్ష్యం కూడా. ఇక్కడ యుష్మదర్శంలో వాడడానికి అత్యార్థకాన్ని కొల్లగొట్టడం జరుగుతుంది. ఏకవచనంలో 'తామ' అనీ, బహువచనంలో 'తాము' అనీ 'తమరు' అనీ ఉండగా బహువచన రూపాల్ని బలవంతంగా స్వాధీనం చేసుకుని యుష్మదర్శంలో ఊడిగం చేయిస్తున్నా మన్న మాట.

అయితే యింకొక్క విషయం ముంది. అన్యార్థంలో నీడు, ఇతడు, వాడు, అతడు మొదలయిన మాటలు వాడడం జరుగుతూ ఉంటుంది. వీటికింక గౌరవాచకాలు కావలసకుంటే 'ఈయన, ఆయన' మొదలయిన విధంగా వాడతూ ఉంటాము. అప్పుడు కూడా గౌరవభారం చాలదనుకుంటే చివర 'గారు' అని చేర్చి ఈయనగారు ఆయనగారు అని మూతమే అనడం జరుగుతుంది. పూర్వ పద్ధతిలో వీటికిగూడా బహువచన రూపమే వాటంగా వాడుకోవచ్చుననుకుంటే ఆ పాతపాట నీలకాకుండా వచ్చింది. అంతచేటు కావా

లనుకుంటే వీరు, వారు అని మూతమే బహువచన రూపాలు వాడడానికి వీలుంది. తక్కిన వాటికి అసాటి అవకాశం కూడా లేదు. అందువల్ల వాటిని అలా ఏకవచనం పాలుచెయ్యక తప్పడం లేదు.

ఇంక, పోతే, నామ స్వీకారం చేసినప్పుడు సగౌరవంగా 'గారు' అన్నది చేర్చుకోవడం జరుగుతుంది. రావుగారు, మూర్తిగారు, శర్మగారు—మొదలయిన విధంగా వాడతూ ఉంటాము. అయితే కొందరికి ఈ గౌరవం గౌరవంగా తోచదు. వారెక్కిన అందరిం దీనికి అందనంత ఎత్తున ఉంటుంది. అప్పుడు మరో మార్గాన్ని ఆశ్రయించక తప్పదు. అటువంటి సమయంలో పేరు చివర తదర్థకమైన 'వాడు' అనే పర్యాయమానికి బహువచన రూపమైన 'వారు' చేర్చ బడుతుంది. ఇంతమూతమే అయితే వారి నేర్పు తెలిసినట్లుకాదు. మన ఓర్పును పరిశీలించేవరకూ వాళ్ళ విడవరు. ఇతిర్థత వాడినట్లుగానే, ఇక్కడకూడా నిదో ఒక్కబహువచనరూపమే వాడితే అంత సంతృప్తిగా అనిపించదు. అందుచేత 'పేరుకో, తత్తుల్యమైన సంజ్ఞకో' బహువచన రూపాన్ని కల్పించకోవలసినప్పుంది. 'స్వామి' ఉంటే 'స్వాములు' అని కావాలి. అప్పుడు 'వారు' అని చేరిస్తే, వెనుకఉన్న ఉత్వానికి అర్థం ప్రాప్తించి 'స్వాములూరు' అన్నరూపం ఏర్పడుతుంది. అలాగే ఆచార్యులవారు, శాస్త్రులవారు మొదలయిన రూపాలు

'ప్రభువు' వంటి కొందరు స్వయంగానే అంతటి ప్రాభవంకలవాళ్ళకావడంచేత కాబోలు 'ప్రభువు వారు' అని అన్యవృత్తికి సరిపోతుంది. అయితే 'ప్రభు పులవారు' అని కూడా అనవచ్చు; అన్నీ కలిసినట్టే అనిపించుకోవచ్చు. 'ప్రభువువారు' అని అన్నప్పుడు నామానికి బహువచనరూపమూ రాలేదు; ఉత్వానికి అర్థమూ రాలేదు.

ఇంక దొరవారు, రాజువారు మొదలయిన చోట్ల కూడా పూర్వరూపం బహువచనాంతంకాదు; అయినా 'అకారం' చివర ఉండడంవల్ల వేరే

యింకేమీ మార్పు రాలేదు. దొరవారిని దొరగారనీ, రాజావారిని రాజాగారనీ అన్నా అనవచ్చు. అంటే కొంచెం గౌరవం తగ్గించినట్టే, శాస్త్రులు దీక్షితులు, పంతులు మొదలయిన శబ్దాలు బహువచనంతోలే అయినప్పటికీ సామాన్యతం కావడంవల్ల ఏకత్వ స్ఫురణకు లొంగిపోయాయి. అందువల్లనే 'శాస్త్రులు గారు' మొదలయిన రూపాలుకూడా ఏర్పడతూన్నాయి. నిజానికి అంతగౌరవం ఇయ్యాలనుకుంటే 'శాస్త్రుల వారు' అనే అనాలి. కాని కొంచెం తగ్గించి ఒకమోస్తరు గౌరవంతో నెగ్గించుకుపోదలచుకున్నప్పుడు 'గారు' చేర్చడం జరుగుతుంది; ఇప్పుడు చెమకఉన్న ఉత్సానికి అత్యం రమ్మన్నా రదు.

4

గౌరవవాచకాలు పురుషవరంగానే ఉంటాయనీ. స్త్రీలకు ఈ విషయంలో స్వామ్యంలేదనీ అనడానికి వీలేదు. అయితే ఒకరకమైన తేడా మాత్రం ఉండనే ఉంది. పురుషులూ, స్త్రీలూ సర్వవిధాలాగనూ సామ్యం ప్రకటించుకుంటున్న యీ కాలంలో నేమి తేడాను తిరుగుతోడుతున్నానని ఎవరూ భ్రమపడరని తలుస్తాను. సామాజికంగా ఒక వ్యవహారం సాగుతూ ఉన్నప్పుడు అది భాషలో ప్రతిఫలింపక తప్పదుకదా! దాన్ని యథాతథంగా పట్టుకోగలగడమే మన సాధన ఫలం.

ఒక విషయం చూద్దాము. పురుషవ్యక్తులను బోధించవలసినవైనప్పుడు ఆ శబ్దాలను 'మహద్వాచకములు' అని అంటారు. స్త్రీలనూ, పశులనూ, జంతువులనూ, జడపదార్థాలనూ కలిపి 'అమహద్వాచకములు' అని అంటారు. 'మహత్' అంటే 'గొప్ప' అని అర్థం. అందువల్ల గొప్పనన్నీ మహద్వాచకాలనీ, అలాకానివన్నీ అమహద్వాచకాలనీ స్థూలంగా ఒక నిర్ణయం జరిగినట్టే తలపవలసి వస్తోంది. ఇందులో విచారణీయమైన విషయమేమిటంటే స్త్రీలను అమహద్వాచకాలుగా పరిగణించడమే. తరువాత యేం జరిగిందో యేమో! స్త్రీలను మహత్ శబ్దానికి స్త్రీలింగ రూపమైన మహత్శబ్దంతో పరిగణించడం జరు

గుతూ ఉంది. అంటే మొదట్లో విభాగం ఏ రకంగా సాగినా, పురుషులతో సమానమైన మన్ననను స్త్రీలు కూడా సంపాదించుకోగలిగారన్నది యథార్థం.

ఇప్పుడింక గౌరవవాచకాల బోధింపచ్చి చూద్దాము. సాధారణంగా ఇవి, అవి అని ఏకవచనంలో స్త్రీని నిర్దేశించడానికి వాడడం జరుగుతుంది. అమహద్వాచకాలనూ వీటినే వాడుతుంటాము. అయితే వీటికి బహువచనంలో రెండు జంటల రూపాలు కలుగుతాయి. అమహత్తులకయితే ఇవి, అవి అనేవి బహువచన రూపాలు. మహతీ వాచకాల కియినప్పుడు వీరు, వారు అనేవి బహువచన రూపాలు. అంటే స్త్రీ ఒక్కటేగా ఉన్నప్పుడు అమహత్తులనూ, పెక్కురలోఉన్నప్పుడు మహత్తులనూ జంట కలుపుతూ ఉందని తేలుతుంది. ఇది కొంచెం మెలికలు తిరిగింది. బహువచనంలో వీరు, వారు అన్న రూపాలుతప్ప ఇంకేమీ లేకపోవడంచేత ఏకవచనంలోనే అనేక దాలు గౌరవపదాన్ని అధిరోపించడానికి ప్రయత్నం చేస్తున్నాయి. 'అది' అనడానికి బదులుగా 'ఆమె' అనీ, 'అవిడ' అనీ వాడడం జరుగుతుంది. 'ఇది' అనడానికి బదులుగా 'ఈమె' అనీ 'ఈవిడ' అనీ అనడం జరుగుతుంది. ఇవి నిశ్చితంగా మహతీ వాచకాలు; ఏకవచన రూపాలు. వీటికింక గౌరవబోధ కోసం బహువచనలభం కలిగించాలనుకున్నా అదివట్టి రోభం మాత్రమే అవుతుంది. ఈ శబ్దాలు బహువచనాన్ని ససేమిరా అంగీకరించవు. కాదూ కూడదూ అవి అనుకుంటే 'గారు' అనే అనుబంధాన్ని చేర్చుకుని కోరిక తీర్చుకోవచ్చు. ఆమెగారు అవిడగారు మొదలయిన విధంగా వాడుకోవచ్చు.

అమ్మగారు అక్కగారు మొదలయిన విధంగా బంధుత్వ బోధకాల మీదకూడా 'గారు' అన్న అనుబంధం చేరుతుంది. 'అమ్మ' అనే మాటకు 'వారు' అనేది అనుబంధంగా చేరినప్పుడు అర్థంలో ఒక మార్పు కలిగి, ఒక రూఢి ఏర్పడుతుంది. 'అమ్మ వారు' అని అంటే 'దేవత' అని అర్థం. 'అయ్య' శబ్దంమీదకూడా 'వారు' అనేది చేరినప్పుడు 'గురువు గారు' అన్న అర్థానికి రూఢి కలుగుతుంది.

సాధారణంగా స్త్రీ బోధకాలమీద గౌరవబోధ కోసం 'వారు' అన్న అనుబంధాన్ని చేర్చడం జరుగదు. అయితే 'రాణి' అనే శబ్దం మీద 'వారు' అనేది చేరు తున్నట్లు, అప్పుడు వెనుకటి ఇత్వం నిడివిని పొందు తున్నట్లు వ్యవహారాన్నిబట్టి కొంత చెప్పవచ్చు. అప్పుడు రాణిగారు 'రాణివారు'గా మారుతారు.

5

ఇంతవరకూ స్త్రీ బోధకాలయిన అన్యార్థకాలనుగురించి మాత్రము. అన్యధర్మక, యుష్మదిర్మ కాలు స్త్రీలకూ, పురుషులకూ సమానంగానే ఉని బోధ్యమౌతాయి. స్త్రీ అయినా పురుషుడయినా 'నేను చెబుతున్నాను' అనో 'మేము చెబుతున్నాము' అనో అంటారు. 'నువ్వు వింటున్నావా?' అనో 'మీరు వింటున్నారా?' అనో అడుగుతారు. ఇంకా కావాలను కుంటే 'మేము'కు బదులు 'మనం' అనుకున్నా 'మీరు'కు బదులు 'తమరు' అని అన్నా ఆక్షేపం లేదు.

అసలు గౌరవవాచకాల గురించే మాటాడు కుంటున్నాముకాబట్టి యీ సంగతికూడా మాదాము సంబోధ్యవాచకాలకుముందు 'ఓ' అని చేర్చుకోవచ్చు అది కాస్త ఊతానికి పనికివస్తుంది దూరంగా ఉండే వాళ్ళను అభిముఖీకరించుకోడానికి ఇది అవసరమే. ఇదే పురుషుల విషయంలో 'ఓయి' అనీ, స్త్రీల విష యంలో 'ఓసి' అనీ, నీవపురుషుల విషయంలో 'ఓరి' అనీ ఒకరకమైన నిండుదన్నాన్ని సంపాదించుకుంది. నీటికి మరింత నిడివిని చేకూర్చి ప్రయోజనాన్ని మరింత ప్రభావవంతంగా సాధించుకోవచ్చు. అయితే, యిది కూడా సామాన్య మార్పుకుని, రూపాన్ని మార్పుకుని కొత్తమోజు చేకూర్చుకున్నాయి. సంబోధ్య వాచకానికిముందు మాత్రమేకాకుండా, సంబోధ్యవాచ కమే లేకుండా, విడిగా కూడా ఓటిని ఉపయోగించు కోవచ్చు. ఓయి' అనేది హరితస్వామిని పొంది 'ఓయ్' అని రూపాంతరధారణం చేసింది. ఓరి, ఓసి అనేవి ఒరే, ఒసే అని మార్పు పొందాయి కొనకు కొంచెం హల్లు తగిలిపేడేకాని అందం చాలామకునేవాళ్ళ మాత్రం ఒయ్ ఒసేవో అనికూడా అంటుంటారు.

ఇంకొక పరిమరహస్య మేమిటంటే, పురుషబోధకమయిన 'ఓయ్' ఈనాడు స్త్రీ ప్రపంచంలో మంచి ప్రవా రాన్ని సాధించుకుంటూఉంది; స్త్రీ బోధకమైన 'ఒసే' అంతవరకే కాకపోయినా, అక్కడక్కడ దూర దూరంగా పురుష వ్యవహారంలో తొంగిమాస్తుంది.

ఇంతకూ ఇదంతా ప్రశ్నానుప్రశ్నంగా చెప్పుకున్నాము. నిజానికి మనం గౌరవ వాచకాల గురించి మాట్లాడుకోవాలి. పైని చెప్పుకొన్నవాటిలో గౌరవ వాచకాలేమీ లేవు. ఒక మోస్తరు సామ్యాన్ని చూపిస్తూ వ్యవహరించేది 'ఓయ్' అనేది. ఒక మాత్రమే. మరి అంతస్తులను పెంచుకుంటూ, అడుగడుగునా పునశ్చరణ చేసుకుంటూ పోయేటప్పుడు గౌరవవాచకమంటూ ప్రత్యేకంగా లేకపోతే పరిస్థితి చాలా ప్రమాదకరంగా పరిణమిస్తుందనడం లో సందేహం లేదు.

అందుకని 'ఏమి' అనే ప్రశ్నార్థకంమీద గౌరవ వాచకంగా 'అండి' అనేది చేర్చి 'ఏమండి' అని అంటున్నాము. ఇది ప్రశ్న వాచకంగా కూడా ఉపయోగపడుతున్నా, బహుజనభాషలో బహు స్థలాల్లో కేవలమూ అభిముఖీకరణ సాధనంగానే ఉపయోగపడుతుంది. అంటే ఇంతకు పూర్వం చెప్పు కున్న 'ఓయ్' మొదలయిన వాటికన్నీంటికి బదు లుగా గౌరవ వ్యధంగా ఉపయోగపడుతున్న వదం 'ఏమండి' అనేది. నిజంగా దీని రూపమే చాలా గమ త్తుగా విర్పడింది. అవసరం ఎన్ని నియమాలనైనా చిత్తు చేస్తుందనడానికి ఇదొక నిదర్శనం. మధ్యమ పురుష బహువచన ప్రత్యయం 'డు' అనేది. 'చదువు' అనే ధాతువుమీద 'డు' చేరితే 'చదువుడు' అని అవుతుంది. ఈ డు వర్గానికి పూర్వం బిందువు కూడా రావచ్చు. అటువంటి సమయంలో 'చదువుడు' అని అవుతుంది. ప్రార్థనాద్యర్థాలలో చివర 'ఇ' వర్గం చేరినప్పుడు 'చదువుండి' మొదలయిన విధంగా రూపం మేల్పడుతుంది. ఇంతవరకూ గ్రంథికభాషకూ సంబంధం ఉంది. వ్యవహారంలో 'చదువుండి' అనేది మధ్యలో ఉన్న ఉత్పాలిన్ని అల్పాలు కాగా 'చదవండి'

అని మారింది. ఇలాంటివే వినండి, చెయ్యండి, నడవండి మొదలయిన రూపాలన్నీ. వీటన్నింటిలోనూ సమానంగా ఉన్న అంశం 'అండి' అనేది. అనుచిత విభాగం కారణంగా ఇది ఏర్పడింది. ఇది నిజంగా క్రియాపదాల వివర ఉండవలసింది మాత్రమే. అయినా 'ఏమి' అనే ప్రశ్నార్థకమీద చేరుతూ ఒక ప్రత్యేక ప్రయోజనాన్ని సద్ధించినట్లున్నది.

'ఏమండి' అనే దాని ప్రభావంవల్లనే యేర్పడిందో, లేక మరేదయినా ప్రభావం గట్టిగా పనిచెయ్యడంవల్ల ఏర్పడిందో స్పష్టంగా చెప్పలేము కాని ఏకవచనంలో 'ఏయ్' అనే దానితో సామ్యం కలుపుకుంటూ 'ఏయ్' అనే రూపం ఒకటి యేర్పడింది. 'ఏమండి' అనేది బహువచనమయితే 'ఏయ్' అనేది ఏకవచన మన్ననూ!

6

తెలుగులో ఉన్న రూప ప్రపంచాన్ని కొంత వరకు పందర్శించాము. కాని ఏ విషయమైనా విలువ కట్టాలన కున్నప్పుడు సాపేక్షమై నిలుస్తుంది. అంటే మరో భాషతో పోల్చి పోలికలుగాని లేదాటుగాని గుర్తించుకుంటే. ఆ పరిశీలనకు ఒక పరిపూర్ణత లభించే అవకాశం కలుగుతుంది; అభ్యంతరం తొలగుతుంది. తెలుగుభాషలో ఉన్న లక్షణమే పారుగుభాషలో కూడా కనబడితే, ఆ రెండు సంఘాల్లోనూ ఒకేరకమయిన మనస్తత్వం పనిచేస్తూ ఉన్నట్లు నిర్ణయం చేసుకోవచ్చు. ఒకవేళ భేదం కనిపిస్తే, ఆ భేదానికి కారణాలను అన్వేషించవచ్చు.

హిందీభాషలో అస్మదర్థకం ఏకవచనంలో 'మై' అని, బహువచనంలో 'హమ్' అని ఉంటుంది. 'మై' బోల్తాపూర్వ అని అనడానికి బదులుగా ఆత్మగౌరవాపాదనలో 'హమ్ బోల్తాపూర్వ' అని అనడం హిందీలో అధికంగానే ఉంది. తెలుగులో ఉన్నట్లు ఆర్మీదర్థక బహువచనం రెండు రూపాల్లో హిందీలో లేదు. రెండు రూపాలు లేకపోయినా, ఉన్న ఒక్క రూపానికి రెండేర్పాటూ చెప్పుకోవడం జరుగుతున్న వ్యవహారం. 'హమ్' అని అన్నప్పుడు ఎదుటివ్యక్తిని

కూడా కలుపుకుని 'మనం' అని చెప్పుకోవచ్చు; కాకుంటే ఎదుటివాళ్ళను విడిచిపెట్టి తనవాళ్ళను మాత్రమే కలుపుకుని 'మేము' అని చెప్పుకోవచ్చు. ఇంతకుముందునుంచి చూస్తున్నట్లు తానొక్కడే ఉన్నప్పటికీ సహవాసానంగా బహుత్వాన్ని ఆపాదించుకుని 'మేము' అన్న అర్థంలో 'హమ్' అనికూడా వాడుకోవచ్చు.

ఏకవచనంలో 'తూ' అని, బహువచనంలో 'తుమ్' అని రూపభేదం చేస్తుంది యుష్మదర్థకం. 'తూ కర్తా హై' అన్నది పూర్తిగా తనకన్నా తక్కువ వాళ్ళను గురించి అనే వాక్యం తనలో సమానులే అయితే, యీ వాక్యాన్ని ఉపయోగించే సాహసీక్యం కలుగదు. అప్పుడు 'తుమ్ కర్తే హో' అని అనవలసి ఉంటుంది. అయితే గౌరవప్రమాణం పెరిగినప్పుడు ఈ వాక్యం పనికిరాదు. నిజానికి యుష్మదర్థంలో ఉన్న బహువచనం ఇదొక్కటే. తమదగ్గర లేకపోతే, మంకచోటనుంచి ఎరువు తెచ్చుకోవయినా తెచ్చుకుంటారుకాని మర్యాదకు మచ్చ తెచ్చుకుంటారా? అందువల్ల ఆత్మార్థకమయిన 'అవ్' అనే పదాన్ని అదనుకు అందంగా వాడుకుంటారు. అయితే తెలుగులో కంటే ఇక్కడ వాడుక కొంచెంభిన్నంగా ఉంటుంది. తెలుగులో కర్తృపదంగా 'మీరు' అనివాడినా 'తమరు' అనివాడినా వివరకు 'దయచెయ్యండి' అని సమానంగానే వాడతాము. క్రియాపదంలో భేదాన్ని పాటించడం లేదు. హిందీలో 'తుమ్ వఢారో' అని అనాలి; 'అవ్ వఢారయే' అని అనాలి. మొత్తంమీద మనస్తత్వంలో ఏమీ మార్పులేదనే చెప్పవచ్చు.

అలాగే తదర్థకాన్నిగాని, ఏతదర్థకాన్నిగాని నాడేటప్పుడు అంతస్తుల అంతరం ఉండనే ఉంది. తదర్థకానికి 'వహ్' అనేది ఏకవచనం; 'వే' అనేది బహువచనం. ఏతదర్థకానికి 'యహ్' అనేది ఏకవచనం; 'యే' అనేది బహువచనం. ఏకవచనంలో కూడా గౌరవపుంస్వరంగా 'యే ఆతే హై' ముస్సగు విధంగా ఉపయోగించడం జరుగుతుంది. అనార్థకం కూడా ఆత్మార్థకాన్ని ఉపయోగించి 'అవ్ హిందేకే మహాన్'

కవి 'మై' మొదలయిన విధంగా వాడడం మరింత గౌరవవంతంగా వ్యవహరించినట్లు.

ఈ సర్వనామాంశ్చి నిజానికి సంస్కృత భావాలే. సంస్కృతంలో ఉన్నవే. వాడుకలో ఆరుగుడల పొంది కొంచెం రూపు మార్పుకుని హిందీలో స్థిర పడ్డాయి. సంస్కృతంలో 'అహమ్' అని అంటే 'నేను' అని అర్థం. అదే మొదటి వర్గాన్ని జార విడుచుకుని 'హమ్' అని మారి బహువచన బోధక మయింది. 'త్వమ్' అని అంటే నీవు అని అర్థం. తకారం మీది వకారం ఉకారంగా మార్పుపొందింది. సాధారణంగా జనసామాన్యం సంయుక్తాక్షరాలను పరిక డంలో శ్రద్ధ చూపదు అందువల్ల సంయుక్తాక్ష రాల్లో ఏదో ఒక అక్షరంగాని, ఒక్కొక్కప్పుడు రెండూకాని తదనుకూలమైన మార్పును పొందడం జరుగుతుంది. ఇక్కడ అలాగే 'వకారం' దంతవృత్తం కావడంతో దాని స్థానంలో 'ఉకారం' వచ్చి చేరుతుంది. ఇది ఓవృత్తం కాబట్టి తదనుకూలంగా ఉచ్చారణను సరిపెడుతుంది. అప్పుడు 'తుమ్' అన్నరూపం ఏర్పడుతుంది. అన్యదర్శక విషయంలో జరిగినట్లు గానే యిక్కడకూడా ఇది బహుత్వ బోధకంగానే స్థిరపడింది. వీటికి రెండింటికీ ఏకవచన రూపాల అవసరం ఉండనే ఉంది అందువల్ల మహ్యం, తుభ్యం మొదలైనవి విధంగా ఉన్నరూపాలనుంచి 'మై' అనీ 'తూ' అనీ రూపాలను స్థిరీకరించడం జరిగింది. కొందరు హిందీయులు 'హమ్' అనేది 'అన్య' అనే దానినుంచి వచ్చిందనీ, మయా అనే సంస్కృత తృతీయాంతానికి 'ఏన్' అని చేరడంవల్ల 'మై' అనే రూపం ఏర్పడిందనీ, 'త్వమ్' నుంచి 'తూ' ఏర్పడిందనీ, 'యుష్మత్' నుంచి 'తుమ్' ఏర్పడిందనీ అంటున్నారు. కాని ఆ ప్రణాళిక అత్యంత కృత్రి మంగా ఉండమేకాక, వ్యవహారంలో రాగిన మార్పులే ఆ మార్పులో వచ్చినట్లు నిరూపించడం కష్టం. అందువల్ల మనం మొదట చెప్పుకున్న ప్రకృతులే ప్రక్రియకు అనుకూలమైన ప్రకృతిని కలిగి ఉన్నాయని నమ్మడం మంచిది.

ఇంక 'అప్' అనేది 'అత్మా' అనే దానినుంచి ఏర్పడింది. ఇక్కడి తకార మకారాలు రెండూ సంయోగంవెంది, మకార బలం వల్ల ఓవృత్త ద్విత్వంగా పరిణామం చెందాయి. తకారం బలంవల్ల పరుషత్వం ప్రాప్తించి ఉండవచ్చు. అందువల్లనే 'అప్' అని ఏర్పడుతుంది. అదే 'అప్'గా స్థిర త్యాన్ని పొందించుకుంది.

సంస్కృతంలో ఉన్న 'అదన్' అనేది ప్రథమైక వచనంలో 'అహ్' అవుతుందనీ, దానినుంచి 'ఎహ్' వచ్చిందనీ హిందీ భాషాశాస్త్రజ్ఞులు చెబుతున్నారు. వాళ్లే 'ఏషః' అనే దానినుంచి 'యహ్' వచ్చిందని అంటున్నారు. 'ఏ తత్' శబ్దం ప్రథమైక వచనంలో 'ఏషః' అవుతుంది. అదే 'యహ్' అని రూపాంతరం పొందగల గుతుంది. ఇదే సామ్యాన్నిబట్టి చూచినప్పుడు 'తత్' అనేది 'సః' అనిమారి, అదే 'ఎహ్'కు మూల రూపమవుతుందనుకోవడం బాగుంటుంది. బహువచ నంలో 'ఏతే' అనీ, 'తే' అనీ ఉండే ఈ రూపాల్లో చివరి అంశం 'ఏ' అనేది. అది 'యహ్ + ఏ' అని ఉండి హకార లోపంతో 'యే'గా మారింది. అలాగే 'ఎహ్ + ఏ' అనివి 'వే'గా మారుతాయి. ఇవి రెండూ బహువచన రూపాలు. వీటికి గౌరవ వాచ కాలుగా ఉపయోగం ఉందన్న సంగతిని ముందు గానే చూశాము.

7

మనకు నితోదూరంగా ఉండి రెండువందల యేండ్ల సాంగత్యంతో ప్రత్యేకంలోనూ తన ప్రభా వాన్ని ప్రత్యక్షం చేస్తున్న ఆంగ్ల భాషనే చూద్దాము. ప్రస్తుతం ఆంగ్ల భాషలో ఉన్న వడ్డతనినిబట్టి చూస్తే పైని చెప్పుకున్న గౌరవవాచకాలకు ఏ మాత్రమూ తావులేదనే చెప్పాలి. పోనీ సత్యానికి మరీ సన్నిహి తంగా ఉండాలంటే యింకొక రకంగా చెప్పుకుందము. అంతస్తులనుబట్టి, అర్హతలనుబట్టి ఎక్కువ తక్కువ లను పట్టియిచ్చే వ్యవహారం ఆంగ్ల భాషలో మనకు కానరాదు. కనీసం సర్వనామాలను సాధారణీకరించడం

వలనయినా ఒక సామ్యాన్ని సాధించుకున్నట్టు వమ్మలించక తప్పదు.

అన్నదర్శకం ఏకవచనంలో 'ఐ' అని 'బహువచనంలో' 'ఏయ్' అని ఉంటుంది. బహువచనరూపం కేవలం వక్తృవక్తాన్ని సూచించవచ్చు; శ్రోతృవక్తాన్ని తనతో కలుపుకోనూవచ్చు. కేవలం గౌరవవాచకంగా బహుత్వాన్ని పొందటంకూడా ప్రభువుల విషయంలో, ఇంకా అలాంటి వాళ్ళ విషయంలో వినవస్తూనే ఉంది. అంత ధారాళంగా మాత్రం లేదనే చెప్పాలి. అలాగే అన్యార్థకంలో ఏకవచన బహువచనాలకు విభాజకరేఖ విస్తృతంగా కానవస్తుంది. యుష్మదర్శకంలో ఏకవచనంలోనూ, బహువచనంలోనూ కూడా 'యూ' అన్న ఒక్కరూపమే ప్రాచుర్యం గడించుకుంది. ఇది నిజానికి బహువచన రూపమే; అయినా ఎదుటివాని మనస్తత్వాన్ని అవగాహనం చేసుకుని అలరించడానికేమో అర్హట్టు ఏకవచనంలో కూడా ఏలుబడి సాగించడం మొదలుపెట్టింది. ఏమయినా, ఇది మొదటిమంచి ఉన్న వ్యవహారం కాదు; అవసరాన్నిబట్టి మధ్యలో వచ్చిన మార్పు మాత్రమే.

అసలు నిజానికి ఆంగ్ల భాష అంతదూరంగా ఉందా? అని ఆలోచించడం అవసరం. పైని చెప్పుకున్న ఛర్చనామాలను కొంచెం వెనక్కుపోయిచూస్తే, మనకు పరిచితమయిన రూపాలే ప్రత్యక్షమౌతాయి. పైని యుష్మదర్శక బహువచనంగా మారిన 'యూ' అనేదానికి మూలరూపం సంస్కృత భాషలో ఉన్న 'యూయం' అనేది. ఇంకా వెనక్కిపోతే చూరేదింటికి మూలమైన ఒక రూపం దొరకనచ్చు. ఆ భాషను 'ప్రాచీనవార్య భాష' అని అంటారు. దాని స్వరూపాన్ని నిరూపణ చెయ్యగల సాధన సామగ్రి యిప్పట్లో మన దగ్గరలేదు. అందువల్ల ఊహమీదనే ఆధారపడి భాషవ్యాసాన్ని రచించవలసి వస్తుంది. ప్రస్తుతానికి సంస్కృత రూపమే సరిపడుతుంది. అందువల్ల వెనక్కుపోయి ఆన్వేషణ చెయ్యవలసిన అవసరం అంతగాలేదు. 'యూయం'

అనే రూపంలో చివరి అంశానికి రోపంరాగా 'యూ' ఏర్పడింది. సంస్కృతంలోని 'యూయం' అన్నదానికి 'మీరు' అనేది అర్థం. అదే అర్థం ఆంగ్ల భాష వదానికి అన్వయకమంగా సంక్రమించింది.

పోలికకోసమని యిక్కడే యింకొక రూపం కూడా చూద్దాము. సంస్కృతంలో అన్నదర్శక బహువచనం 'వయం' అనేది. ఇది చివరిఅంశమే కోల్పోవడంవల్ల 'వ' అని మాత్రమే మిగులుతుంది. సంస్కృతంలో ఆకారాదిగా ఉన్న అనేకపదాలు ఇక రాదిగా మారుతున్నాయి. సంస్కృతంలో ఉన్న 'అద్' ధాతువు 'ఈట్' అని రూపాంతరం చెందుతుంది; 'అన్' ధాతువు 'ఈజ్' అవుతుంది; 'స్పాదు' అనేది 'స్పీట్' అవుతుంది. ఈ సామ్యాలనుబట్టి చూచి నవ్వుడు 'వ' అనేది 'ఏ'గా మారుతుందనడాని కాక్షేపమేమీలేదు. ఇదే ఉచ్చారణలో 'ఏయ్' అనేదానికి కొంచెం సన్నిహితంగా వినిపిస్తుంది.

యుష్మదర్శకం ఏకవచనంలో 'త్వమ్' అనేది. ఇదే ఆంగ్లంలో 'దొవ్' అనే పరిణామాన్ని పొందింది. అంటే చివరిఅంశమైన మకారానికి రోపం వచ్చింది. మకారం దంతశ్చ్యం కావడంవల్ల శీఘ్రమైన ఓకారంగా పరిణామం చెందింది. అయితే 'ఈ' దీర్ఘాన్ని 'ఇయ్' అనేదానికి సన్నిహితంగా పలికినట్టుగానే, 'ఓ' అనేదాన్ని 'ఓవ్' అనేదానికి సన్నిహితంగా పలికడం జరిగింది. అందువల్లనే 'త్వమ్' అన్నరూపం 'దొవ్'గా మారి వినవస్తూఉంది. ఇది ప్రస్తుత భాషలో కనిపించదు. ప్రాచీనభాషలో ధారాళంగా ఉన్నదేయినా, తరువాత కేవలం పద్యకావ్యాల్లో తలదాచుకుంది. ఇప్పటికీ అక్కడమంచికూడా తప్పుకుందనే చెప్పవచ్చు. ఎదుటివాడు ఎన్నడైనాసరే! నగరంలాగా సంబోధించడం సముచితంగా ఉంటుంది. అందువల్లనే యుష్మదర్శకంలో బహువచనరూపమైన 'యూ' మాత్రమే మిగిలి ఏకవచనరూపమైన 'దొవ్' అనేదానిని తొలగించేసింది.

సంస్కృతంలో అన్నదర్శకైకవచనం 'అహం' అనేది. దీనిలోని చివరిఅంశం 'హం' తొలగిపోగా 'అ'

అనేది మాత్రమే రికామిగా మిగిలింది. మనం ముందు చెప్పుకున్న ప్రకారంగా ఇది 'ఈ'గా మారాలి. ఈ ఉచ్చారణను వ్యక్తం చెయ్యడానికి ఆంగ్లంలో 'ఐ' అన్న అక్షరాన్ని ఉపయోగించడం జరిగింది. అంటే వ్రాతలో 'ఐ' అని ఉన్న ఉచ్చారణలో 'ఈ' అనే ఉండే దన్నమాట! మధ్యకాలం వచ్చేసరికి 'ఐ' తన రూపానికి అనుకూలమైన ఉచ్చారణను సంపాదించుకుంది. అంటే దాదాపుగా 'ఐయ్' అన్నట్లుగా పలుకబడుతుందని అర్థం.

అవ్యర్థాన్ని చెప్పవలసినవిషయం ఏకవచనంలో 'తత్' అనే రూపం సంస్కృతంలో ఉంది. దీనికి 'అది' అని 'వాడు' అని అర్థం. అయితే 'వాడు' అనే అర్థం చెప్పుకునేటప్పుడు ఇది రూపాంతరం ధరించి 'సః' అని అవుతుంది ఆంగ్లంలో 'దట్' అనేది ఈ ఉభయార్థాలనూ చెబుతుంది. అయినా 'అది' అనే అర్థంలోనే ఎక్కువ ప్రచారం ఉంది. ఇంకా భిన్నభిన్న ప్రయోగ ప్రకారాలకు ఆకారం దిద్దుకున్నట్లు కూడా ఆంగ్లంలో చూడవచ్చు. 'సః' అనేదానికి బహువచన రూపం 'తే' అనేది. అదే ఆంగ్లంలో 'ఐ' అనే రూపంతో కనిపిస్తూ ఉంది.

ఇంక ఆంగ్లంలోని ఇట్, హి, షి, దోట్, డీట్ మొదలయిన రూపాలకు సంస్కృత రూపాలకు అనురూపత కనిపించదు. తప్పితే లోతులు కనిపించక పోవుగాని ప్రస్తుతానికి ఆ అవసరంలేదు. ఇంకొక విషయం. సంస్కృతం నుంచి ఆంగ్లానికి మనం ఒక్క దూకుదూకి సామ్యాన్ని సరిపెట్టుకున్నాము. ఈ రెండింటికీ పూర్వమున్న భాషను స్పృశించడం మానుకున్నట్లుగానే, మధ్యలో ఉన్న కొన్ని పాపాలను విడిచి పెట్టి సుకరంగా విడిదిని చేరుకున్నాము. శాస్త్రీయంగా చెప్పుకోవాలంటే వాటిని కూడా చెప్పుకోవాలి. చెప్పుకున్నా చెప్పుకోకపోయినా ఫలితార్థం మాత్రం మొక్కటే.

8

ఆంగ్లంలోనూ ఆధికారిక పదవులను గౌరవించడం భాగానే ఉంది. అందువల్లనే యువర్ ఎక్స్

లెన్సి, యువర్ మేజెస్టీ మొదలయిన సంబోధనలూ— హార్ ఎక్స్ లెన్సి, హిజ్ ఎక్స్ లెన్సి మొదలయిన గౌరవ వాచకాలూ ప్రసిద్ధిని పొందాయి. సంస్కృతంలోనూ ఏకవచన బహువచనాల్లో యుష్మదర్థం పైని చెప్పుకొన్నట్లుగానే ఉన్నప్పటికీ 'తమరు' అన్న అర్థంలో పుంలింగంలో 'భవాన్' అని స్త్రీలింగంలో 'భవతీ' అని ఉపయోగించడం జరుగుతుంది. అర్థాన్ని బట్టి 'తమరు' అన్నట్లుగా బహుత్వస్ఫూర్తి ఉన్నా, నిజానికి ఇవి రెండూ ఏకవచన రూపాలే. వీటికి కావాలనుకుంటే 'భవన్' అని, 'భవత్య' అని బహువచన రూపాలు తయారుచేసుకోవచ్చు. అంతేకాక యింకొక చిత్రమేమిటంటే ఎదుటివల్లనూ సంబోధించడానికి ఉపయోగించే యీ పదాలతో అవ్యయంగం క్రియాపదం ప్రథమపురుషలో ఉంటుంది. ఇది ఎదుటి వాళ్లకు మాత్రమే కాక అవ్యర్థాలకు కూడా వాడుకోవచ్చు అప్పుడు దగ్గరవాళ్లవయితే అత్ర భవాన్, అత్ర భవతీ అనీ, దూరంగా ఉన్న వాళ్లవయితే తత్ర భవాన్, తత్ర భవతీ అనీ వ్యవహరించడం జరుగుతుంది. ఇప్పుడెలానూ క్రియ ప్రథమ పురుషలోనే ఉంటుంది.

మొత్తం మీద సంస్కృతంలోనూ, ఆంగ్లంలోనూ కూడా నిమోన్నత విరూపక రూపాలు చాలా తక్కువగానే ఉన్నాయి. తెలుగు మొదలయిన దేశ భాషల్లో ఎక్కువగా కనిపిస్తూ ఉన్నాయి. అయితే యిప్పుడన్న పరిస్థితిని బట్టి, యెల్లప్పుడూ ఇలాగే ఉన్నాయని నిర్ణయించడం కూడనివని.

మన భాష సారస్వత రూపాన్ని సంతరించుకుంటున్నవాటికి ఈ యెత్తు వల్లగా లేవనిపిస్తుంది. భారతాన్ని చూడగా ప్రభుత్వం, బంటూ ఏకవచనంలోనే ఏకరీతిలోనే వ్యవహరించబడినట్లు కనిపిస్తుంది. ఎవరు ఎవరిని సంబోధించినా, ఎంత గౌరవంగా సంబోధించినా, ఏకవచన మాత్రమే ఏలాబడి చేసింది. అయితే అప్పటికే గౌరవవాచకం కొంచెం తలయెత్తడం కూడా లేకపోలేదు. 'మీరలు మీరల విద్యాపాఠము చనుటెటుగ వలయు' అని మహాభారతంలో నన్నయభట్టారకుని రచన. ద్రోణుడు కుమారవర్గం యొక్క అశ్రునివ్యా

పరిశ్రమను పరిశీలించవలసిందని కోరుతూ ధృత రాష్ట్రాన్ని ఆర్పవాక్యం. ఇక్కడ ధృతరాష్ట్రానికి జీవసామానంగా 'మీరు' అన్న బహువచనం వాడబడింది. ఇంకొకచోట పరిహాసపూర్వకంగా బహువచనం వాడడం జరిగింది అర్జునుడు ద్రుపదుడిని యుద్ధంలో నిర్బించి బంధించి గురువుకు దక్షిణగా వమర్చించాడు. ద్రుపదుడు తాను గొప్పవాడైనట్లు, ద్రోణుడు తనతో చేతిమీకి వనికీరానివాడైనట్లు వరికి అవమానపరిచాడు. అందువల్ల ద్రోణుడు ఆ పరాభవానికి బదులుగా 'పీఠేవ్యరయ్య ద్రుపదుమహారాజరెయిట్లు కృపణులై పట్టువడన్ వీరికి వలసెనెయిసాహ మహారాజ్యమదాంధకార మదివాసెవోకో' అని ద్రుపదుడిని పలుకరించాడు. ఇక్కడ చివరంటా బహువచన ప్రయోగం జరిగింది. ఇలాగే ఇంకా కొన్ని చోట్ల బహువచనం చోటుచేసుకుంది. సమాజంలో ఏర్పడ్డ హెచ్చుతగ్గులనుబట్టి యిది యింకా పెరిగింది. అయినా వ్యవహారంలో ఉన్నంత భారతంలో ఏనాడూ గౌరవవాచకాలకు స్థానం కల్పించబడలేదు.

అడిదం మారకవి పూసపాటి సీతారామరాజు గారిని ప్రశంసచేస్తూ వద్యంలో ఏకవచన ప్రయోగం చేశాడు. రాజగారికి ఆగ్రహం కలిగింది. అప్పుడు మారకవి కవితామృగదమ అయినకు తెలియజేస్తూ మళ్లా ఒక వద్యం చెప్పాడు. అది యిది—

'చిన్నప్పుడు రతికేలిని
మన్నప్పుడు కవితలోన యుద్ధములోనన్
వన్ననుమి రాకొట్టుట
చెన్నగునో పూసపాటి సీతారామా!'

ఈ వద్యంలో కేవలమూ ఏకవచన ప్రయోగమేకాదు. 'రా' అని కూడా అనవచ్చుననీ అంటే అందమని తెలియజేశాడు: మారకవి వ్యతంత్ర ప్రవృత్తిగలవాడు కావడంచేత అలా చెప్పగలిగాడు. అంతకుముందుగా తంజావూరుకు విచ్చేసిన 'చాడప్ప' రఘునాథరాయలను ప్రశంసిస్తూ

'నేరుతునని మాటాడగ
వారిజభవునంతవాని వశమా? తంజా

వూరి రఘునాథరాయని
గారి వభన్' అని 'గారు' అన్న అనుబంధాన్ని చేర్చి వాడుకున్నాడు. మొత్తంమీద కవిత్యంలో గౌరవాచకాలు తక్కువగానే ఉన్నాయి.

తెలుగుదేశపు వ్యావహారికంలో మొదటిరోజుల్లో ఈ గౌరవాచకాలు లేవనీ, క్రమంగా తలయెత్తాయనీ వా విశ్వాసం. అందువల్లనే భారతంవంటి మహాగ్రంథంలోకూడా ఏదో ఒక పీడికెడు ప్రయోగాలు మాత్రమే చెయ్యడం జరిగింది. అయితే, తరువాత సమాజంలోవచ్చిన చారిత్రక, రాజీయ, సాంఘిక పరిణామాలనుబట్టి, ఏర్పడిన వ్యత్యాసాలు కారణంగా ఏకవచనాన్ని విమృత్యస్తోరకంగానూ బహువచనాన్ని బ్రాహ్మత్యస్తోరకంగానూ ప్రయోగించడం జరిగింది. ఇప్పుడవి భాషలో బాగా పాతుకుపోయాయి. అందు వల్లనే అడుగడుక్కి తడబాటువడడమూ తడుపుకోవడమూ జరుగుతుంది.

ఇతరవిధంగా ఎంత సామ్యాన్ని పొందినా భాషలో సామ్యాన్ని పొందించకపోతే, యీ వైషమ్యం యిలాగే మిగులుతుంది. మొదటఉన్న సామ్యం మధ్యకాలంలో లోపించింది. ఇప్పుడున్న భాషాప్రయోగ వైఖరినిబట్టి 'సామ్యం' పేరు తలపడానికికైనా వీలులేదు. అయినా నబలమైన సామూహికభావన ఎంతటి ప్రభావమయినా ప్రదర్శించగలుగుతుంది. స్వభావికంగా భావంలో ఒక పరిణామం వచ్చినట్లయితే భాషలోకూడా అది ప్రతిఫలిస్తుంది; అంతేకాదు. భాష దాని కమకూలంగా ఒదిగిపోతుంది. నెయ్యాని కయినా వియ్యానికయినా సమత్వం కాలి. సమత్వం లేకపోవడం విషమత్వం. ఆ విషమత్వమే వైషమ్యం. అది దూరాన్ని పెంచి అనుబంధాన్ని క్రుంచివేస్తుంది. అంతేకాని దూరాన్ని క్రుంచి అనుబంధాన్ని పెంచదు. కాబట్టి వైషమ్యాన్ని ఉత్తరించి, సామ్యాన్ని ఉత్తరించడం ఉత్తమకర్తవ్యం. అటువంటి సమదృష్టిగలవాడే విజమైన వండితుడని 'గీత' ప్రబోధిస్తున్నది. 'సమబుద్ధి ర్విశిష్యతే'.

వక్ర రేఖలు

శ్రీ పరిగి రాధాకృష్ణ

చివరికిలాగే అవుతుంది
కన్నీళ్లు కరువైవుంటే
కష్టాలొచ్చిపడతాయి.
కలలోనో కవిత్వంవుంటే
చావడం నీళ్ళొస్తాయి.
కడల్ని కరించేవాడికే
కాళ్ళకొది భూమి కవిత్వం
విక్రసిందించాడే
చెయ్యి విరిచేస్తాడు
నీడకోసం చెట్టుకొండకి
నీరు చేరుకునే పరిఃలా
గాలి విసురు ఎక్కువై
శివమెత్తిన మనిషిలా
చెల్లగాతుంది.
నిజాయితీనా!
నడింబ్రదాం నావే అవుతుంది.
జడవాంలలో గొడుగు లేకుండా
గండలకు గండలు నడిస్తున్నా
నిన్నెవరూ గమనించరు
గమనించినా గొడుగు ఎట్టరు !

ఇంతే మరే
నీ పెరిగిపోతే
విణ మోసుకుపోగినా
పెరిగితే పనేనాళ్ళు. డియర్,

నీవెతో పాహులతో
 ఎముద్రలు లోతుల్ని తించి
 వణుల్ని వెలితీసి
 తీరానికి తరగొచ్చినా
 సత్తగుల్లల్లాంటివాళ్ళు
 వెక్కిరింతలు గుప్పిస్తారు.
 నీగో సహస్రాలశం చేయనివాడు
 ఏనుగుపై పూరేసుతుంటే
 మెటాఫిసిక్స్ గా ఎప్పేసి
 నీవు ఎక్కి తిప్పుకోవాల్సి వస్తుంది !

ఇనుకొట్టెలపై లేపి మేడిలు
 గట్టిపని ఎదుటివాడు వాడస్తే
 నీవు విస్తుపోయి వినాల్సివస్తుంది.
 ఎముద్రా న్నారోశి ఎత్తేస్తామని
 ఎలుగెత్తి అరిచేవాళ్ళు కెంతాల్లో
 పూలదండలు ఎడితే
 నీవు గుడ్లెక్కించి చూడల్సివస్తుంది.
 ముండికత్తులు ఝళిపిచేవాళ్ళపై
 మోజు పెంచుకునే అమాయకుల్ని చూసి
 లోలోపలే నీవు ఎప్పుకోవాల్సివస్తుంది.
 కాగితపుపూవుల్ని కత్తిరించి
 మిడిసిపడే మహామహుల ముందు
 నిజమైతే తోటమాలి
 కట్టిచేతులతో నిలబడల్సివస్తుంది !
 అలాంటప్పుడు నీకు
 అడవుల్లో కొండల్లో కోసల్లో
 ముంచుకునే ఎనుములే
 మెరుగనిపిస్తారు !

శంకా

చరిత్రగూటిలో

భారతి

చిరివిచిరిమై చిలకలు చేరుతాయి.

అవి ఎలికే ఎలుకులు

బలే గమ్యత్తుగా వుంటాయి.

భవిష్యత్తు ఆకాశంలో మెరిసే

ఆకేల చుక్కలు కనిపడకుండా

అవి వేపు మబ్బులు మూసేస్తాయి.

మనసు చెట్టుమీది

గూళ్లు కట్టుకున్న నిజాల పక్షులు

నివాదాల ఎత్తుల్లో ఎగిరిపంలి సేపూ

చెట్టు వునికినే మర్చిపోతాయి!

మరో తమాషావుంది.

పిచ్చిముదిరి పాకానిడి

మహాపుల ఎదవిన్యాసం

నైన కేవలం కదిలుతుంది.

పైత్తిం ముదిరి చెడిన కివిత్యం

బురద చిమ్ముకునే ప్థాయికి దిగుతుంది

అరిస్తోంటిలా అందివర్థనుడూ

వేక్ వేక్ విడువారు!

అవును నిజం

చివరి కిలాగే అవుతుంది.

సమగ్ర దర్శనము

శ్రీ ఇంద్రగంధీ హనుమచ్ఛాస్త్రి

కౌళిదాసుని కవిత్వమును చైతన్యపుయమును మాధురీయమును చేసినవారు అతని స్త్రీ పాత్రలు. 'స్త్రీతి నామాపి మధురమ్' అనుమాక్తి మధురిమ నెరిగినవాడు కౌళిదాసు. అతని స్త్రీలు భవభూతి స్త్రీలవలె ఆదర్శ అమృత రేఖలు కారు. బాహర సౌందర్యమును నిర్లక్ష్యముచేసి అంతర శోభతో వెలుగొందు దేవీమూర్తులును కారు. వారు వాస్తవ ప్రపంచమున తారుణ్య లావణ్యములతో వినయ విశ్వాసములతో సామనస్యసౌశీల్యములతో ప్రత్యక్ష మగు నారీమూర్తులు. వారు ఇల్లాండ్లుగా, తల్లులుగా, కోడండ్రుగా, చదినలుగా, ప్రేమతపస్వీనులుగా పరిదేవతలుగా, అతని కావ్యలోకము నలంకరించిరి. గార్హస్థ్యపక్షమిట్లుండగా వేటొకవైపు కలావల్యాముతో జీవనోల్లాసముతో వెలుగొందు రమణీమణుల శృంగారలోకమున్నది. ఈ రెండు పక్షములును కలసి ఇతని కావ్య ప్రపంచమును సమగ్ర శోభావంతము చేయుచున్నవి. ద్వివిధమైన ఈ స్త్రీ మాధుర్యమును చిత్రించుటలో కపింద్రుని ప్రజ్ఞా పరిపాకము కానబడును.

స్త్రీ పురుషులలో ఒకరెక్కున ఒకరు తక్కువ అను భేదభావన మితనికి లేదు. కనుకనే. 'స్త్రీ పుంసా వాత్మభాగా తే భిన్నమూర్తే స్పృశ్యయా' 'స్త్రీ పురుషు లిరుపురుషు స్పృష్టి సంపూర్తికై ఒకే భగవంతుని రెండు రూపములు' అని బ్రహ్మ సూతిలో ఈతడు పత్యెను.

పరస్పర ప్రేమ, విశ్వాసము నీరికి ఈశ్వర ప్రసాదములు. ప్రేమకు తూపాతిశయమే ప్రధానము కాదు. కేవల తూపాకర్మణములే ని మోహమును

ప్రేమగా భ్రమింపరాదు. ఉత్తమ స్త్రీయుడు హృదయ హర్యుడుగాని, రూపహర్యుడుగాడు. కనుకనే పార్వతి పరమేశ్వరుని లోగొనలేని తన రూపమును నిందించు కొని తపస్సుచేసి పతి ప్రేమకు పాత్రురైనది. అట్లే ఉత్తమ స్త్రీయుడు, స్త్రీయురాలి అంతర్య మెరుగక బింబాధరములకు లొంగిపోడు. వక్ర హృదయులైన ఇద్దఱి స్త్రీ పురుషుల వియోగ వేదనను చిత్రించి, కపింద్రుడు ప్రేమపరముగా వారి హృదయోన్నత్యమును వెల్లడించెను.

అజనకు భార్యానియోగము తటస్థించెను. వెంటనే అతని జీవితము రిక్తపాత్రయ్యెను. లోక మంతయు శూన్యమయ్యెను. అతని హృదయమును కవి ఇట్లు వెల్లడించెను.

'ప్రియా! నీవు నా గృహిణి, నా మంత్రిని, నా సఖుడవు. నా లలితకళాశిష్యురాలవు. డయా హీనమైన మృత్యువు నిన్నెత్తుకొనిపోయి నా కింకేమి మిగిల్చినది? (రఘు. 8.)

ఇదియొక ఉత్తమ ప్రేమకుడైన పురుషుని హృదయోద్ఘాతము. ఇక పురుషునియొడల స్త్రీ అంతర్య మెట్టిదో ఇందు చూడవగును. శివ సౌల నేత్రమున భస్మమయిన ప్రాణవతినిగూర్చి రచిదేవి ఇట్లు వలవించెను.

'శశితోకూడ చంద్రికపోవును. మబ్బుతో మెఱుపు చూయవోను. చేతనా హీనములుగూడ భర్తతోడిదే స్త్రీ జీవితముని చెప్పుచుండగా నేనింకనూ జీవించియే యున్నాను.' నరనారీహృదయముల ప్రేమపర మిదియని కపింద్రుడు వ్యాఖ్యానించెను.

తక్కిన జీవిత రంగముల స్త్రీ నిర్వహించిన పాత్ర నిండుక చూతము.

దిరిపుని భార్య సుదక్షిణ రఘువంశమున మొదట దర్శనమిచ్చు ఇల్లాలు. ఆమె యజ్ఞ దక్షిణ వంటదను ఉపమానమే ఆమె పవిత్రతను చాటును. ఇరువదియొక్క రోజులు భర్తకు తోడునీడగా నందినీ తేనువును పరిచరించెను. రాజు ఆవునమేసి ఆరణ్యమునుండి అలసి సాలసి వచ్చుచుండగా ఆప్యాయముగ ప్రేమతో ఎదురేగి ఈమె పలుకరించును. దక్కినకన్న కన్నులతో ఆతనిని త్రాగివేయును. ఈమె నందిని ప్రసాదమున ప్రతిపాదనశక్తి ఆరఘ్యమును కన్నట్లు రఘురాజును కని, రఘువంశమును విస్తరించిన మాతృమూర్తియయ్యెను.

ఇందుమతి ఆయోధ్యాంతఃపురమున కొలు మోసిన ముద్దుకోడలు. బ్రతికిన మూడనాళ్లలో పతికి ఆరవేతిలో స్వర్గము చూసిన అచ్చరకన్య. రామాయణ మూలపురుషుడు దశరథకుమారుని భర్తకు సమర్పించి వెన్నెలవలె అదృశ్యయైన సాధ్వీ రత్నము. తరువాత ఆయోధ్యాంతఃపురము నంతక రించుచు దర్శనమిచ్చు సవధువులు సీతా, ఊర్మిలా, మాండవీ, శ్రుతకీర్తులు. వారు రామ లక్ష్మణ భరత శతృఘ్నులను చెల్లుబట్టి ప్రత్యయములతో కూడిన ప్రకృతులవలె ప్రకాశించిరి. ఎంత చక్కని ప్రకృతులైనను ప్రత్యయములతో కూడనిదే వాక్యమున శోభింపవు అట్లే ఆ రమణీమణులు పురుషోత్తములనుగూడి అన్వయసాధమును వెలిగించిరి. చిత్ర మేమనగా? ఇంతవరకు రఘువంశ స్త్రీపాత్ర లెవ్వరును. పెదవినిప్పీ మాటలాడరు. కాని పాదరింటి లోని పూలగుత్తులవలె వారి గుణపరిమళము కొన్య మంతటను గుప్పుమనుచుండును. ఆ మౌనభాషలో వారు మాటలాడుచున్నట్లే యుండును.

రాఘవుల ఇంటిదీపము సీతమ్మ ఒక్కసారి పెదవి విప్పినది ఆ వాక్కులో ఎంత కులధరా వినయము! ఎంతటి శక్రియాణి అభిమానకీల! ఈతని సీత బాల్మీకి సృష్టికి ప్రతిబింబము.

లక్ష్మణుడు అడవిలో విడిచిపెట్టినపుడు ఆమె అంజలిపట్టి 'లక్ష్మణా! ఆ రాజుగారితో నిలు చెప్పుము. మీ కంటయెదుట అగ్నిపరీక్ష జరిగినది. అయినను లోకానవాదము విని నన్నిట్లు పరిత్యజించి తిరి. ఇది తమ పరిజ్ఞానమునకు తగినదా' లేక తమ వంశమర్యాదకు తగినదా?' (రఘు. 14.61.)

'ఇందు మీ తప్పులేదు. ఇది నా దురదృష్టము'. (14.62)

'పూర్వము చేజిక్కిన లక్ష్మిని తిరస్కరించి నన్ను తీసికొని అడవి కేగితిరి. ఇప్పుడమె మిమ్ములను చేజిక్కించుకొని నన్ను వెడలగొట్టినది' (14.63) అని పల్కెను.

ఈ వదినయందు ఆమె మరదులకు దేవీ గౌరవము. సుష్పకమునుండి దిగగానే, భరతుడు వదిన పాదములకు నమస్కరించెను. 'లంకేశ్వరుని ప్రణామమును తిరస్కరించు ఆమె పాదయుగమునకు తంపిస్తే జడలు పెంచుకొని భరతుని 'తల' నమస్కరింపగా అని రెండును పరస్పరము పవిత్రము లైనవి. (1478)

మేఘునకు యతునిభార్య (భాతృజాయ అట : ఈ వదినయను మాటయందు కప్పీందుడు ఎంత భక్తి మాధుర్యమును నింపెనో అనిపించును.

పార్వతి తల్లి మేనాదేవియును పసిష్టపత్ని అరుంధతీదేవియును పెదవివిప్పురు. గౌరీదేవి సరేనరి. తపస్విని. కాని కపటబహ్మచారి ఆమెను కన్వించెను. అప్పుడును నఖి విజయయే గౌరికథ చెప్పెను. కాని బ్రహ్మచారి విడువలేదు. తుదకు గౌరి ఎరనికన్యుల నుండి తగిన ప్రత్యుత్తరమును బడసెను. వారి అభిమానము గాయపడినప్పుడుగాని మాటలాడరు కాబోలు.

రతిదేవి దుఃఖాలాపములలో స్త్రీ హృదయ సౌకుమార్యము ప్రతిభ్యవించును. ఇట్టి స్త్రీ పురుష ప్రవృత్తులేగాక ఆతని కొవ్వములందు నాటి సమాజ స్థితి సంప్రదాయములు నాగరికత లీలగా కనుగొనవచ్చును.

కని కథా సందర్భమున వర్ణించిన సమాజ రూపమునందును, ఆచారాభిరుచులందును, ఆతని నాటి సభ్యతా సంస్కారములును అభిరుచులును ప్రతిబింబింపక మానవు. తన దేశకాలములను మరచి ఆతడు క్రొత్తలోకమును సృష్టించలేడు. ఆతని సృష్టి తన దేశకాలముల భూమికయందే నిలిచి వలసినంత వికాసము నొందును. కనుక కనీంద్రుడు వర్ణించిన నగరములు, జనులు, ఆచార వ్యవహారములు, మర్యాదలు, మనోవ్యాపారములు సమస్తమును ఆతని లోకవ్యవహారమునకు నీడలే యనుట సత్య దూరముకాదు. ఆతడు వర్ణించిన ఆయోధ్య, ఓషధిప్రసన్నము, అలకాపురమును ఆతిథిగిని ఉజ్జయికిని విదిశకును దూరములు కావు. ఆతని ఓలీవ రఘు, అజ, అగ్నివర్ములు తననాటి, ఆదర్శరాజుల శృంగర పురుషుల ప్రతికృతులేయని మరక్షితిమిగ చెప్పవచ్చును.

కనీంద్రుడు చిత్రించిన రతి, ఇందుమతి, పార్వతి యక్షసత్రి మున్నగువారు ఏ ఉజ్జయిని పురాంతఃపురములనుండియో, విదిశభవనముల నుండియో, తొంగిమాచు చుందురనుకొందును. అలకా సౌధ గంధర్వ రమణీమణులు, అభిసారికలు, అగ్ని వర్ణ కళావతులు అవ్యముగ ఆతని దృష్టిలోని రస రూపిణులేగాని ఊహలోకమునుండి ఊడిపడిన వారు కాదు.

ఓషధి ప్రసన్నమును, అలకయును ఆతని ఊహానగరములైనను ఆతిథిగిని పట్టణములే అట్టి రూపు ధరించినవి. ఆతడు చూచిన పట్టణములు స్వర్గమునకు అనుబంధనగరము లన్నట్లున్నవి. (కు. 6.37.)

'వానికి పెద్ద పెద్ద అగడ్తలును, ప్రహరీలును ఉండును. (6.38.)

సౌధభిరములు మేఘములు సంచరించునంత విత్తు. (6.40.)

భవనములందు విధిగా పతాకము లెగురుట అనాటి నగరశోభ. (6.41.)

నగరములు రాత్రులందు ఎడతెగని దీపకాంతు లతో ప్రకాశించును. (6.43.)

సౌధగవాక్తములనుండి స్త్రీలు కేశసౌశముల తడియార్చుటకు వేసికొవు నుగంధధూపములు తీగలు పాగి వచ్చుచుండును. (మేఘ. 1.36.)

భవన కుడ్యములు శూన్యములుగ నుండరాదు. గోడనిండ రకరకముల పురాణగాథల శృంగారక్రీడల చిత్రములుండును. (రఘు. 14.25.)

చనిపోయినవారి ప్రతిరూపములను పూజ్యభావ ముతో వింట నుంచెదరు. (రఘు. 14. 15.)

సౌధారణముగ సౌందర్య రసీకుల భవనము లిట్లుండును.

ఇంటిముందు రంగురంగుల తోరణములు (Arches) (ఆర్చెస్) ఉండను. వానికి దగ్గరగా చేతికి పూవులు అందు ఒక పువ్వువృక్షము. దానికి నాణేదూరమున ఒక దిగుడుబావి యుండవచ్చును. దానిలో తెల్లని బాతు లిడుచుండను. ఎక్క నొక క్రీడావర్వతము. దాని పై గోరింబచెట్ల ఆవరణము గల బండిగురివెండపాద. దాని కిరువైపుల ఒక ఆశో కము. ఒక వక్షశము. దాని మధ్యను ఒక సాగసెనై వ స్తంభము. సాయంకాలమున దాని పై పెంపుడునెమలి వివసించును.

ద్వారమునకు ఎడపెడ శంఖ వద్మ చిత్రములు. ఇవి విధులు. ఈ గృహాయజమానన కింత ధనము కలదని ఆతని తాహతును చెప్పు చిత్రము లివి యని ఒక వ్యాఖ్యాత పల్కెను. (మేఘ. 2.14—19.)

ఇవి కుబేరనగరమునందలి యనుని ఇంటి గుర్తులే కావు. కాలిదా సెరిగిన భాగ్యవంతుల భవ నము లిట్టివని ఊహించుట పొరపాటు కాజాలదు.

కాలిదానునాటి నగర నిర్మాణము, వివణి పీఠులు, నౌకా సంచారములు, సాయంత్రపు వాహ్య ఖలు ఎట్టివో ఆతని కావ్యములనుబట్టి పసికట్ట వచ్చును.

రాజమార్గములలో వస్తునమ్మద్దిగల అంగ శ్లంఘను. నడులందు వాకలు స్వేచ్ఛానందములు చేయును. ప్రయాణములకు కావచ్చును, వాణిజ్యము వకు కావచ్చును. ద్వీపాంతరములనుండి లవంగములు మున్నగు సుగంధద్రవ్యములను దిగుమతిని చేసికొనుట వారెరుగుదురు. (ఋషు. 6.57.)

విలాసపురుషులు పురబాహ్యోద్యానములందు పంచోషముగ కాలము పుత్తురు. (14.30.)

ఒక్కొక్కచోట వేశ్యలు న్యవృందముగా ప్రియులతోకూడి గిరికందరముల క్షీడించుట నాటి రసికతానమ్మద్దిని తెల్పును. (మేఘ. 1.26.)

మాగధీకుసుమములు త్రుంచుకొనుటకు పూల విడుచులు వత్తురు. వారి చెవులలో కలువపూలుండును. అవి వారి ముఖములతోబాటు వాడిపోవుచుండును. దానిని చూచి రసికజనులు నొచ్చుకొందురు. (మేఘ. 1.27.)

నాటి స్త్రీలు విలాసముగా రత్న సువర్ణాలంకారములకు బదులు సకలాలంకారములందును పుష్పాలంకారము చేసికొనుటయును కనబడును. (మేఘ. 2.2.)

వేటివరె పూర్వమును స్త్రీలు ముఖశోభకొరకు, ముఖమార్గము నద్దుకొనుట చెప్పదగిన విశేషము. అంకాపురస్త్రీలు లొద్దుగవుప్పాడి నద్దుకొని ముఖశోభ నిమనుడించేసెరలు. (మేఘ. 2. 2.)

ఉత్సాహాశయమునకు స్త్రీ పురుషులు మధువు సేవించుట తప్పగదు. ఈ మధుసేవనము గౌరీశంకరులనుగూడ విడువలేదు. (కు. 8.75.)

అక్కడక్కడ అమాయకలగు పల్లెవడుచులు కాన్పి తురు. వారు శరత్కాలమున చెఱకుతోటల నీడలకూర్చుండి పాటలు పాడదురు. (ఋషు. 4.20.)

కనుబొమ్మనిరువు లెరుగని కాపువడుచులు పంటలకు మూలములని మబ్బులను ఆశతో చూచుట ముచ్చట గొల్పును. (మేఘ. 1.16.)

వేటివరె నాడును ఎక్కడి వను లక్కడ విడచి,

పెండ్లి ఊరేగింపులు చూడ పరుగెత్తుట స్త్రీల హక్కు. (ఋషు. 7.6 మొదలు 11.)

వనంతమున అన్నిక్షీదలతోబాటు ప్రేయసీ ప్రియులు ఊయల లెక్కి ఊగుట ఒక చెప్పదగిన ముచ్చట. (ఋషు. 9.51.)

కుమారసంభవములోని కల్యాణోత్సవము, బంధు సమాగమము, ఎదురుసన్నాహము, పలుకరింపులు, చిలుకరింపులు, అచ్చముగా నేటి పెండ్లిసందడులను జ్ఞాపకముచేయును. ఆ పురాణకథకు 'అక్షరములా' మానవహృదయ మిచ్చి, కవీంద్రుడు అద్భుతముగ నిర్వహించెను.

సమావేశములందు ఆయాజనుల స్త్రీయనిబట్టి పలుకరింపులోని గడునుదనమును ఈ పద్ధివేళమున చూడవగును. వివాహోత్సమున శివు పధిసందించుటకు బ్రహ్మ విష్ణులును, ఇంద్రులును వచ్చిరి. పెండ్లి కొడుకు శంకరుడు తలయూచి బ్రహ్మదేవుని, మాటలాడి విష్ణుమూర్తిని, చిలుకవృత్తో దేవేంద్రుని, ఒక ప్రియమైనమాపుతో సకలదేవతలను పలుకరించెను.

తలయూపులో పూజ్యభావము, మాటలో మన్నన, చిలుకవృత్తో అప్యాయనము, చూపులో అదరమును జెచిత్యముతో నొలికించిన, కవీంద్రుని లోకజ్ఞత మెచ్చదగినది.

కన్యను పెండ్లి కూతును చేయుట ఒక చక్కని ఆచారము. దాని సాగను కుమారకావ్యమున హృదయ దప్సుముగ నున్నది. (కు. 7.6 మొదలు 21.)

తరిపై తెల్లవారితో కూడిన దూర్యాంకురములు. నాభి సత్తికమించిన, పల్కునవ్వుము. చేతిలో బాణము. (కు. 7.7) క్రొత్త పెండ్లి కూతురు పాఠ్యతిరూపమిది.

రాబోవు సాఫల్యవైఫల్యములకు, శకునములు నమ్ముట వ్యర్థములను పరిగణించుట, కాళిదాసుని నుండియు వచ్చుచున్న సంప్రదాయ మనుకొందును.

నుదక్షిణాదితీవులు సంతానార్థులై పోవు చున్నప్పుడు, సారసపతులు బారులుకట్టి రమ్యముగ కూయుచున్నవి. (రఘు. 1.41.)

మనోరథసిద్ధిని దెల్పును అనుకూలసవనములు వీరినని. (1.41.)

ఈ బెగురుల బారులును, అనుకూలసవనములునుకాక ఎడమవక్కి చాతకము కూయుటయు మేఘదూతమునందు మేఘునకు శుభశకునములైనవి (మేఘ. 1.1.)

సంతానప్రాప్తికై నందినిని సేవింపుచుని వసిస్తున్న రాజుతో చెప్పెను. మాటలోనే నందిని వచ్చెను అని శుభశకునమని సంతోషించిరి. (రఘు. 1.86, 87.)

దశరథుని రాజులు గర్భవతులై గర్భాశయ, చక్రాంకిత హస్తాలగు వాసునమూర్తులు తమ్ము రక్షించుచున్నట్లును, గరుత్మాంచుడు తమ్ము సహించుచున్నట్లును, అక్షి సర్వహస్తమై తమ్ము సేవించుచున్నట్లును బ్రహ్మార్షులు స్మరించుచున్నట్లును కలలు గలిరి (రఘు. 10.61—64) దీని వలన దశరథశత్రులకు విన్నపపు చతుర్విధముగ ఫలభావము న దుచుర్వాదని కవి సూచించెను. ఇట్టి వెచ్చియో వాటి సమాజస్థితిగతులను, అతని రచనల దు గమనింపగలము.

రాజకీయములు :

కాలిదాసుని యందు ప్రముఖకావ్యములందును రాజులే నాయకులు, రఘునంశమున మానవరాజులు; కుమారకావ్యమున గిరిరాజు దేవరాజులును మనకు దిర్భవమిత్తురు మానవరాజులు తమ లోకోత్తర గుణాతిశయముచే కథానాయకులైరిగాని, వంశాధిక్యముచేగాని కేవల పారంపర్యముచేగాని, కాకుండా గమనింపదగిన యంశము. ఒకవేళ పారం ర్యము నాయకత్వ మిచ్చినను దానిమండి ఒకడు ఎట్లు విచ్యుతుడు కావచ్చునో కవి నిరూపించెను.

గిరిరాజులో వైభవమును; దేవరాజులో రాజ

సమునుష్కృతిమే చూతుము కనిపించుడు. మానవ రాజుల జీవితచిత్రమును సమగ్రముగ చిత్రించి మన యెదుటబెట్టెను.

పట్నాభిషేకము రాజవర్తితలలో ప్రధానమైనది. కుశుని కుమారుడు అతిథి సందర్భమున రమ్యమైన అభిషేకవృత్త్యము కాననగును. శిబ్బులు నాల్గు స్తంభములును, ఎత్తైన వేదికయునుగల ఒక చక్కని మండపమును నిర్మించిరి. రాజకుమారుని భద్రదీక్షమునందుంచి, భృత్యులు బంగరుకలశములతో తీర్చిదిద్దకము తెచ్చిరి. తూర్య వాద్యధ్వనులు మూర్త మ్రోగగా ర్షాయనాకురమలు జాగ్రత్తరచు లేజివుళ్లతోగూడిన సీరాజనములను కులవృద్ధు కీయుగ పురోహితులు ఆదర్శమే తములతో తని సభిషేకించిరి. (రఘు. 17.9—13.)

అటుతర్వాత, ఆ రాజు రాజసీతి వైశారద్యమును కవి వివ్రలముగా ప్రస్తావించెను. అందు పూర్వం రాజు రాజసీతియే భంగిభేదమును విస్తరింపబడినను అందు కొన్ని విశేషాంశములును ఉన్నవి.

దిలీపుని సాలనమున క్లుప్తముగ హృద్యముగ మున్న రాజసత్కంశములు చూచినచో కాలిదాసు రాజకీయ పరిజ్ఞానము విశదమగును.

దిలీపుడు రాజ్యసాలనము చేయుచుండగా అతని భీకర, మౌనపర లక్షణములను చూచిన ప్రజలకాతనియందు భయమును భక్తియునుకూడ నెలకొన్నవి. (రఘు. 1.16.)

రాజ్యరక్షకు ప్రముఖమైన ఈ లక్షణమును కనిపించుడు మఱి మూడుచోట్ల వొక్కివొక్కి చెప్పెను.

1. రఘువు సేరముచేసినవారికి చేయుదండనము యుక్తమగుటచే అతడు అత్యవ్వమును, అతి శీతలమునకాని దక్షిణాదిలమువలె ప్రజల మనములను చూటగ నెను. (ర. 4.8.)

2. అతడు మిక్కిలి కరకును, మిక్కిలి మెత్తనయుమకాక మధ్యేమార్గము నవలంబించి

వాయువుచెల్లమవలె శత్రువులను పెకలింపక వంచి,
వదలెను. (రఘు. 8.8.)

3. అతిథి కేవలశాస్త్రము నవలంబించుట
పిరికితనమనియు, కేవల శౌర్యము మృగచేష్టయనియు
తలచి రెండిటిని జోడించి పరిపాలించెను.
(రఘు. 17. 47.)

నాటిరాజు, తన ప్రజలను మనురాజునుండియు
వలిగిన ధర్మసభమును వంతగూడ తప్పకుండ నడి
పించెను. (రఘు. 1.17.)

ఆతని ఆలోచనము గుప్తము. ఆతని ఆకార,
ఇంగితములు గూఁములు ఫలితములమబట్టి ఆతని
ఆలోచనములను ఊహించునదివదేగాని రాజకీయ రహ
స్యము ప్రకటింపఁబడవలెను. (రఘు 1.20.)

ఆతడు భయములేకున్నను అత్యరక్షణపరుడు.
క్లిష్టసమయములందుగాక, విల్లపుడును ధర్మా
నక్కుడు. దురాశలేకుండ ధనము సంపాదించును.
వరసబడు గాకుండ సుఖముల ననుభవించును.
(రఘు. 1.21)

కీడ్డలను కమట మాత్రమే తల్లిదండ్రుల
వంతు వారి విద్యా శిక్షణ, పోషణ, భారము వహించి
రాజేవారికి జమైన తండ్రి యగును. (రఘు. 1.24.)

రాజు దండార్థులనే దండించి, లోకస్థితి
నిలుపుచు, ప్రజాతంత్ర సురక్షనమునకీ పెండ్లి
యాడి అర్థకామములను ధర్మముతో లంకెవేసి
యుండెను. (రఘు. 1.35.)

యోగ్యుడైన జనుడు శత్రువైనను, రోగి
మందుమవలె స్వీకరించవలసినదే. దుష్టుడు అత్యియ్య
డైనను పాముకరచిన వ్రేలినవలె ఖండించవలసినదే.
(ర. 1.28)

రాజు ధర్మస్తులకు మిత్రుడైన వాని ప్రతి
వాదుల తగవులను తొందరపడక స్వయముగనే
తీర్చునుగని, ప్రాధ్వీనాకులకు విడువడు. (రఘు.
17.39.)

రాజు పలికినది పొల్లుకాదు. ఆత డిచ్చినది
మరల పుచ్చుకొనడు. (రఘు. 17.42)

వయోరూపసంపదలలో ఒక్కొక్కటియే తలను
త్రిప్పినేయును. అన్నియు కలపియు ఆ రాజు మనను
నకు గర్వమును కల్పింపలేకపోయినది (రఘు.
17.43)

వర్తకులు నదులందును, అడవులందును, కొండ
లందును స్వేచ్ఛగా సంచరించుచు, వాణిజ్యము
చేయుచుండిరి. (17.64)

భూమి తన్ను రక్షించుచున్నందులకు రాజు
నకు గమనినట్టి రత్నములను పాలములనుండి పంట
లను అడవులనుండి ఏనుగులను సమృద్ధిగా విచ్చు
చుండెను.

ప్రజలు కృతజ్ఞులై తమ సంపాదనములోని
ఆరవవంతును రాజులకు వన్నగా కట్టుచుండిరి.
లోకీకజనలేకాక అడవిలోని మహర్షులు సైతము
తాము సంపాదించుకొనిన నెవరి ధాన్యమునుండి ఆరవ
పాలు వన్నగా రాజు సూక్ష్మేణిచి విడుచుట మిక్కిలి
అప్యర్వము కల్గించును. (రఘు. 5.7.)

రాజునకా సంబంధము సంప్రీతికరముగ
నూండెను. రాజు తాను దానముగా విచ్చిన బ్రాహ్మ
ణాగ్రహారములందు యూపసంతంభములు విరాజిల్లు
చుండగా వానిని చూచుచు సంతోషించుచు. ఆ
యగ్రహారబ్రాహ్మణులు వచ్చి అర్ఘ్యపాద్యములతో
ఆశీస్సుల నిత్తురు. (రఘు. 1.44.)

తమ ప్రభువు తమ వల్లెలచెంతనుండి పోవు
చుండగా మునలిగొల్లలు భక్తిపూర్వకముగా పైయంగ
వీచములను తెచ్చి గమర్చింతురు. (రఘు, 1.45.)

ఆ అమాయకప్రజలను నలుకరించు నెవమున
ఆ రాజు దారివక్రమన్న అడవిదెల్ల పేర్ల నడుగును.

ప్రయాణమధ్యమున రాజు గుడరములు వేసి
కొనియుండగా జానపదులు వచ్చి ప్రేమపూర్వకముగా
కానుక లిత్తురు. (5.41)

క్రొత్తగా రాజ్యమునకు వచ్చినను వ్రతదినమున ప్రజానిరాగమును పెంపొందించు రాజు క్రొత్త చెట్టువలె దృఢముగా పాడుకొనును. (17.44) దీనికి విరుద్ధముగా రాజు ప్రజలను నిర్లక్ష్యముచేసి వారు తన దర్శనము కోరగా గివాక్షమునుండి పాదము చాపి, దానిని మాచిపామ్మనినచో ఆ రాజునకు ప్రజల దృష్టిలోనున్న గౌరవము అంతటితో నంతరించిన దన్నమాట. వానికి వినిపాము దగ్గటలోనే ఉన్నదనట నిక్కము. 19.7.

రాజకుటుంబములందు పాపారణముగ స్వయంవరములు జరుగును. వాని స్వరూపస్వభావములను కపింద్రుడు కన్నులకు గట్టినట్లు చెప్పెను.

స్వయంవర ప్రారంభమున వందిమాగధులు రాజుల గుణవిశేషములను ప్రస్తుతించురు. అంతట అగరుధూపములు రేగి తీగలు సాగును. పిమ్మట మంగళశూచకముగా శంఖములు మ్రోగును ఆ వెనుక వల్లికిలో రాజకుమారి వచ్చి రాజపుత్రశేణులందు నెమ్మదిగా నడచుచుండగా చెలికత్తె వారివారి గుణ విశేషములు నుగ్గడించును. ఆ రాచకన్యలు కోరిన వానిని వరించును. తర్వాత పెద్దలు వారికి పెండ్లి చేయుదురు. నిరాకృత రాజకుమారులు అనూయతో నవనధూపరుల నడ్డగింపగా పెండ్లి కుమారుడు వారిని గెలిచి నెవనధూపము దక్కించుకొనుట అప్పుడప్పుడు జరుగుచుండును రాజకుమారి వరించుటకు రూపతి శయ మున్నంతమాత్రమున చాలదు. ఒక్కొక్కచో శౌర్యాతిశయమును మూల్యముగా చెల్లించవలసి యుండును. (రఘు. 6)

రాజులు బహుపత్నికు లగుటవాడు దోషము కాదు. దీక్షితునకు అవరోధజనము అధికముగనే యున్నను, నుదక్షిణాదేవీనే ధర్మవత్తిగా భావించెను. ఆమెతోడనే ధర్మకార్యములు నెరవేర్చెను.

రఘురాజును, దక్షకన్యలు చంద్రుని వలించినట్లు. పలువురు రాజకన్యలు వరించిరి. (రఘు. 3.33.)

రాజకుమారుని గుణవిశేషమునుబట్టి రాజులు

తమతమ కన్యల నియ్యవత్తురు. వారిని తిరస్కరించుట రాచమర్యాద గాకపోవచ్చును. అప్పుడు ఆ రాజకుమారుడు వారిని నమానముగ వాదించును, తాను వరించిన యామెను ధర్మవత్తిగ నీక్షించుట న్యాయమే యగును. వారును సాధారణముగ తమలో తమకు పొరిపాచ్చెములు లేక వరిపెట్టుకొని, భర్త యందు అంగరక్త లగుదురు. ఈ పామాన్య రాజు నంగ్రహించుననే కవి తన కావ్యమున దుచ్చించెను. ధర్మోత్తరులగు ఈ రాజులు భార్యలందు ప్రేమ, విశ్వాసము. ఆత్మీయత చూపుటయే మనకు కాన్పించును కాని, భోగిలాసత, కామరాయణత్వము కాన్పించవు.

మహారాజులు జైత్రయాత్రలకు పోయి కుముందు గుఱ్ఱములకు పోరతు లిచ్చి పూజి తురు. (రఘు. 4.25.)

ఊరేగురాజుపై ముత్తైదువలుగాని, కన్యకలు గాని పేలాలు జల్లుదురు. (4.27.)

రఘువు దిగ్విజయము చేసెను. అది తన సార్వభౌమాధికారమును స్థాపించి, ఠేశమును ఒక గొడుగుక్రిందకు తెచ్చుటకేకాని, దేవీయరాజులను కొల్లగొట్టుటకుకాదు. ఆతడు ఎదిరించినవారినే వంచెనుగాని, మర్పించినవారిని బాధించలేదు. (4.35.)

రఘువు తన్నెదిర్చిన కళింగవాడుని జయించి ఆతని ధనమును మ్రాతమే స్వీకరించి, రాజ్యము నాతని కిచ్చినెను. అట్టిరాజు ధర్మనిఱు. (4.43.)

విజేతలగు రాజులు వదీగర్భములందును పర్వతములందును, జయస్థంభముల నాటుదురు. (4.36, 59.)

రఘుమహారాజు పర్వదిగ్విజయము చేసి తెచ్చిన ధనరాశిని విశిష్టయజ్ఞమున మృణ్మయప్రాతావశేషముగ దానముచేసి రిక్తుడయిన మహాత్మాగి. ఈ త్యాగమువలననే వారు ప్రజాప్రీతికి పాత్రులై వన్నె కెక్కిరి

ఉత్సవశీలందు కారాగరబద్ధులను విడిచి పుచ్చుటయే నాటి రాజుల ఔదార్యముగాదు; పంజరములలోని వక్కుల బంధములను, వధార్థములను శిక్షలను రద్దుచేయుదురు. ఎద్దుల మెడలందలి భారమును, ఆవుల పాలుపిత్తుకుటను మాన్పించుదురు. 17.19.

నున్న దయవార్త తెచ్చిన పరిచారకులు పుతవంతుని యొక్క గొప్పకామకలను తీసికొందురు. దీర్ఘపుడు తనకు కల్గిన పుత్రోదయవార్తను వినిగానే ఆ వార్త తెచ్చిన అంతఃపుర పరిచారకునకు తన రావరికమునుతప్ప ఇక నేమడిగినను ఇచ్చినేయుటకు సిద్ధముగా నుండెనట

ఎట్టిధయమును లేక స్త్రీలు వీరాజ్యమున ఒంటరిగా నంచరించుటకకు పిలుకలుగునో అట్టిది సౌరాజ్యము. దీర్ఘపుని రాజ్యమున ఒక నుండరాని ఒంటరిగా పోవుచు త్రోవలో నిద్రించినను, గాలి నైపుము ఆమెవలనను తాకుటకు నెఱచును. ఇక మనుజు లెవరును ఆమెను బాధించరని చెప్పటంబులకు? (రఘు 675)

ఇట్టి అదర్శమహారాజుల యుగమును కవీంద్రుడు చీత్రించెను.

సందేశము—సమాప్తి :

మహాత్మాహముతో బయలుదేరి లోకోత్తర కౌశలముతో వస్తునిన్యాసముతో విరాజిల్లు కాలిదాన కళామందిరమున ప్రవేశించి, ఇంతవరకు, యధావకాశముగ, యథాశక్తిగ సర్వనిభాగములను పరికించితిమి. అతడు శాశ్వతముగ వృద్ధిచెందిన రహస్యవంచమున తన్మయులమై సంచరించితిమి

యుగయుగములకు మానవ జీవనమార్గమును, కాంతిహాసలతో నింపి, పురులై, భోగులై, త్యాగులై నిరాగులై అలరాలిన పురుషోత్తములను దర్శించితిమి. గుణపరిమళముతో లోకమును, రూపాతిశయములతో అంతఃపురములను వెలిగించిన గృహలక్ష్మీలను కనుగొంటిమి. మోమభూమి సుగంధి

లములగు పుష్పాశ్రమములను, శిష్యవత్సలులగు గురుదేవులను, గురువిరోధులగు శిష్య శిరోమణులను కన్నార గా చితిమి. చెంగు చెంగున దుముకు లేళ్లను ముద్దాడితిమి. వృక్షపేచనముతో సమగ్నలై, చెట్టులను పిట్టలను తోబుట్టువులట్లు ప్రేమించు మునికన్యకలను చిఱునవ్వులతో పలుకరించితిమి.

నాటి పట్టణము, పల్లెలు, నదులు, కొండలు, నాగరికతలు, నభ్యుత్తరము, రమణీయణులు, రాష్ట్రకీడలు, వాసంతోత్సవములు. సృత్యసంగీతములు. యుద్ధ దుందుభులు ఒకసారి మన కన్నయెదుట తమ విశ్వరూప సదర్శనముచేసి, ప్రక్కల కొత్తి గిల్లించి. ఒక్కమాటలో చెప్పవలయు న్ను, యావద్భారత పటము. ఒక్కచో ప్రపుల్ల వదనముతో మనకు సాక్షాత్కరించినది. అరవింద యోగింద్రుడన్నట్లు కాలిదాన పాఠకులు అమృత పుత్రులు. తత్కాత ప్రపంచములు సర్వేంద్రియ వంతరకములు.

కాలిదాన మహాకవి ప్రపంచ పౌరుడు. విశ్వకవి అతని మధుర వచనములను మననముచేసి ధన్యులగుటకు, అతని అద్భుత కళాసృష్టిని చూచి తన్మయులగుటకు ఒక్క భారత జాతియే పెట్టి పుట్టలేదు. సర్వప్రపంచమును బద్ధాంజలియై తన ప్రళంపనీరాజనముల నెత్తినది.

గురుదేవుడు వాల్మీకిమహర్షి ఇచ్చిన ఉద్దీపనముతో ఉత్సాహముతో కవీంద్రుని కావ్యదీపికలు వెలిగినవి భానుని చేతితాకున అవి యింకను దీప్తిమంతములైనవి. కావ్యదేశికుడు వాల్మీకియైనచో, నాటకగురువు భాసుడు. అయినను, కాలిదాను తన వ్యక్తిత్వ వికాసములతో గురువులను మించిన శిష్యుడనించుకొని, తక్కినవారికి తాను మార్గదర్శకుడయ్యెను. భారవి, మాఘ భివభూత్వాని ఉత్తరకవులలోని కాలిదాన ప్రభావము దీనికి సదర్శనమగును.

కాలిదాన దివ్యకళామందిరమును దర్శించి, తీయని కవితాస్మృతులతో ఇక మనము తిరిగి పోదము. పోవుచున్న మనకు శ్రవణసుభగముగ చల్లని

వీణా స్వములవలె వినిపించు నీ కావ్యధ్వనులేమి? అవి మహాకవి మానవజాతి కిచ్చు నీ క్రింది సందేశములై మనవెంట సెంటుచున్నవి గాబోలు!

‘మానవజీవితము మధురము. ఈ సుందర సృష్టి ఆనందపూర్ణము. అజ్ఞానమువలనను, అకాల వైరాగ్యమువలనను మానవుడా! వానిని దుఃఖముయము చేసికొనకుము.’

‘రక్తివిరక్తులు నుఃకుఃఖములు వెలుగు నీడలు. వాని సమన్వయములోని జీవితసమగ్రతను గుర్తింపుము.’

‘ప్రకృతి నీ జీవనతరణి. స్త్రీ నీ జీవనసఖి, రసాధిదేవత. తుష్కస్యానయముతో వానిని తిరస్కరించి జీవితమును శూన్యప్రాతము చేసికొనకుము.’

‘అర్థకామములను ధర్మచృతము క్రింద నుంచి, జీవనమాధుర్యము ననుభవింపుము.’

‘స్త్రీ పురుషప్రేమ అమృతమయము కాని, ఒకరికి రక్తియు, వేరొకరికి విరక్తియు కలజంట, ఆ ప్రేమామృతము ననుభవింపలేదు. అట్టివారి కలయిక రుచిహీనము. సమానానురాగము వర్తనసాదము. అట్టిదాంపత్యము ఒకవేళ వియోగమున ముగ్గునలసివచ్చినచో, అదియే ఉత్తమము’ (మాళవిక)

‘మరణమునకు నెరువనేల? మరణమే స్థిరమైనది. బ్రతుకే తాత్కాలికము. అట్టియెడ శరణ కాలము జీవించుట లబ్ధింపినను, దానికే సంతసింపుము.’ (రఘు 8.87.)

‘స్వజాతిని, స్వజాతీయతను కన్నుల కద్దుకొనుము. మాతృభూమి గుణసంక్రీర్ణముతో వివశుడవు కమ్ము. విరోధి దుర్మాకమణమున మహాత్యాగముతో శౌర్యముతో ఎదిరించి నిలుపుము.’

పక్ష్యాదయు డగు మహాకవి శాకుంతల నాటక భరత వాక్యమే ఈ నా ప్రసంగమునకు స్వస్తి వాక్యమగుగాక.

ప్రవర్తరాం ప్రకృతిహితాయ పార్శ్వివః
సరస్వతీ ప్రళయహతీ మహియతామ్ |
మమాపి చ శ్మశయతు నీలలోహితః
పునర్భవం పరిగతశక్తి రాత్మాభూః ||

‘ప్రభువు, ప్రజాశ్రేయస్సుకై ప్రవర్తించుగాక. వాగ్దేవి సర్వోత్కృష్టముగా నుండుగాక అత్మభంభుడగు, శక్తియుక్తుడగు నగు పరమేశ్వరుడు నాకు పునర్జన్మము లేకుండ చేయుగాక!’

కాకతీయ బాంధవ్యములు -

ఒక పరామర్శ

శ్రీ తురగా కృష్ణమూర్తి

ఆచార్య శ్రీ ఖండవర్మ లక్ష్మీరంజనంగారు 'భారతి' (సంపుటం 47—సంచిక 10) లో 'కాకతీయ బాంధవ్యములు' అను శీర్షిక క్రింద నొక అమూల్య వ్యాసరాజమును పాతకకనమనోరంజకముగా రచించి ప్రచురించియున్నారు. ఆ వ్యాసరచనలో వారి లక్ష్య మేమియో తెలియరాలేదు. కేవలము విషయవచరణకేయని యనుకొన్నచో, కాకతీయులు సంబంధబాంధవ్యము లందుకొన్న సతవాటిసేయవభువుల విషయము, వెలవాటిసేయవారి విషయము, ఆమరావతీ ప్రభువుల విషయములను వదిలివైచి నిడదవోలు చాళుక్యులతోను, కోనపైచాయులతోను వారికిగల బాంధవ్యచరిత్రనే తడిచి విడిచివారు. ఇందులకు ప్రత్యేక కారణమేమైనను యున్నదా? విషయోద్ఘాటనలో నూత్నచరిత్రాంశముల వెల్లడించుట జరుగలేదు, ఇరికదా! యవార్థచరిత్రకు భిన్నమగు వాతలనే ప్రదర్శించినారు. కాకతీయులతో కోనపైచాయులకు ప్రత్యక్షబాంధవ్యసంబంధము లేకున్ననా, నిడదవోలు చాళుక్యుల బాంధవ్యమునుబట్టి వారుకూడ నీ వ్యాసరాజమున ప్రస్తావించబడుట కర్హతను సంపాదించినారు.

బహుగ్రంథద్రష్టలు, విద్యావేత్తలు, ఆచార్య పీఠాధిపతులు శ్రీ లక్ష్మీరంజనంగారు ఆంధ్ర రచయితల సంఘమువారు 1967 సంవత్సరములో ప్రచురించిన కాసే సర్వప్ర ప్రణీతమైన 'శ్రీ సిద్ధేశ్వర చరిత్ర'యను కాకతీయరాజుల చరిత్రకు ఆంగ్లమున పీఠిక వ్రాయుచు యేచి చారిత్రకసత్యములని నమ్మి

యుద్వాటింబియున్నారో, ఆ సత్యములనే యిప్పటికిని నమ్ముచూ, వది సంవత్సరములు గడచిపోయి, నూత్న చరిత్రాంశములు బయల్పడి, పూర్వచరిత్రను తారుమారుచేయు పరిస్థితు లెర్పడినను. వాటిని సరకు గొనక ఈనాటికిని ఆ నమ్మకములతోనుండుట నిజముగా ఆశ్చర్యజనకముగానే యున్నది.

చరిత్ర చతురాననులు, కీర్తిశేషులైన శ్రీ చిలుకూరి పీఠభద్రరావువంశజులుగారు చరిత్ర రచనోద్ద్యోగులై యుండి, శ్రమించు కాలమున కువలబంధమైన సాధనసామగ్రితో చరిత్ర నన్వయముచేసి, తమ శేముషీవిభవమున కొన్ని యాహల వెల్లార్చి చరిత్ర సృష్టించి. వాటితరమువారికి మార్గదర్శకమై మేటి కీర్తి గాంచిరి. ఆ వెన్నవచ్చిన చరిత్ర రచయితలు, వారి సమకాలీనులుగూడ శ్రీ వంతులుగారి నిర్ణయముల ద్రోసిరాజనలేక, త్రోసిరాజని భిన్నసిద్ధాంతములచేసి నిల్చుకొనలేక, సూచనప్రాయముగ తమ యుద్దేశముల దెల్పి మూరకుండిరి. కాలము గడచిన కొలదిని చారిత్రకపరిశోధన రంగము విస్తృతమై, నూత్నసామగ్రి లభించి, శాసనములు వెలుగుచూచి, పూర్వసిద్ధాంతముల తారుమారు చేయుదగు అనసరమును సృష్టించినది. తదవగుణముగ చారిత్రక పరిశోధకులు తమతమ నిర్ణయముల ప్రచురించుచు, పూర్వమున్న చారిత్రాంశములకు వలయు సవరణలను ప్రతిపాదించుచు యదార్థచరిత్రను వెల్లడించుచు వచ్చుచున్నారు.

ఓరుగల్లు రాజధానిగా కాకతీయాంధ్రరాజ్య

మును పాలించినవారిలో కాకతిగణపతిదేవచక్రవర్తి యొసమిదవవాడు. ఈ గణపతిదేవునకు పురుష సంతానములేదు. అందుచేత కాకతీయవంశ మంతటితో నశించిపోవు దుస్థితి యేర్పడుటకు గణపతిదేవచక్రవర్తి అందోళనవెంది, తన రెండవకుమార్తె రుద్రమదేవి యందు కుమారభావముంచి 'రుద్రదేవుడ'ను పురుషనామ మునబెంచి రాజ్యపాలనలోను, రణకౌశలములోను పారంగతురాలినిగా నొనర్చి, యువరాజుపట్టాభిషేకముగూడ నొనరించెను. అయినను గణపతి దేవుని అంతరంతరములలో తన వెళ్ళు నోరుగల్లు పింహానన మధిష్ఠించి పాలించు నాథుడు లేడను చింతమాత్రము నేదించుచునేయుండ, రుద్రమ వివాహ వయస్సునకు వచ్చుటచే నిరవద్యపుర ప్రభువగు చాళుక్య యిందు శేఖరుని జ్యేష్ఠ పుత్రుడు వీరభద్రునకిచ్చి వివాహము గావించెను. ఈ విషయములను కొలనుపాక¹, జాతిగిరి గ్రామములలో లభించిన శాసనములు వ్యక్తీకరించుచున్నవి. ఆపైన నడచిన చరిత్రను గురించి వాదోపవాదములు, తర్జన భర్జనలు, ఖండనమండనములు బహుకాలమునడిచి యేకవాక్యత కుదరక, అపరిష్కృతముగానే నిలిచిపోయినది. ముమ్మడమ్మ చాళుక్య వీరభద్రేశ్వరనకు రుద్రమకు ప్రభువైన జారన పుత్రికగాక, పెంపుడు కూతురుగా విశ్వసించబడెను. ముమ్మడమ్మ గృహనమున జనించిన ప్రతాపరుద్రుని రుద్రమ స్వీకృతపుత్రభావమున పెంచి, తన యంతరము వోరుగంటి పింహాననార్జునిగా నియమించెను.

ఈ ప్రతాపరుద్రుని తల్లిదండ్రుల విషయమై వివ్యానాథునివంటి వీరభద్రరావు వంతులుగారి వరకు వివిధములగు కథలు ప్రవారము నొనరించి విద్యావాధుని 'ప్రతాప రుద్రీయము'లోని 'కానత్యాసీ త్రుభమ జననీ దేవకీ చ ద్వితీయా' అను శ్లోకమునుబట్టి తల్లి 'మమ్మడమ్మ'యని, 'మూరారీ పూర్వం జలనిధి సుతాయా ముదభవ'యను శ్లోకమునుబట్టి తండ్రి 'మహాదేవుడ'నియు స్పష్టమగుచున్నను, యీ మహాదేవు డెవ్వరో తెలియక చరిత్రజ్ఞులు అను తమ యూహాకొలది నిర్ణయముల చేయుచు

వచ్చిరి. వాదోపవాదములకు దిగిరి. వ్యాస పరంపరల పెంచిరి. విషయమును క్లిష్టతర మొనర్చి విడచిరి. ఆ వాదనలలో క్రింది విధముగా నున్నది:—

(1) 1935 లో ఆంధ్రప్రదేశ్ పరిశోధక మండలి తరపున శ్రీ మారేమండ రామారావుగారి సంపాదకత్వమున ప్రచురింపబడిన 'కాకతీయ సంచిక'లో ప్రతాపరుద్రుని తల్లిదండ్రులు మమ్మడంబ, మహాదేవుని అంగీకరించుచు 'యీ మహాదేవరాజెవ్వరో నిర్ణయించుటకు ఇంతవఱకు సరియైన యాధారములు కానరావనీ, 'దక్షిణ హిందూదేశ శాసన సంపుటము'లో ప్రచురింపబడిన నిడుదవోలు పాలకులైన చాళుక్య వంశీయులలో క్రి. శ. 1218—1228 మధ్య రాజ్యమేలిన మహాదేవుడైయుండవచ్చుననీ యూహ చేసి, 'యీ నిర్ణయము చేయుటకొక ప్రతిబంధకమున్నది. చాళుక్యస్వయండుగు వీరభద్రునకు కాకతి రాజపుత్రి రుద్రమకు కూతురగు 'మమ్మడమ్మ' మంకా చాళుక్యస్వయండుగు మహాదేవరాజు మద్వాహమాడుట విషిద్ధ విషయమగుటయని వా కూహించిన ప్రతిబంధకమేమియో వివరించిరి.

(2) 1936 లో 'కాకతీయాంధ్ర రాజయుగ చరిత్ర'ను వ్రాయుచు శ్రీ చిలకూరి వీరభద్రరావు వంతులుగారు 'ప్రతాప రుద్రీయము'లోని రచనలను, 'కాకతీయ సంచిక'లోని వ్రాతలను సవిమర్శగా ప్రస్తావించుచు, కొన్ని గణపతిదేవచక్రత 'శివయోగపార' గ్రంథావతారికలోని విషయములతో సమన్వయించి, ప్రతాపరుద్రుని తండ్రియగు మహాదేవుడు రుద్రమదేవి మరదియు, నిరవద్యపురాధీశ్వరుడును, చాళుక్య విష్ణువర్ధన వంశీయుడునునగు మహాదేవుడై యుండునని నిరవద్యపురాధీశ్వరుల శాసనము లాధారముగా విపుల పరిశోధనచేసి నిర్ణయించినారు. ఆ నిర్ణయము చేయుటలో 'కాకతీయ

1. కొలనుపాక శాసనము - తెలంగాణ శాసన సంపుటము 1; కాకతీయ శాసనములు నెం. 39రు.

2. జాతిగిరి శాసనము—Ep. R of 1921 No. 343; S. I. I. Vol X. No. 360.

సంచిక' సంపాదకులు వెలిబుచ్చిన యభ్యంతరములను 'శివయోగసార గ్రంథము'లోని 'అక్షునిత రుద్రమాంబి కకు నాత్మజనా బోగడొందు ముమ్మడయ్య'యను పద్య పాఠమును వివరిస్తూ సమాధాన మొసగి, రుద్ర మ్మకు 'ముమ్మడమ్మ జెరిసపు తికగాడు, కాపున యీ వైవాహిక సంబంధమాక్షేపణీయముగాదని వాదించిరి.

శ్రీ వీరభద్రరావు పంతులుగారి వాదన కొంత కాలమువరకు చారిత్రక రంగమున నిల్చి దొక్కికొని ప్రవారమందినను ఆ పిదప లభించిన కొన్ని శాసనము లాధారముగలిగి ముమ్మడమ్మ రుద్రమ కారసపుత్రికయే యనితెలి, చాళుక్య మహాదేవుడు ముమ్మడమ్మ భర్త యగుట పాసాని విషయమని, శాస్త్రనిరూదం మని తేలిపోయినది. దీనితో గూడా వివాదము మొదటికి వచ్చినది.

శ్రీ కె. హెచ్. వి. శర్మగారు తమ 'భాస్కర రామాయణ విమర్శ పరామర్శ' 4యను వ్యాసమున ప్రహస్తానుప్రసక్తముగా వచ్చిన చర్చలో నీ 'ముమ్మడమ్మ' భర్త పర్యవసానముగా కాకలి మహా దేవుడుగాని చాళుక్య మహాదేవుడు గాడనియు కాకలి మహాదేవ—ముమ్మడమ్మలకే ప్రతాపరుద్రుడు జనించె ననియు నా యంశమును ఋజువు చేయగల శాసనములోని యీ క్రింది శ్లోకముల నుదాహరించిరి.

అనీత్యుః కాకతీయా
రాజా లోకే యశస్వినీ
ఆంధదేశ ధరాపద్మ
మధ్యే కోశవ దాసితా॥

సౌధమాల్మగ కనకకలరైః
కేసరైః
ఉద్యాన శత సాహస్రైః
పత్రైః సువేష్టితైః॥

తాం పురీం వీరుగల్లాభ్యా
మావస ద్రాజవల్లభః
కాకతీయ మహారాజవంశ
దుగ్ధాబ్ధి చందమాః॥

మహాదేవ ఇతి భ్యాతో
రాజా సర్వగుణాన్వితః
సో ప్సమాం శంభువ త్కన్యాం
ముమ్మడాంబాం మనోరమాం
భూధరేంద్ర సుతాం స్మిగాం
మువయేమే మహామతిః॥

తస్య మావిరభూ ప్రేమా
న్మహాదేవః ప్రతాపవాన్
ప్రతాపరుద్ర రాజాసౌ
కందర్య భవ మూర్తిమాన్॥

ఆ పైని మరి కొన్నిశ్లోకు శ్రీ కే. యన్. కోదండరామయ్యగారు 'కకుద్గిరి క్షేత్రము—కాక తీయ ప్రతాపరుద్ర చక్రవర్తి' 6 యను వ్యాసములో ప్రతాపరుద్రుడు ఇప్పటి మైసూరు రాష్ట్రములోని 'నెలమంగలము' తాలూకాలోని 'కకుద్గిరి క్షేత్రము'నకు మహారాజుబిరుదులతోను, యంచు మించుగ చక్రవర్తి సామ్రాజ్యము, పురీ పురోహితుల తోను మహావైభవముగా తీర్థయాత్రకు వెడలి, అచటివొక గ్రామమును 'అనంతపురము' అనునామముతో అగ్రహారముచేసి, బ్రాహ్మణుల కిచ్చెననియు నా సందర్భమున నొక శాసనము వ్రాయించుచు 'ఆంధదేశ ధరాపద్మమధ్యస్థకోశమువలె నున్నదియు, సౌధమాలా విరాజితమైనదియు, ఉద్యానవనశతములతో నొప్పి నట్టిదియు నగు నోరుగంటిపురములో కాకతీయవంశ దుగ్ధాబ్ధిచంద్రుడును, సర్వగుణోపేతుడునగు మహా

3. (a) రాజరుద్రుని గౌరవేంకవల్లి దాన శాసనము—భారతి సంపుటము 39. సంచిక 9.

(b) పానుగల్లు శిలాశాసనము—తెలంగాణా శాసనములు—సంపుటము - నె. 34 రు. పుట 75.

4. భారతి—సంపుటము 37—సంచిక 12.

5. ఎపిగ్రాఫికా కర్నాటకా—సంపుటము XII (1921—22) సంఖ్య 14 పుట 27.

6. భారతి—సంపుటము 43 సంచికలు 3-4.

దేవరాజు నివసించుచుండెను. అతనికి ఉమాంతభవ
యగు ముమ్మడాంబయనుభార్య యుండెను. ఆ దంప
తులకు మహాదేవ ప్రతాపరుద్రుడు బసించెనని విజ
జననీజనకుల వివరముల దెల్పియుండెనని యుట్టం
కించియున్నారు. ఈ విధిని ముమ్మడాంబ కాకతీయ
మహాదేవుని అర్ధాంగియని తేలిపోయినది.

పలువిధములగు పై ఉపనతులతో ముమ్మ
డాంబ కాకతీయమహాదేవుని ధర్మపత్నిగా నృష్టికరింప
బడియుండ, శ్రీ లక్ష్మీరంజనంగారు తమ ప్రస్తుత
వ్యాసములో 'రెండవ మహాదేవరాజు (మొదటి మహా
దేవరాజు మనుమడు—చాళుక్య ఇంద్రుని కుమారుని
ద్వితీయ పుత్రుడు) ముమ్మడమ్మగారు భవిష్య
చ్చక్రవర్తియైన ప్రతాపరుద్రునిగ్న ధన్యశాలి. ఈ
యంశమును నిరాక్షేపముగా స్థాపించు శాసనాధా
రము లింతవరకును. లభింపకుండుటయే ఇందలి
స్వల్పకార్పణ్యము. ముమ్మడమ్మ రుద్రమదేవి భార్య
పుత్రకయైనచో ఆమెను రుద్రమదేవి మరదియైన
చాళుక్యమహాదేవునకు లక్ష్మీదేయుదురా? నిషిద్ధబాంధ
వ్యముగదాయను శంక మాకును కలగెను కాని రాణి
ముమ్మడమ్మ రుద్రమదేవి కడుపువపుట్టిన కుమార్తె
కాదనియు, ఆమె పుత్రికా నదృశముగ మాచుకొన్న
యువతియనియు, 'శివయోగసారము'ను ప్రాచీనగ్రంథ
పాఠ్యముండుటచే ముమ్మడమ్మను రుద్రమదేవి మరది
పరిణయమాడుటలో దోషములేదు. రెండవ చాళుక్య
మహాదేవుని కుమారుడు ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తి
కుమార్తె పినఉదయమహాదేవి అని తేలినది. కావున
కోనగణపతిదేవుని యగ్రమహిషి కాకతి ప్రతాపరుద్ర
చక్రవర్తికి సాక్షాత్సందరియో, సవతిచెల్లెలో
కాదగియున్నది' అని అతిసాహసముతో నిర్ణయ
మును ప్రకటించివారు! ఈ ప్రకటనను
బట్టి శ్రీ లక్ష్మీరంజనంగారు శ్రీ చిలుకూరి
వీరభద్రరావుసంతులుగారు చారిత్రక పరిశోధనచేయు
కాలమున నెట్టి నమ్మకముగలవారు, సిద్ధాంతముల
తోను యుండిరో, అప్పటికే యిప్పటికీ ఆ సిద్ధాంత
ములను, నమ్మకములను విడనాడక పట్టుకొని
యుండించి తేలుచున్నది! సుమారు మూడువూర దశా

బ్దములు గడిచినను, క్రొత్త క్రొత్త శాసనములు
బయల్పెడలి పురాతనసిద్ధాంతములను మార్పుచేస్తున్న,
పరిశోధనరంగమున శ్రద్ధాశ్రమమునకు నూత్నపరిణామ
ములు సంభవించి, చరిత్రగతినే మార్పుచే ప్రగతి
పథమున వయనించుచున్నను, మారుచున్న లోకములో
మారలేక, పూర్వపువాసనలతోనే తమ చారిత్రకరచనా
వ్యాసంగముల కొనసాగింప నుద్యమించువారె వేమను
కొనవలె? ముమ్మడమ్మ చాళుక్యమహాదేవుని భార్య
యను నమ్మకముతో నున్నందుననే శ్రీ లక్ష్మీరంజనం
గారు కోనగణపతి యర్ధాంగి కాకతీయ ప్రతాపరుద్రుని
సహోదరియోలేక సవతిచెల్లెలో యగునని వక్కాణింప
సాపాదించి, తమ వ్యాసమునకు పెట్టుకొన్న పేరును
సారకపరిచయత్విచివారు! లేకున్న కోనపైహాయుల
కును కాకతీయులకు నెట్టి ప్రత్యక్ష సంబంధ
బాంధవ్యములు లేనప్పు డీ బలవంతపు బాంధవ్యా
సంధాన సంరంభ మెందులకు?

కోనగణపతి యర్ధాంగి కాకతీయ ప్రతాపరుద్రుని
సహోదరియో లేక సవతిచెల్లెలోయగునని చెప్పసాపా
దించిన శ్రీ లక్ష్మీరంజనంగారు తమ దృష్టిని
కొందెము విశితముగా ప్రసరించియుండిరో, తమ
వారము నిస్సరిమని వారే గ్రహించియుండెడివారు!

కోన గణపతి అగ్రమహిషి ఉదయరాజదేవి
దాసశాసనములు పాలకొల్లు ఆలయములో మూడు
లభించుచున్నవి. (1) శక 1218 (క్రీ. శ. 1296)
దుర్ముఖి సంవత్సర మేష పౌర్ణమాసి
పుణ్యకాలమున తమ సరువులైన శ్రీ వనమహామండ
లేశ్వర కోనగణపతి దేవమహారాజునకున్నా, తప్ప
కున్నా పుణ్యముగా క్షీరారమేశ్వరదేవునకు ప్రక
టించి ధర్మములుగల శాసనము. ఇందామె సర్వ
లోకాశ్రయ శ్రీ విష్ణువర్మన మహారాజులైన మహాదేవ
చక్రవర్తి 'కుంతులు' అని ప్రకటించుకొన్నది.
(2) శక 1222 (క్రీ. శ. 1300) శార్వరి
సంవత్సర హిష్య కుర్ద పంచదశి సోమవారము.

ఉత్తరామణ పుణ్యకాలమందు ఈమె పాలెయి నందు నేయించిన శాసనము. ఇందు యీమె తన తండ్రి మహాదేవ చక్రవర్తిని, పెనిమిటి కౌస గణపతి దేవరాజును స్మరించినది. (3) శక 1228 (క్రీశా 1306) పౌష్య బహుళ సప్తమి మాంగళవారాన ఉత్తరాయణ సంక్రాంతి నిమిత్తమున క్షీరారామేశ్వరున కీమె అశుండ గీవమును సమర్పించి వేయించిన శాసనము. ఇందు ఆమె 'శ్రీ విష్ణువర్ధన మహారాజు'లైన నిడుద్రాప్రతి మహాదేవ చక్రవర్తి 'కూంతులు' పినఉదయ మహాదేవి అమ్మవారు' అని సంబోధించు కౌస యీ దాసము తన తల్లిదండ్రుల పుణ్యము నకు చేసినని వాకొన్నది. ఈ మూడు శాసనము లందును తండ్రి పేరు మాత్రమేకేవల తల్లి పేరును వివరించుకుంటుకు పేతుమేయో తెలుసుటలేదని శ్రీ లక్ష్మీరంజనంగారు కూడ విడికితప్పకు లోనైనారు! ప్రతాపరుద్రునంతటి వానికి చెల్లెల్ల కాకతి రుద్ర మృగు వనుమరల్లె. ముమ్మడమ్మకు కూతురై యున్నచో నామె సగరముగా తన తల్లి పేరు చెప్పు కొనుటకేల వెనుదీయవలసి వచ్చెను? పోనీ-ఆమె తన శాసనము లన్నిటిలోను తనకును తమ పురుషులైన కోసగణపతిదేవరాజుల పుణ్యార్థమిచ్చి యున్నవిగాన తల్లిదండ్రుల పనక్కి నెత్తికొని యుండలేదందుమా? అట్లు కాదే! ఇచ్చిన శాసనము లన్నిటిలో తన జన కుని పేరుదాహరించి, ఆతనికి తన తల్లికిని పుణ్యార్థ మనియే చెప్పుచు తల్లి నామమునుమాత్ర ముదాహరింపక మానినది. వానిలో తండ్రిపేరుదాహరించి, తల్లిపేరు విడిచి వేయుటకేదో యొక బలవత్తరమైన కారణ ముండి యు డవలెను. రుద్రమ తనయ ముమ్మ డమ్మయే పినఉడయాంబిక తల్లియై యున్నచో ఆమె తల్లి పేరుదాహరింప సంశయించ బనిలేదు. మీదు మిక్కిలి సగర్యముగా ప్రాటించుకొనదగిన విషయ మేది! అట్లేగ ఒనరింపలేదో తెలియబడదు. అందు చేత శ్రీ లక్ష్మీరంజనంగారు పొసగించిన యీ బాంధవబంధము యే దృష్టిని విమర్శించినను నిల్చుటలేదు. ఆ కారణములన పినఉడయమహాదేవి

ముమ్మడమ్మ 'కూంతులు' అని, ప్రతాపరుద్రుని చెలియలనీ వ్రాయువాతలు సమగ్రీయములుగావు.

శ్రీ లక్ష్మీరంజనంగారితటితో మార్గకొన్న పనుంజుముగా నండియుండెడిది. ఒకనేత పినఉడ యాబాదేవి ప్రతాపరుద్రుని పాక్కాల్సేదరి గాక్కును సవతిచెల్లెలు అయినయైయుండవలెనని శాసించుచున్నారు! ఇదెట్లో వారు వివరింపలేదు. అయినను మనము విమర్శించి చూతము.

కోసపినఉడయాంబాదేవి శాసనములబట్టి ఆమె తండ్రి చాళుక్యమహాదేవుడనుట నిర్వివాదాంశము. ఆమె తల్లి యెవరో తెలియరాలేదు ముమ్మడమ్మమాత్రము ఆమె తల్లి కాదని పై విమర్శలన తేలినది. అట్టి పక్షమున పినఉడయాంబాదేవితండ్రి చాళుక్యమహాదేవుడు ఆమె తల్లిని, మరి వేంకటెను పరిణయ మాడియుండునని యూహించుకొన్నను పినఉడయాం బిక కాకతి ప్రతాపరుద్రుని సవతిచెల్లెలగుటయుగూడ పొసగని విషయము! కావున శ్రీ లక్ష్మీరంజనంగారి యూహ పొరబాటని చెప్ప వివారించుచున్నాను.

శ్రీ లక్ష్మీరంజనంగారి వ్యాసంలో వరామర్శింప దగిన రెండవ హంశము: తోలేటి ఇందుశేఖరుని గూర్చి వారు చేసిన నిగ్గయము. కొలమపాక శాసన ములో ప్రస్తావించబడిన ఇందుశేఖరు డి తోలేటి ఇందుశేఖరుడా? అన్న విషయపర్య చేయుటలో శ్రీ లక్ష్మీ రంజనంగారు సహేతుకదృష్టి నే ప్రదర్శించివారు. అయితే- తోలేటి ఇందుశేఖరుని చాళుక్య ఇందుశేఖరుని కుమారుడు మహాదేవరాజు కుమారుడని ప్రతిపాదించి, సమన్వయించు ప్రయత్నములో వారు ప్రదర్శించిన హేతువాద మంత బలముగా కన్పించుటలేదు. ఆ విష యమై విమర్శింతము.

ఈ సందర్భమున శ్రీ లక్ష్మీరంజనంగారి వ్రాత యిట్లున్నది: 'ఈతడు తననుగూర్చి నర్మ తోకా శయ శ్రీ విష్ణువర్ధన మహారాజులైన తోలేటి

8. South Indian Inscriptions Vol V, No. 127, Page 48.

9. " " " 124, " 46.

ఇందుశేఖర చక్రవర్తి తమ తల్లిదండ్రులు విష్ణు వర్ధనదేవ చక్రవర్తులకున్నా భీమదేవిగారికిప్పి పుణ్యము గాను దానముచేసినట్లు శాసనములో¹⁰ సుదాహరించి వాడు 'అని తెలుపుచు యీ శాసనములో సుదాహరింపబడిన 'విష్ణు వర్ధనదేవచక్రవర్తి' వ్యక్తిత్వ నిరూపణకు యత్నించు సందర్భమున తమ వాదనకు బల స్ఫోరకముగానుండుకొరకు 'సిద్ధుదేవోలు చాళుక్య వంశమునందలి మహాదేవనామకథాసతులకు 'విష్ణు వర్ధన'అను వంశవతిష్టానామము చేర్చబడినట్లు కన్పించుచున్నది. చాళుక్య పీఠభద్రుని తల్లియైన ఉడయాంబ, తన మామగారిని విష్ణువర్ధన' నామము చేతనే వ్యవహరించినది.¹¹ ఈయన మొదటి మహాదేవరాజుని గుర్తించితిమి. కొనగణనలేదేవుని పట్టమహిషి పినఉడయమహాదేవిలమ్మగారును తమ తండ్రిని గూర్చి 'విష్ణువర్ధన మహారాజులైన నిడుద్దపోలి మహాదేవచక్రవర్తి' అని వ్రాయించినది. ఈతడు చాళుక్యపీఠభద్రుని తమ్ముడు రెండవ మహాదేవునిగా నిరూపించితిమి. కాలమునుబట్టి తోలేటి ఇందుశేఖరుడు ఈ రెండవ మహాదేవుని కుమారుడని ప్రతిపాదించుచున్నాము. అనగా ఈతడు పినఉడయమహాదేవి సోదరుడగుచున్నాడు' అని హేతువాదన మొనర్చినారు.

సిద్ధుదేవోలు చాళుక్యవంశమునందలి మహాదేవనామకథాసతులకే 'విష్ణు వర్ధన'అను వంశవతిష్టానామము ప్రత్యేకముగా చేర్చబడలేదు. వేంగీచాళుక్యులలో సాధికసంఖ్యాకత వంశవతిష్టానామమును తమ పేర్లకు చేర్చుకొనుచునేయున్నారు. దీనికితోడు వారి జన్మనామముగూడ జోడించి వాడుచూ వచ్చినారు. శ్రీ లక్ష్మీరంజనంగారు వారి వ్యాసములో వేంగీకచోట నీ విషయము సంగీకరించుచున్నారు. ఇందు విషయమై వారి అభిప్రాయమిది - 'విష్ణువర్ధనుడు' అనునది చాళుక్యరాజులు అవలంబించు వంశపరంపరాగతనామము. జన్మనామము వేరుగా నుండును. రాజరాజనరేంద్రునకుగూడ విష్ణువర్ధన వ్యవధేకము కలదు'అని వారుల్లేఖించియున్నారు. ఇక్కడ మంయూదాహరణయు నిచ్చట అపన్నతము కాదనుకొందును. రాజరాజనరేంద్రుని సవతితమ్ముడు విజయాదిత్యునకుగూడ నీ విష్ణువర్ధననామము జంటించబడి

యున్నది. విజయాదిత్య విష్ణువర్ధనుడని యాతని పూర్తి నామము. కావున చాళుక్యవంశాగణియని సర్వలోకాశ్రయ విష్ణువర్ధన మహారాజులని, విష్ణువర్ధనులని యన్న, వారు చాళుక్యవంశజులని తెల్పుటకు మాత్రమే యుద్ధిష్టమై నదిగా యెంచుకొనలేనేగాని అనియే వారి నామధేయములని పొరబడరాదు. చాళుక్యపీఠభద్రుని తల్లియైన ఉడయాంబ తన మామగారిని 'విష్ణువర్ధన' నామముచేతనే వ్యవహరించినదని చెప్పుమా శ్రీ లక్ష్మీరంజనంగారు వారిని మొదటి మహాదేవరాజుగా గుర్తించినామనివారు. ఈ గుర్తింపు యెట్లు జరిగినది? వారు మాఁచిన శాసనములో 'దేవ'యనిగాని 'మహాదేవ'యనిగాని శబ్దమే కనపించదు. అయిన ఇందుశేఖరుల తండ్రి మహాదేవరాజుని యెట్లు గుర్తించినారు? ఈ శాసనమును కొలనుపాక శాసనముతో సమన్వయించి, ఇందుశేఖరుని తండ్రిపేరు మహాదేవరాజుని గుర్తించుట జరిగినది. అయితే తోలేటి ఇందుశేఖరుని శాసనములోని 'దేవ' శబ్దము 'మహాదేవ' శబ్ద పర్యాయముగా వాడినట్లు రూపింపగల ఇతర శాసనములుగాని రచనలుగాని కాని పించుటలేదు!

శ్రీ లక్ష్మీరంజనంగారు నుడివినట్లు పినఉడయాంబాని శాసనములలో అమె తండ్రియగు మహాదేవరాజును స్పష్టముగా 'మహాదేవరాజు' అని యుదాహరించేయ్యెనున్నదిగాని 'విష్ణువర్ధన' నామము సుదాహరించి మహాదేవరాజును యొప్పురణ మిచ్చియుండలేదు. ఈ సందర్భమున ఆయా శాసనసాక్షిభాగముల సాక్షుల తెలిపిడికల యాక్రంద సచ్చుచున్నాను.

(i) శకవషాంబులు 122 [౫] గునేంటి పప్తవ్య బ. 7 మంగళవరన శ్రీ విష్ణువర్ధన మహారాజులైన నిడుద్దపోలి మహాదేవ చక్రవర్తి కుమారులు పినఉడయమహాదేవి [మృ] [య] తమ తల్లిదండ్రులకు ధర్మకావుగను.....

(ii) శకవషాంబులు 1218 గునేంటి దుమ్ముకాపీ సవ్యత్పిర మేషనంకాంతి పుణ్యకాలమునయందు క్షీరా మేశ్వర శ్రీమ[న్] మహాదేవకు

10. South Indian Inscriptions Vol V, No. 147, Page 56.
11. " " " 122, " 45.

స్వస్తి సర్వ లోకాశ్రయ శ్రీ విష్ణువర్ధన్ మహారాజులైన మహాదేవచక్రవర్తి కుంతలు ఒడయ మహాదేవి అమ్మగారు.....

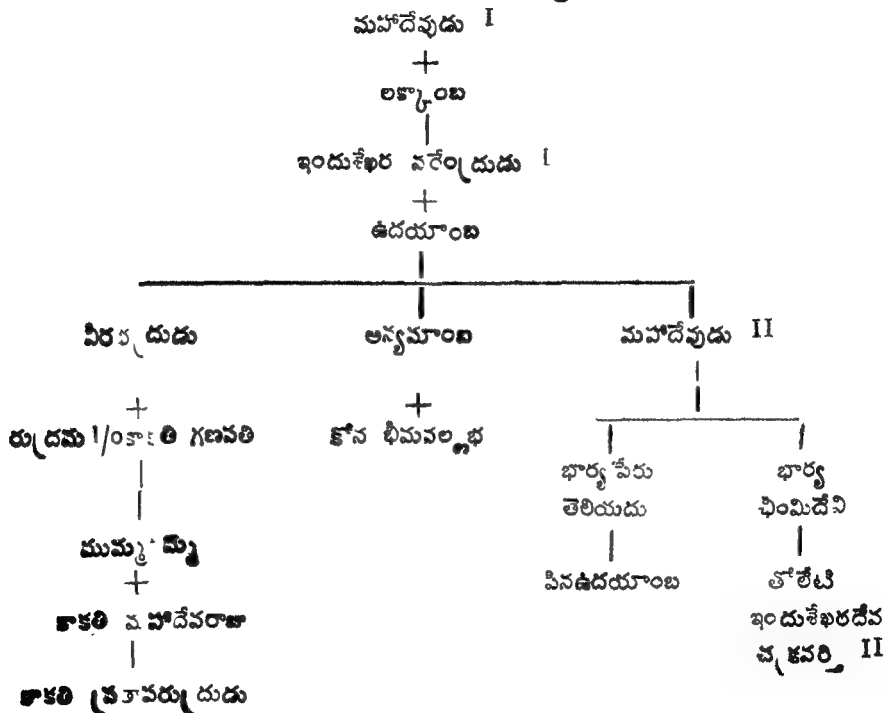
(iii) [శకవర్షములు 1222 గు నేటి శావ్వారి సంవత్సర పౌష్య శుద్ధ పంచమి] యు సోమవారమునాండు ఉత్తరాయణ సంక్రాంతికాలము దు క్షిరారామేశ్వర శ్రీ మహాదేవనికి స్వస్తి సర్వ లోకాశ్రయ శ్రీ విష్ణువర్ధన్ మహారాజులైన మహాదేవ చక్రవర్తి కుంతలు ఒడయమహాదేవి అమ్మగారు.....

పై యుదాహరణలబట్టి చాళుక్య ఇందుశేఖరుని రెండవ కుమారుడేమీరు శాసనములలో స్పష్టముగా మహాదేవరాజుని యుట్టుంకింపబడుచూ వచ్చెనేగాని వేరొకవిధమున వ్యవహరింపబడుట కానిందు లట్టియెడ తోలేటి ఇందుశేఖర నృపాలుడు తన శాసనములో 'స్వస్తి [1] శ్రీ శిఖర శకాబ్దములు 1222 నేటి అషాఢ శుద్ధ దశమి సోమవారన దక్షిణాయన సంక్రాంతి పుణ్యకాల సమయమున సర్వ లోకాశ్రయ శ్రీ విష్ణువర్ధన్ మహారాజులైన తోలేటి ఇందుశేఖరదేవ చక్రవర్తి తమ తల్లి

దండ్రులు విష్ణువర్ధన్దేవ చక్రవర్తులకున్ను ఛిమిదేనింగారికిన్ని పుణ్యముగాను' అని తన తండ్రి పేరును పూర్తిగా మదిహరింపక 'దేవ' పదముచే నూచించుటచే నాతడు 'మహాదేవచక్రవర్తి' యగునా? యను సంశయము తలయెత్తినది. అయితే శ్రీ లక్ష్మీ రంజనంగారు 'కాలము' మబట్టి యీతడు మహాదేవ రాజేయని చెప్పవచ్చుననుట కొంత సమన్వయ సాధనకు తావంబుచున్నది శకవర్షము 1222 సంవత్సరము సర్వలోకాశ్రయ విష్ణువర్ధన్ మహారాజులుగా నుట్టుంకింపబడువారు నిడుద్రాపాలి మహాదేవ చక్రవర్తి యొక్కడే కానుపించుచుండటచే ఏకాంతరమున నీ విర్ణయమును సమర్థింప వీలు వున్నది అదియునుగాక తాతపేరు మనుమనికుంచు సాంప్రదాయమునుబట్టి మూచినను తోలేటి ఇందు శేఖరుడు చాళుక్య ఇందుశేఖరుని కుమారుడు మహాదేవరాజు కుమారుడనియే 'విర్ధరించవలసియున్నది. అందుచే 'దేవ'పద ప్రయోగ మా మహాదేవరాజునే నూచించునని మనము సరి పెట్టుకొనవచ్చును.

ఈ పైన నడచిన చర్చ ననుసరించి శ్రీ లక్ష్మీ రంజనంగారిచ్చిన పంశుప్రశ్నముల నీ క్రింది విధముగా సవరించనలసియుండును.

నిడుద్రాపాల చాళుక్యులు

కోనహేమయులు

కోనవల్లభ
(గండపెండరేవ)

రాజసరేందు

భీమవల్లభ

+

చాళుక్య అన్యమాంబ d/o
నిడద్రవోలి చాళుక్య ఇందుశేఖర

గణపతి

రామనాథదేవర

+

పిన ఉదయాంబ d/o

చాళుక్య మహాదేవ II (నిడునవోలి)

మహాసామ్రాజ్యాధిపతియైన కాకతి గణపతి కూతురు రుద్రమ, సాధారణ సామంత స్వపాలకేణికి చెందిన చాళుక్యవీరభద్రుడు మద్యాహ్నమాడు పరిస్థితులలో వచ్చెనో, నాటి రాజకీయపరిణామ ప్రభావము లేమేని యీ కళ్యాణగఢలో ప్రాముఖ్యము పొందే నేమోయనూ హంశముల విమర్శింపకయే శ్రీ లక్ష్మీ రంజనంగారు విడిచి పుచ్చినారు అదియు ముగాక కాకతీయరాజ్యరూప్రభవోన్నతులగు మూలకంఠములైన నిలిచిన ఇందులూరి సోమయ్య, అన్న మంత్రుల వంశమునకుచెంది, నిడదవోలి చాళుక్య ప్రభువులకడ నమాత్యపదసీన్హితులైన ఇందులూరి నూకయ్య, బల్లపైగ్గడ, నాగమంత్రివర్యుల మంత్రాంగము లేమేని యీ కాకతీయ, చాళుక్య వైవాహికబాంధవ్యబంధములకు దోహదకారణమైనమో యోచింపవలసియున్నది.

జిలుగుతలపు

“సాంధ్యశ్రీ”

ప్రతి ఉదయము నా హృదయము భక్తిపార
వశ్యత తిప్పించు—సాంధ్య మవశ్య మాన
హిల్లు? ఆంధ్యము నెగనూదు! ఇంతయయ్య
నిలువడే స్వామిపై ఎడ; తులువయయ్యె...

ఇంతమంచు—ఇంతమంచు—ఇంతమంచు
బూని సమస్తాశ్చ నా సర్వభూమికండు
అర్థి దీప్తి విశ్రాంతిగ సవరించు
వెలుగునీడలు శిల్పలేములరు బోలె...

గ్రీష్మము—శరత్తు లొకసారి కెలి మండు
తెండ్రుకన్ నండు వెన్నెల్ నది తాచి
నాడుభావ విమర్శభావ వెలిగెడివి
తరుణ, తరళ హృత్పూరితమంతి కలగెడివి...

కొల్లుమిట్ట డుచుంటివి కుదురని యెడ
తలపు లేదన్న కిలన, నుంతికిలదన్న
లేడ—శిండ్రి! వెలుగునుకాదు మణి తి
మిరముగ్ధుడు—నాడు బ్రతుకు మివ్రుంపింత...

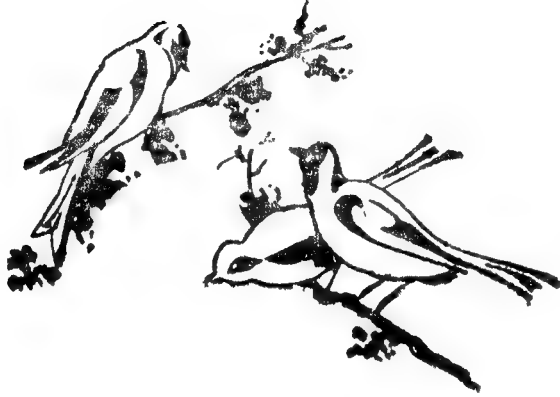
మంచులో మంచెడి ఒక మంజులోహ
రూప మేర్పడి దిదిమిత్తిహాథభావ
మద్ది ఇంతరించుకొందు విని నెంత
తీసియోకో గుపాళిచాకో తెలుపలేను.

ఎవ్వపాపహరిణి యో నిశాపధూటి
కమరఫాలస్త శంపాలకవిధమ్ము

వివృతి పాపకూనియ నాడు వృత్తిహృదయ
వీధిపై జిలుగు తలపు వెలుగు మెలగే...!

నాడు ప్రాణగతి పోలవూడు లక్ష
గమ్ము—తీద్యానవశేతి తిరిగి మృదులతి
నొదిగి వినయ పురీతి మై యోచ్చా—దరుల
ముట్టు తిచ్చయతి మురింగిపోదు నవుడ...!

ఒకర స్వామి అంజనేయరూపి కనుగొన
చిల్లు చిల్లమాపుల జల్లు జాలునందు
తిమ్మి నామ రేఖలు విప్పి తావి బరసి
స్వామి చరణాల పొరలాడ భావ మొదవు.

“ఆత్మయోగుక”

శ్రీ కపిలవాయి లింగమూర్తి

బ్రహ్మయోగి కొరవంజి. దీనికి మాతాపుత్రులగు రెండు తాళవ్రతులు నాకు లభించినవి. మొదటి దాని ముఖవ్రతము భిష్టమైనది. రెండవదాని యందు రెండు దర్బులు మాత్రము శిథిలమైనవి. కడమ భాగమంతయు రెండు వ్రతులందు సుఠితముగా మన్నది.

శ్రీ యస్మి జోగరావుగారు తమ పరిశోధనా గ్రంథమున తమ కీరువదియొక్క కొరవంజాలు లభించి ఎటుల దెలిపిరి అందిది చేరలేదు గనుక, దీనిని గుఱించి వాయుచున్నాను.

ఈ కొరవంజి కర్త పిచ్చన. అతడు తనను గుఱించి

‘సాంబయ భవరాంబ సుతుడు సగుణుండు.
వంచాననుడు పరవిద్య సాధకుడు
సరస సువర్ణవగోత్రోద్భవుండు
కాత్యాయన మూత్ర ఘనుడు ప్రణవాశా
ఈశాన్య ప్రవరుడు యోగ పురుషుండు
అత్తలూరి పురీశుడాత్మ ప్రకాశ
కలితుడు పిచ్చవాప్సాయుడు
రదియించె యోగరసామృత సుదాహ్ని

ఈ కథ...’ అని గ్రంథాంతమున వివరములు తెలుపుకొనినాడు. గోరికొండ కృష్ణ పంచిక యం దత్తలూరి కవులుగలరుగాని వారి కది గృహ వామనుగుటచే దానినిబట్టి, అత్తలూరే ప్రాంతమున నుండునో యెరుగ నీలుగాదు. ఈ వ్రతినిబట్టి కవి కాలాదులనుగూడ నెరుగు నవకాశము లేదుగాని కొరవంజాలు కావ్యపరంపరయందు చివరని గనుక నీ కవి

మూరేంద్రలోపువాడై యుండునని యూహించుచున్నాను. కొరవంజి, ‘కొరవ+అంజె’ అనుపద చేర్చడము నమనరించి ఇది ప్రధమమున పర్యత ప్రాంతీయుల సృత్యనిశేషమైయుండి కాలక్రమమున నాగరికతా ముద్రవడసి కావ్యరూపమందైనని శ్రీవేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు రచనగా, ‘కొరవంజి యనగా నెరుకత; ఎరుకత ప్రాధాన్యముగల యక్షగానములను కొరవంజి యందురు. ఇట్టివి ద్రావిడ వాఙ్మయమునను మన్నవి. వీనివలన మనకు ద్రావిడ వాఙ్మయముతో గల వంబ ధము వెల్లడియగుచున్నది’ అని శ్రీ చింతా దీక్షితులుగారు నుడిపి పార్యతి కొరవంజి, అర్జున కొరవంజి, కృష్ణకొరవంజి యిని కొన్ని కన్నడ కొరవంజాలను పేర్కొనిరి.

నాకు మా ప్రసీతానుభావి తాళవ్రత గ్రంథ వంచయమున వామమాతావశిష్టమైన పార్యతి కొరవంజి యొకటి లభించెను అది యాంధ్రమున మండెనుగాని క్రిమిదశ్యమై త్రాడు దూర్చెడు రంధ్రములవరకు విరిగి చెల్లాచెదలై యుండుటచే వ్రతి పమగ్రముగా లభించక నిడువవలసి వచ్చెను. అది లభించియుండిన ఆ కొరవంజి స్వతంత్ర రచనయో లేక కన్నడానువాదమో తెలిపక నీలయ్యోడిది. పరిశోధకుల దృష్టికి రాక ఇంకము మన తెలుగు దేశమున మూలంబు దిటుల హస్తలిఖిత వ్రతులెన్ని ప్రుచ్ఛమన్నవో, అట్టివాని నెల్ల పేకరించి రక్షించు కొనవలసిన బాధ్యత మనపై నున్నది

‘కొరవంజి’ యను పేరు కదిరీపతి కాలమున ఎరుకవెచ్చువారికి జెల్లుచుండనేమోకాని నే ధాపేరు

మహాబూబునగరమండలమున మరియొక జాతికి జెందియున్నది. కొరవ లేక కురవ యనగా మలకురవ గొట్టె. అనగా నిడుపాటి యుప్పిగల గొట్టె. కురువ అనగా గొల్లలవంటి యొకజాతి. శబ్దరత్నాకరము కురువ వదమున కీ యర్థమునే యంగీకరించినది.

యక్షగానములందు విరుకల పాత్రను సింగి—సింగడను నామములతో కవులు వ్యవహరించిరి. వృసింహమూర్తి చెంచితను పెండియ్యాడి వారికి బంధునైన కతన వా పేరు వారికి సాంప్రదాయమై చెల్లుచున్నదని ప్రతీతి. అయిన అచార వ్యవహారము లందు చెంచులచే పూర్తిగా భేదించు ఎరుకులకి నామము కవులె ట్లు వయోగించిరో! నాకు జాడ యక్షగాన కవులు కురవంజి కుంచిన ఈ నామము జాతి వంబంధమైనదిగాగాక, శృంగగ్రహికావ్యాయమున మూచిన వారి లక్షణములు జెప్పెడు జాతి కుంచిన శంకేత నామమేమోయని దోచును.

ఎరుకులకుగల ప్రజాపస్థిహిత లక్షణమే సామరజనోపయోగమగు యక్షగాన శాఖయందు వారి కొక ప్రత్యేక స్థానము గల్పించినదనుట వింతగాదు. కనుక అటుల ఎరుకత ప్రధానమైన యక్షగానము 'కొరవంజి' యని పిలువబడినది.

కొరవంజి కావ్యశాఖలోనిదే గనుక అందలి ఎరుకతయు కావ్యనాయకులతోపాటైపోయినది. ఆమె సామాన్య మానవకాంతగాదు. ఒక్కొక్కపు డా రూపమున హరిహరులు, లక్ష్మీ సార్వభౌమ సరస్వతులు యోగమాయ ఇటులెవరో యొక వేల్పు లవతరింతురు గనుక యామె వేల్పుసాని.

ఎరుకయనగా తెలివి లేక జ్ఞానము. కనుక కావ్యమునందలి యెరుకత యెరుగని స్తంభన, చకి కరణ, ఉచ్చాటనాదితంత్రముండదు. గజాశ్వలక్షణము లందు, స్త్రీ సాముద్రికమునందు, రత్నసరీక్షయందు ఆమె యెరుగని మర్మముండదు. పరకాయ ప్రవేశ

తెలివెగల తల్లులు

అమృతాంజన్ గ్రేప్ మిక్స్చర్

వాడూరు అరిగిళ్ళు అధికం అవుతుంది. నుండి అకలి వేస్తుంది! ఆరోగ్యం పోతుంది! పళ్లు వచ్చేకాలంలోని ఇబ్బందులకు మందు.

అమృతాంజన్ లిమిటెడ్

FDSA1453TE A

వ్యూహమనాదులుగూడ నేర్చియుండును. ఇటు లామె నున్నవిద్యలు ము ర్తీభరించిన చెలవ. జ్ఞానమునకు ప్రతీక. నాయనానుకులకు సంయోగవియోగము లందు అగతనాగతములు జెప్పి, వారి యాశా బంధము ద్రెవ్వకుండ. మఱఱోద్యోగమునకు బూస కుండ గాపాడుచు కథను సాగించును. అట్టి పట్టు లెందో కవులు సామాన్యముగా నీ ప్రాత్ర మనయో గించురు.

కావ్యము రసాత్మకముగాన నందీ ప్రాత్రమునకు సముచితస్థానమున్నదిగాని సిరియైన వేదాంతమున నీ సోదికి చోటెక్కడనుని కొందరికి శంక గలుగ వచ్చును. ఆధాత్మవిషయము జ్ఞానపూర్వమైనది. దానిని జరంజముగా నెర్పవించుటకు విధిశాస్త్ర సరిజ్ఞానమువ్యత్యయ పాథ్యముగాదు. కనుక గీవాన మైన వేదాంతవిషయమును సామరల సులభముగా బోధింపవలెనని కవుల దుఃకు జ్ఞానవోక్తయే న యెరుకతి చెన్నుకొని కొరంజి రచించుట యోజిత్య మెరి చేసినవ యే యనవలెను.

మాటవరుస మనము మిక్కిలి దూరము వచ్చితిమి. కనుక ఇక ప్రస్తుతమునకు వత్తుము.

ఈ కొరంజియందలి విషయము నెర్పవంగ పరిత్యజులైన ముఁకాంతకు వాత్మకాంత ఎరు కలియైనది సాంకారకామసన్నిము బురదేశిమట. కథయంతయు నొక వృత్తుకుడు ఎరుకత ఈ రెండు ప్రాతలరేతనే సాగించి. సావాదముల నడుపు నడుమ చిన్నచిన్నముచ్చటలు, మాచనలతోగూడిన వాక్యము లున్నవి.

ఆరంభమున గురుస్తుతి యనంతరమున

వచః ఓ కార మవాత్మంబు. నెర్పయోగ వ్యూత అంతర గ భావంబని, నదుగు కృపవల సంగని, నిగమార్తచంద్ర నభావంబు. సాంకారకా మసన్నింబుల. అత్మయోగక కురంజి యక్షగాన కథా క్రమం బెట్టి దసన' అనుమాత్రధార మాచనా వాక్య ములతో కథారంభమగుచున్నది. ఆ పిమ్మట

ద్వి : శృంగారముగ వాత్మ చెలరేగి యవుడు పొగుడు నెరుకల పాలి నేషంబు భావించి దాల్చియు...

ఇది హంగుదారుని నూచన కాబోలును. ఆ పిమ్మట తెర లోపలి కెతించిన ఎరుకత—

ద్వి : వంచభూతంబుల నట్టి జంధించి వంచవించితిత్వ లావంబుగాంచి,

.....

సాత్వికమును పీర సత్తును రవిక,

స్థిరముగా ధరియించి...

యోగ్య జనులకు యోగ విధి నేనుదెలువ,

వచ్చితినివి తెరలోపలి నుండియే ప్రేక్షకుల ముద్దే శించి విన్నవించును. ప్రాత్ర తెరవెడలిన పిమ్మట

వచః “ఓట్లు ఎరుకలసాని నెర్పన గ పరి త్యామైన మనకాంతకు యోగరవ్యా ముద్ర సాధ్యకమనిర్మయంబులు. యొకజెప్పు సమయం బు ప్రసాధగణాధీశ్వర వరమ భాగవతి పూర్వదేవతా ప్రార్థనా బు జేసెనట యెటునలెను.” అని మరల మూతధార మ్రావన గలదు. తదనంతరమున ఎరుకత

ద్వి : శ్రీనిమ్మమూర్తియో శిష్యరక్షకుడ, అదిశేషుడ నిన్ను అత్మలో దలతు,

బ్రహ్మ నిష్ణ మహోగ్యుల—

—వణులించె దాను

అరయంగ భూదేవి ఆకాశవాణి యాగంటి లక్ష్మీక యామునాచార్య యా మనయం బెరు దత్త వేంకటరాయ?

రామదాసు కబీరు భల్లా బారాయ చల్లమాంబా నీకు శరణు జేసెదను

బోయకన్నసాది భక్తులందరకు

కిన్నర బ్రహ్మయ్య కల్యాణ బసవ

పోతులారి పురీక ప్రాప్తితు విన్ను

శ్రీశైల మలయ్య చిరులొండ భర్త

మీకు సానుముగానె మలయాదేవి

కోరి వాక్కివ్వనే కొల్లాపురమ్మ.

అని తన యిష్టదేవతలను స్తుతించినది. ఇందు చల్ల గాంబ, కన్నప్ప, కిన్నర బ్రహ్మయ్య మున్నగు శివభక్తుల స్మరణ కవి శైవాభిమానమును చెప్పక జెప్పిచున్నది. కాని కొరవంజి కొల్లా పురమ్మను దలచుట ఆనవాయతీగాక అందడైన రహస్య ముండువేరూ.

కొల్లా పురమ్మ ఎవరు? ఆమె ఆగతానాథ వేదియా! వాగ్దేతయా! కొరవంజికి ఈ కొల్లా పురమ్మకుగల సంబంధమెట్టిది! ఇది కొరవత పేరువలెనే పరిశీలించియున్నయమని భావించుచు తెలిసిన వారి విషయమును గుతించి వ్రాయగోరు చున్నాను.

కావ్యమున ద్విపదల పేరున నన్నియు మంజరీ ద్విపదలే గూర్చబడివి. దరువులేగాక సీసగీతములు నడుమ నడుమ ముచ్చటలు మన్నవి. ప్రపంచోత్పత్తి, పంచీకరణ విధములైన పు సందర్భమున ప్రసంగములగు శ్లోకము లవియోగించి వానికి వివిధము జెప్పబడినది.

కవి తాను పరవిద్యాసాధకుడనని జెప్పకొని

నాడు. అయిన నగుగాక కాని కవితాసాధకుడగాదు అందునను నిది శాస్త్రము గనుక దానికి కావ్య వేషము దొడుగుట కష్టము.

యక్షగాత కవుల సాధారణముగా ప్రజాను రంజనమే యుద్దేశించిన వారు గాన పెక్కురు లక్షణ పరిశ్రమ జేసినవారు గారు. అట్టిదోషము తన యందు గలదని కవియే స్వయముగా నొప్పుకొనినాడు. శ్రీ యస్వీ జోగారాగారు తమ పరిశ్రమ గ్రంథ మున సెట్టి కవులను గుతించి, "అల్పనంస్కారు లైన కవుల చేతిలోబడి యక్షగాతరచన ప్రాధీ యంతకంతకు దిగజారిపోయినది కాని యది సామాన్య జనరంజక ప్రదర్శన దిష్టమై కొంత క్షంతవ్యమైనది." అని సెలవిచ్చినారు. కవి కవి లాక్షణికుడు గాకున్నను గహనమైన వేదాంత విషయమును తటతెల్లముగా పోషర జనులకు తెప్పిన వాడుగాన నతని కొరవంజి కవితాదృష్టి వి గాకున్నను విషయదృష్టిచే నాశాఖ యందలి లోపము బూలం చుటచే రక్షి చుకొనవలసిందైయున్నది.

తిలక్ కవిత్వంలో భావ బౌద్ధత్యం

శ్రీ కళింగోట ప్రభాకర దేవ్

ఆధునిక కవులలో లబ్ధప్రతిష్ఠలైన బహుకొద్ది మందిలో దేవరకొండ బాలగంగాధర తిలక్ ఒకరు. వచన కవిత్వంలో ఇతడు అందెవేసిన చేయి. ముఖ్యంగా కవిత్వం సమాజ వికాసానికి దోహదం కావాలని, నేటి యువకవులు తత్కార్యానికి నడుం కడుతున్నారని, సాంఘిక సంక్షేమం దృష్ట్యా ఇది ప్రోత్సాహపాసియుమే. సమకాలీన ప్రజా జీవితాలకు చేరువకాని రచనలు ఎక్కువకాలం సాహిత్య సీమలో మనుగడ సాగించలేవు. ఈ విషయం గ్రహించి, తన రచనలద్వారా ప్రజలకు అతినన్నిపాటుగా రాగలిగి ప్రజల ఆదరణను సంపాదించుకున్నారు తిలక్. వీరి 'అమృతం కురిసే రాత్రి' కవితా సంకలనానికి సాహిత్య అకాడమీ బహుమతి లభించింది.

తన కవిత్వం గురించి తిలక్ వ్రాసుకున్న మాటలు మనల్ని కొంత ఆలోచనలోను, ఆశ్చర్యంలోను ముంచెత్తుతాయి.

'నా అక్షరాలు కన్నీటి బిడ్డలలో తడిసే దయాపారావతాలు.

నా అక్షరాలు ప్రజాశక్తులు వహించే విజయ ఐరావతాలు.

నా అక్షరాలు వెన్నెలలో ఆడుకునే అందమైన ఆడపిల్లలు.'

కవిత్వం అన్నది హృద్యంగా వుండాలి. ఆకలి మీద చెప్పినా, ఇంకా దేనిమీద చెప్పినా కవిత్వం సుగంధ పరిమళాల్ని వెదజల్ల గలగాలి. పాఠకుడికి రసానుభూతి కలిగించాలి. ఈ విషయాల్ని దృష్టిలో వుంచుకుని తిలక్ తన కవిత్వం గూర్చి అనుకున్న మాటల్ని పరిశీలిస్తే అప్పుడు తిలక్ రసహృదయం మనకు స్పష్టమవుతుంది. తిలక్ అనుభూతివాది. ఏది చెప్పినా అతడు చాలా చక్కగా, అందంగా చెప్ప

గలడు. సామాన్యుని జీవనాన్ని ఇతివృత్తంగా తీసు కుని, కవితాభరణాలతో అలంకరించి మనముందు అపూర్వసౌందర్య కవితాకన్యను సాక్షాత్కరింప చేస్తాడు.

కవిత్వం కేవలం సంకుచితసమాజం మార్పుకే వన్న అభిప్రాయం వచనకవిత్వం వ్రాసేవారిలో ఈనాడు కానవస్తుంది. వచనకవిత్వం ప్రయోజనం సంఘశ్రేయస్సు కావచ్చును. కాని, వచనకవిత్వంలో శృంగారరసాన్ని పోషించడం దోషం కానేరదు. తన ప్రేయసితో తిలక్ యిహలోకంలోని మోసాలను, బాధలను అన్నింటిని మరచి డూరంగాపోదాం రమ్మంటాడు. దీన్నిబట్టి తిలక్ ను కొంతమంది 'ఎస్కేపిస్టు' అనడం నేను ఎరుగుదును. సామాజికశ్రేయస్సు కొరవడనంతవరకు వచనకవిత్వంలో శృంగారరసపోషణ, సౌందర్యవర్ణన వుండొచ్చునని నా అభిప్రాయం. పైచెప్పినట్టి కనిత్యానికి పరిపూర్ణతను ప్రసాదిస్తుంది. తిలక్ భావకవి, రసహృదయుడు.

అతడు 'స్వేచ్ఛానిహారం' అనే గీతంలో

'సరుగుడు చెల్లనీడంలో'

సరగాదా తిరుగుదాం

.....ఒక్కసారి యిల్లు నిడివి

ఉత్సాహంగా రా చెలీ' అని ప్రేయసిని ఆహ్వానిస్తూ - ఈ లోకం గురించి ఆమెతో యిలా అంటాడు.

'అనందాన్ని చంపేందుకు

అనంతంగావుంది లోకం.

.....

అడుగడుగునా యుద్ధభయం

మలుపు మలపునా మృత్యుముఖం

ఆకలి నిరాశరోగం

అనూయ, ద్వేషం, స్వార్థం

తెలక్ కవిత్వంలో భావ కౌన్నత్యం

రోతపోని చాతగాని
ప్రభుత్వాలు ఉద్రేకాలు

అంటూ;

'కొంచెంసేపు స్వప్నంలోకి
గోర్వంకరి రెక్కలతో
ఎగిరిపోవా మన్నీ మరచి
అబద్ధాన్ని ఆశ్రయించిన మఖం
నిజాన్ని విరూపించే నరకంకన్నా

వెయ్యిరెట్లు నయం'— అని స్వప్నంలోకి
ప్రేయసితో జారిపోతూ, రోకం తమల్ని 'ఎస్కే
సిస్టు' అంటుంటే—

'—నిమ్మా, నమ్మా బంటి-సులసి
ఎస్కేసిస్టులని నిందిస్తుంది
ఊసిరాదక గిజగిజలాడే రోకం
సింధూరంకన్నా ఎరుపైన నా
హృదయాన్ని విల్ల చదునలేరు.
ఇల్లు విడచి ఒళ్లు మరచి
ఒక్కసారి రా చెలీ!' అని పమర్దించు
కుంటాడు.

'నువ్వులేని నీ పాటవుంది' అనే గీతంలో తన
ప్రేయసితో 'ఇజాలు, రాజకీయాలు, వాదాలూ,
పాత్యలు, యుద్ధాలు; యింకా యిటువంటి చెత్తా
చెదారం మనస్సులలో ప్రేరుకోకముందు; వండిన
మొగలిపాత్తివంటి పరిమళంగల ప్రారంభ యవ్వనపు
నిండైన; ఆరోగ్యపువాకిళ్లముందు విరిసిన వంది
వర్షానం పువ్వులమధ్య; సుహృద్ నేమ కూర్చుని ఆలాగ
ఒకర్నొకరు చూసుకుంటూ; ఈ రోకంలోని బాధ
లన్నింటిని మరిచిపోదాం; అంటాడు.

వచనకవిత్వంలో శృంగారరసాన్ని అత్యంత ప్రతిభా
వంతంగా పోషించగలిగాడు తెలక్.

'విరహోత్కంఠ' గీతంలో ఒక విరహాణి
భావావేశాల్ని చక్కని శైలిలో వర్ణిస్తాడు.

'ఈ గది స్వప్నాలతో నిండిపోయింది
నా మది వ్యగ్రతలతో కుంగిపోయింది.

యింకా రావెందుకు ప్రభూ!
ఈకాకులమై ఈ రాత్రి పడలిపోతుంది.'

అంటూ—

'అవధరించవెందుకు పరివక్షమైన వా
యావన విన్నపాన్ని
అవధరించవెందుకు అనక్కదతిశయోశీలమైన
నా తనూ కావ్యాన్ని
జాగుసేయకు ప్రభూ! కడ
జాము వచ్చేనా, తెలి వెలుగుపారెనా నివ్వలమివన్నీ
వాసంతికా సురభిర శ్రీమంత మీ నిశంతమ్ము
నన్నలయించును
ఎందుకింత నిర్దయ ప్రభూ!

ఏకాంత కుంత నిహతమ్ము రసైకమవ్వావనా
శకుంతమ్ము'—అంటూ ప్రియుణ్ణి ఆహ్వానిస్తుంది.
ఎంత చక్కని భావనా పటిమ! మనోహరమైన శైలి!!

ఈ గీతం చదువుతుంటే ప్రణయ కవితా
రచనలో మన పాతకవులకు తెలక్ తీసిపోడనిపిస్తుంది.

ఈ నాడు వచన కవిత్వం ఏవో కొన్ని ఇతి
వృత్తాలకు మాత్రమే పరిమితమై వున్నదనుకోవడం
పొరపాటు. తెలక్ వంటి కవులు వచన కవిత్వంలో
న్నీ రసాలను పోషించ గలిగారు.

విభిన్న భావాల్ని చక్కని శైలిలో మలచి
రచన సాగించాడు తెలక్. ప్రతి చిన్న సంఘటనకి
అమితంగా చలించిపోయే సున్నిత మనస్కుడు ఆయన.
అతనికి యుద్ధమన్నా, బాధలన్నా ఎంతో భయం.
వాటిని నిరసిస్తూ ఎన్నో చోట్ల తన వ్యతిరేకతను
కనబరుస్తాడు.

'వెళ్లిపొండి వెళ్లిపొండి' అనే గీతంలో
సమాధుల చుట్టూ తిరుగుతూ, రోదిస్తున్న మృత
వీరుల బంధువుల్ని చూసి చలిస్తాడు తెలక్. మని
షిని విచిలితుల్ని చేసే ఆ వాతావరణాన్ని తన కవి
తలో సమర్థవంతంగా చిత్రీకరిస్తాడు.

'చీకటి పడేవేళ
చిరుతపులులు వేకువుల్ని చోటకరచుకుని
పోయేవేళ

పాడుబావిలోకి పడుచు విధవలు దూకేవేళ
చచ్చిన చరిత్ర బొమికలకొసం కుక్కలు
కొట్టాడుకునే వేళ
'దెయ్యపుమర్రిచెట్టుమీద దీనంగా ఆరున్నూ
పిట్టలు కళ్ళు లేలవేసేవేళ

ఏదో భయం భయం
చుట్టు నురగ విషం
.....మృషావిషం
దుఃఖవిషం; పొంగిపొంగి పొర్లిపొర్లి వస్తుంది.
—శవాలు మాట్లాడవు
సమాధులు చూపించవు
మృత్తిక గుర్తించదు
మిత్తికి దముపుండదు
మీ'రోదన మీలోనే అణచుకుని
ఇలాగ యిలాగ యీ పాముల పుట్లమ్మట
ఈ మోగు చెట్లమ్మట, కూలిన గట్లమ్మట
వెళ్లిపోండి, వెళ్లిపోండి'

అంటూ తన బాధ నణచుకుని వాళ్ళను ఓదార్చు
డానికి ప్రయత్నిస్తాడు. యుద్ధంపైన తిలక్ కున్న
వివ్యత అంతర్లీనంగా ధ్వనిస్తుంది—కవితలో. ఒక
సైనికుడిగూర్చి వ్రాస్తూ, ఆతనిచేత 'యిలా అని
పిస్తాడు—

'—నే నిదివరకటి నేను కాను
నాకు విలువలేల్లవు
నాకు అనుభూతులేల్లవు
చంపడం, చావటంలాంటి ఆలవాటయ్యింది.
కనిపించే ఈ యునిఫార్మంకింద
ఒక పెద్దనిరాశ, ఒక అనాగరికత.'

యుద్ధవ్యతిరేక ధోరణులు, శాంతివూరిత ధోర
ణులు మనకు అడుగడుగునా తిలక్ కవితలలో కచ్చి
స్తాయి. యుద్ధానికి ఆహూతులైన వహ్సనకోటి
సైనికులపై జాలి గొల్వేలా మసల్చి యిలా
వ్రశ్చిస్తాడు.

'— ధౌత్రీజనని గుండెమీద
యుద్ధపు కొరకంమల ఎర్రని రవ్వలు

మీ రెవరైనా చూశారా
కన్నీరైనా విడిచారా...?
.....
కోటికోటి సైనికుల ఊ పడిన
కనుగుడ్ల అద్దాలలో ప్రతిఫలించే నిజాలను

'మీ రెవరైనా చూశారా
కన్నీరైనా విడిచారా...?
—మీ రిప్పుడైనా మేల్కొంటారా
చీకటి తెరలను చీలుస్తారా
ప్రభాత విపంచిక పలికిస్తారా?'

సాహిత్యం ప్రజాజీవనానికి ప్రతిబింబంగా
వుండాలి వాళ్ళ సమస్యల్ని పరిష్కరించగలగాలి.
తిలక్ బాధార్తుల జీవనాన్ని జాలిగొల్వేలా వరిస్తూ—

'నేను చూశాను నిజంగా మూర్ఖభవత్
దైన్యాన్ని, — పైన్యాన్ని,
కుభితా శు కల్లోల రధుల్ని; గచ్చన్
శ్రావణ—వికారుల్ని

ఇది ఏ నాగరికతకు ఫలశ్రుతి? ఏ విజ్ఞాన
ప్రకృతికి ప్రకృతి?
ఏ మృతదేవుడి జన్మభూమికి గర్వస్మృతి?'

—అని వ్రశ్చిస్తూ...

'ఈ ఆర్తి ఏ సౌవాంతరాలకు వయవించ
గలదు?'

ఏ రాజకీయనేత్ర గుండెలను
స్పృశించ గలదు? ఏ భోగవంతుని
విచలించ చేయగలదు? ఏ భగవంతునికి

నివేదించుకోగలదు...?' అంటూ తల్లడిల్లి—

పోతాడు. ఈ బాధామయ జీవితాల సమస్యలను
పరిష్కరించలేని తన అసహాయతను నిందించు
కుంటాడు అదే గీత-లో.

సాహస వంతురాలైన ఓ అమ్మాయిని చూసి

'చిన్నమ్మా!

వీళ్లంతా...

నిన్నేన్నేన్నో అన్నారు; అవమానాల పాల్వేసారు

తిలక్ కవిత్యంలో భావ జాన్మత్వం

అవిఃతి అంటగట్టేరు
ఆడదానికి పావానం పనికిరాదన్నారు
వాళ్ళందరూ భయపడిపోయిన మనుష్యులు
గతంలో కూరుకుపోయిన మనుష్యులు
'మౌఘ్యంవల్ల బలాధ్యులు
అవివేకంవల్ల అవినాకులు
వీళ్ళందరూ మధ్యతరగతి ప్రజలు
శ్రీమంతుల స్వేచ్ఛావర్తనకి నైతిక

భావ్యకారులు

.....నిజాదుగా నిబడలేదు
దర్శిద్దంలో హర్షిదాశోభల్ని గుర్తిస్తూ
ఓపికలేక భార్యలకు సహనాన్ని బోధిస్తూ
ధైర్యంలేని తమ స్వభావానికి ధర్మమని
పిలుస్తూ
బరువుగా, బెదురుగా బతుకుతున్న వీళ్ళ మధ్య
డైనమైటు పేలాల్ని
డైనమోల తిరగలి' అంటాడు.

ఈనాడు వచన కవిత్యం సాహిత్యసీమలో
స్వేచ్ఛావిహారం గావిస్తున్నది. ప్రజల అభిమానాన్ని
పెంపొందించుకుంటున్నది. కవిత్యం చక్కని రసాను
భూతిని కలిగించేదిగావుండాలి అసభ్యమైన వాంతుకు
కవిత్యం అతిదూరంగా వుండాలి. ఎటువంటి భావా
స్పృహ, సంఘటననైనా అందంగా చిత్రీకరించి పాఠ
కుడి మనసుకి హత్తుకునేలా చెయ్యగలగాలి. అప్పుడే
ఆ కవిత్యం పదికాలాంపాటు రాణిస్తుంది ఈనాడు
దిగంబరకవులతోపాటు యింకొందరు కవులుకూడా
అత్యధికభావోద్రేకంతో అశ్రితపదాలకు చోటిచ్చి కవి
త్వాన్ని రసవిహీనం గావిస్తున్నారు. ఇది కవిత్య
స్వరూపకు సూచనమౌతూకాదు. అర్థంలేని 'పేలా
పనలవలన కవిత్యం సూతనత్వాన్ని సంతరించుకుంటుం
డనుకోవడం పొరపాటు.

ఇలాంటివాళ్ళతో యిలా అంటాడు తిలక్—
—'గురికొరల్లడబ్బా మ్రోగించి గొప్పపంజీతం
అని దబాయించకు

.....చూటలు పేర్చడం కవితకాదు;
మంత్రంతోతం అనలేకాదు అని తేల్చి చెబుతాడు.

.....నిగ్రహస్రగహేలులేని భావాశ్వాసని
బరిమిన వదలకు.

.....అగ్నిజల్మినా, అమృతం తురిసినా
అందం అనందం...
దాని పరమావధి.'

ఈ విషయాల్ని నేడు కవిత్యం వ్రాస్తున్న
యువకవులు గమనించాలి. కవిత్యంలో ఆధునికత
సృష్టంత మాత్రాన అది ప్రజాభిమానాన్ని పంపా
దించుకోలేదు. కవితా వస్తువులో వైవిధ్యం కన
బర్చాలి. శైలి సహజంగా పాఫీగా పాగిపోయి. పాఠకుడి
చేత చివరంటా చదివించ గలగాలి. అతనికి రసాను
భూతి కలగాలి. తిలక్ రచనలు మనల్ని చివరంటా
చదివిస్తాయి. ఆలోచనలను రేకెత్తిస్తాయి. అతని
కవితల్ని మనం పూర్తిగా చదివి, ఆలోచించి, అవ
గహన చేసుకుంటే 'జరా! తిలక్!! ఎంత గట్టి
వాడివి!' అని ఆశ్చర్యపోతాం. 'తిలక్ అక్షరాలా
మానవతావాది. అభ్యుదయవాది; మన సంస్కృతి
పాడైపోతుందని వాపోతూ, సంకుచిత సాంప్రదాయపు
బురదగుంటలలో కూరుకుపోయిన పెద్దలను వుద్దే
శించి తిలక్—

'—మన సంస్కృతి నశించిపోతుందన్న మన
పెద్దల విచారానికి
మనవాడు పిలకమాని క్రాఫింగ్ పెట్టు
కున్నాడనే ఆధారం

—మన గలిగేది
కాలానికి నిలబడగలిగినది వద్దన్నా పోదు.
మరణించిన అవ్వ సగలు
మన కాలెజీ అమ్మాయి ఎంత పోరినా
పెట్టుకోడు.'

—అంటూ...

'విదేశ సంస్కృతి అయినా వినాడూ శాదౌక
స్థిరబిందువు;
నైక నదీనదాలు అదృశ్యంగా కలసిన అంత
స్పింధువు'—

అనామకుడు

శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం

‘ఏమండోయ్ రంగనాథంగారూ! బహుకాలదర్శనం. బావున్నారా?’

‘అయ్యా వరహరీ! ఎప్పుడొచ్చావు బాబూ! ఇందాకా విన్నుగురించే అనుకున్నాం. అన్నట్టు మువ్వొక్కడివేనా వచ్చింది?’

‘ఒరేయ్ గోపీ! ఇదేనా రావడం? టిఫిన్లొక పెడుతూనే వున్నారు. వెళ్ళు...వెళ్ళు...’

‘రాధావతీ! మెల్లగా దిగరా వాన్నా! అసలీ మధ్య ఒళ్ళు చేసినట్టున్నావు. నీళ్ళ పంపుల దగ్గర జాగ్రత్త! కాలుజారి ఎవరి పైన్నయినా వడ్డావో ప్రమాదం...’

వలకరింపులతో పరామర్శలతో పందిరికింద నందడిగా వుంది. హారమ్ల మ్రోగించుకుంటూ కారులు, గంటలు వాయించుకుంటూ రిక్వారు, గుర్రపు డెక్కల వప్పుళ్ళతో జట్కాలు, ప్రతి విమిషమూ ఏదో ఒక వాహనం వచ్చి పందిరి ఎదుట విడిసిపోతోంది. ఎవొచ్చింది, ఎవొచ్చింది అన్న ట్టుగా చూపులన్నీ కొద్ది క్షణాలపాటు ఒక్కొక్కటిగా ఆ వచ్చి విలచిన వాహనంవైపు ప్రసరిస్తున్నాయి. కొత్తగా కొన్న పాతకారులోనుంచి దిగి మునిసిపల్ కాన్సిలరు మేఘనాథంగారు యంతకు మునుపే లోపలికి వెళ్లారు. ఆ కారుకు అల్లంతదూరంలో ఆగివున్న మ్యాటరు ఇన్ కమ్ టాక్సు ఆఫీసరు శ్రీధరమూర్తిగారిది. అదిగో, ఆ చెట్టుక్రింద పదిమంది మిత్రులతో వరివేష్టితుడై తీవ్రంగా ఏదో చర్చలో నిమగ్నుడైవున్న వ్యక్తి.

భూవతి. అతడు తియ్యేటరు యజమాని. పిళ్ళేశాడు, పరకాయించిమాస్తే యింకా యిలాంటివాళ్లందరో అక్కడున్నారు. ఉండడంలో ఆశ్చర్య మేమీలేదు. జగన్నాథంగారు ఏకైకపుత్రికకు పెళ్లిచేస్తున్నారు. ఆయన స్వహస్తంతో టౌనులో పంచిపెట్టిన ఆహ్వాన పత్రాలే అయిదువందలదాకా వుంటాయి. అంతకు రెండింతల పత్రికలు పోస్టులో వెళ్లాయి. జగన్నాథం గారికి భూములున్నాయి. భారీవ్యాపారాల్లో వాటా లున్నాయి. ఆఫీసుల్లో పలుకుబడివుంది. ప్రముఖు లతో వరిచయంవుంది. జగన్నాథంగారి కిన్నీ హంగు లుండడంవల్ల అది ఆ ప్రాంతంలో చాలామందికి పీలవకపోయినా వెళ్ళవలసిన పేరంటమైపోయింది. ఇక పిలువందుకున్న బంధుమిత్రులు తండ్రిలు తండ్రి లుగా తరలిరావడంలో ఆశ్చర్య మేముంది?

పెళ్లికుమార్తె ప్రసూన యింకా కాలేజీలో చదువుకుంటావుంది. పెళ్లయినతరువాత ఆమె చదువు కోడానికి పెళ్లికుమారుడు అభ్యంతరమేమీ చెప్ప లేదు. ఆమాటకొస్తే ఆమె జీవితాంతండాకా చదువు కుంటూవుండిపోయినా తన కేమీ ఆసాకర్యం వుండ దన్నాడు. ఏప్రిల్లో యం యెస్సీ పరీక్షలు వ్రాసి మేనెళ్లో పెళ్లిచేసుకుంటున్న పీతాపతికిమాత్రం చదువులపట్ల ద్వాన వెనుకముఖం వట్టిందనే చెప్పాలి. ఏసిద్ధి నైతే లక్ష్యంగాపెటు కుని తావంతకాలం విద్యా పాధన చేశాడో అది ఈ పెళ్ళిద్వారా సగానికిపైగా సిద్ధించినట్లయింది. ఇప్పుడిక ఉద్యోగంచేసేతీరాలన్న నిర్బంధంలేదు. ‘కానీ చూద్దాం’ అనుకుంటున్నాడు సీతాపతి. నచ్చిన ఉద్యోగమంటూ దొరికితే కొంత

కాలంపాటు చేసి చూడొచ్చు. మనస్కరించకపోతే చిరు గులువడ్డ చేతిగుడ్డను గిరవాటు పెట్టివట్టుగా రాజీనామా వ్రాసి వడెయ్యనూ వచ్చు.

పెళ్లికి ప్రసూన స్నేహితురాళ్లు చాలామంది వచ్చారు. ఆ కాలేజీలో లెక్చరర్లుగూడా విచ్చేశారు. అందువల్ల ఆశునిక నాగరిక ప్రవచనంలో ఆడవాళ్ల ఆహ్వానంపై తీరుతెమ్మలో వచ్చిన వింత వింత పాటలు లన్నింటినీ ఒక్కపాటిగా సంతకు తోలుకొచ్చినట్టుగా ఆ వివాహ దృశ్యాని కెక్కడలేని కాంతి వచ్చేసింది. ఈ సమయంలో వరుడైనా విస్తహారంగా లేడు. అతడి బలగంగూడా దండిగానే వచ్చింది. నవ్వులు, కేరింతలు, వాగ్యుద్ధాలు, పిగరెట్లు పాగలు ఎక్కడైతే దట్టంగా వ్యాపించి వున్నాయో అక్కడల్లా కాలేజీ కుర్రాళ్లు గుమికూడి వున్నారని ఆ నైపు చూడకపోయినా తెలిసిపోతోంది.

ఏమైనా పెళ్లికి వచ్చిన జనంలో మరింత వైవిధ్యం కనిపించడానికి తోడ్పడింది మాత్రం జగన్నాథంగారి బంధువర్గమే! నలుగు రన్నదమ్ముల్లాయనకు. వాళ్లుగూడా నేల నాలుగు చెరగులా నాటిన నాలుగు జయన్తంభాలలాంటి వాళ్లు. ఒకతను మిలిటరీ ఆసుపత్రిలో డాక్టరు. ఇంకొకతను రాయబార కార్యాలయంలో ఉన్నతోద్యోగి. తమ్ముడేమో ఐ.ఎ.యస్.లో వుండి నెల నెలా రెండువేల రూపాయలు వుచ్చుకుంటున్నాడు. అన్నగారు బాంబేలో హోటలు నడుపుతూ అక్కడే స్థిరపడ్డారు. పోగా జగన్నాథంగారి భార్యకు అన్నదమ్ముడైతే ఒక్కడేగానీ అక్కచెల్లెళ్లు అయిదుగురు. ఒకావిడ ఇంజనీరును పెళ్లాడి అతడితో బాటుగా అమెరికావెళ్లి రెండేళ్లుండి యిటీవలే తిరిగిచ్చింది. ఇంకొకావిడ డాక్టరు. ఆమె మొగుడూ డాక్టరే! మిగిలిన వాళ్లలో యిద్దరికీ లెక్చరర్లకు పెళ్లాంయ్యే యోగం వట్టింది. కడగొట్టువెళ్లెలి మొగుడుమాత్రం ఏకంగా శాసనసభలోనే వధ్యుడు. ఇప్పుడు పెళ్ళొచ్చి బంధువుల్లో చాలామందికి పెళ్లిళ్లయిన కొడుకులూ, కూతుళ్లూ వున్నారు. ఆ రెండోతరంవాళ్లకు మళ్ళీ బిడ్డలున్నారు. జగన్నాథంగారి కెలాగూ ఐశ్వర్యానికి

తగ్గ నిష్పత్తిలో సంతానం కలగలేదు. భగవంతుడి కామాత్రం వితరణ లేకపోయింది. అందుకు బంధువులేం చేయగలరు పాపం! వాళ్ళా ఎంతోకాలంమంచి వేచివున్నారు. లేకలేక యివ్వారళ్లకు జగన్నాథంగారి యింట్లో ఒక శుభకార్యం ఒనగూడింది. దీన్ని కాస్తా జారవిడిస్తే మళ్ళీ పాలికేళ్లదాకా యిలాంటి అవకాశం యింకొకటి లభించకపోవచ్చు. అందువల్ల వాళ్లు సకుటుంబంగా, మరికొందరైతే మిత్రవమేతంగా, యింకా కొందరు వరివారసహితంగా పెళ్లికి తరలి వచ్చేశారు.

కామాక్షీ కల్యాణ మహల్ సినిమాతియేటరుగాడు. లేకుంటే ఈపాటికెప్పుడో హాస్పుల్ అమ్మబోర్డు తగిలించివుండవలసింది!

హాల్లో పెళ్లిమండపం ఎదుటవేసిన అయిదు వందల కుర్చీలు భర్తీ అయిపోయాయి. ఇంకా చాలామంది ఎక్కడివాళ్లక్కడే నిలబడిపోయినవారు. ముహూర్త సమయానికి ఆట్టి వ్యవధిగూడలేదు. ఇంకొక అయిదువందల కుర్చీలకోసం మమమలు వరుగడుతున్నారు

మఖం సైన క్రముకుంటున్న చిరుచెమటను అంగవస్త్రంతో తుడుచుకుంటూ జగన్నాథంగారు ఆదరాబాదరాగా పాకాలవైపు పరుగుతీశారు.

ట్రాచీమంచి వచ్చిన వంట బ్రాహ్మణ జంటకు నాయకుడు నటేశయ్యరు కుర్చీలో మఖోపవిష్టడై, నోటినిండుకూ తాంబూలం పట్టింది. దానికి మద్దతుగా అప్పటి కప్పుడే గంపెడు తంగభస్మం దట్టిస్తున్నాడు.

'అయ్యరుగారూ! అంచనా తాగుమార్తె పోయేటట్టుంది. ముహూర్తం కాగానే కొందరు తాంబూలాలు వుచ్చుకునివెళ్లి పోవచ్చుననుకోండి! కానీ విరిచి పోయేవాళ్ల వరసంటేజ్ ఎక్కువగా ఉంటుంది. మీ రిప్పుడు చేస్తున్నది వెయ్యిమందికోసం. అవసరమైతే యింకొక అయిదువందల మందికిగూడా...'

'అడేయప్పా! మీరూరుకొండిమేసార్! ఇక్కడ

అడుపుంమీద అంజాలు మడుగుతున్నా వుండును. అక్కడ అన్నాలు తినడం అలవ్యం, యిక్కడ అన్నాలు దిగుతూ వుండును. మీకు కవలెండుకు పోర్ పొడి, పొడి మీనేల మీరు చూసుకొండి..'

అయ్యరుగారి అభయ ప్రదానంతో ప్రాణాలు తెరపిన వడ్డట, యింది జగన్నాథంగారికి!

సరిగ్గా ఆ క్షణంలోనే వెనుకవైపునుండి ఓచేయి జగన్నాథంగారి భుజంపైన వడింది.

కంగారు వడిపోతూ ఆయన వెనుదిరిగి చూడే సరికి హనుమంతప్ప కనిపించాడు.

'ఏమిటండి అన్నగారూ! ఏం జరిగింది?'

'ఇప్పటికీమీ జరిగలేదులే! రా, చెబుతాను...'

స్తంభం చాటుకు లాక్కెళ్లాడు హనుమంతప్ప.

'చూడవోయ్ జగన్నాథం! సికూ యార్జియేళ్ళు వచ్చేశాయనుకో! కానీ అదేమంత పెద్ద వయసుగారు సభలూ, సమావేశాలు, బిజినెస్సులూ వగైరా మళ్ళీ బోలెడన్ని జరిపించి వున్నావు. బావా పెళ్ళిసంగతి వేరు. అందులోనూ కామాక్షి కల్యాణ మహల్లో పెళ్ళి జరిగడమాయో! ఇదనలే మాయా మహాలు. ఏమూల ఏం జరుగుతున్నదీ మనం తెలుసుకోలేం. పోగా యిక్కడ మామూలుగా జరిగిపోయే తెరమరుగు వ్యవహారం ఒకటుంది...'

'అలాగా! అదేమిటో మీరే చెప్పాలి. పెద్దలు మీరుండడం అందుకే గదా!'

తన పెద్దరికం తనకు దక్కినందుకు హనుమంతప్ప ముఖంలో సంతృప్తి తాండవించింది.

'పెళ్ళికి చాలామంది వచ్చారు. అవునా జగన్నాథం?'

ఇందులో అగ్రాధిపతి భేదానికి లావెక్కో దన్నట్టు జగన్నాథంగారు తలవంకించారు.

'సహారు, చహారు. ఎందుకురారు! గరిట చేకబట్టుకుని విశ్వమోహిని అమృతం వడ్డిస్తున్నాననో! అనే సరికి దేవతలంతటా వాళ్ళు బారులుతీర్చి

కూర్చోలేదా? ఐతే ఒకటి.. ఆ అయ్యలు కూచోవలసిందే! ఆయన్ను వడ్డించనూ వలసిందే! కానీ రాహు కేళిపుం మాటేమిటి? ముఖం చాటు చేసుకుని, చేతుల్నిమాత్రం పాడుగ్గా చాచుకుని బంతిలో బైటాయించిన రాహుకేళి ప్రక్షిప్తమాత్రం విబుద్ధిమూతుడూ కనిపెట్టలేదే!'

'అవు నిజమేనండి అన్నగారూ! ఎందుకైనా మంచిది. మనం ఓ కంట కనిపెట్టివుండాలెండి!'

'అదీ, ఆ హాషిరు చాలా అవసరం! దారంట వెళ్లే దానయ్యలు చాలామంది సన్నారయ్యా లోకంలో. పైగా యిక్కడి సత్రాల్లో ఆరుగులపైన నస్తులు మాడే బైరాగులు బోలెడుమంది! వచ్చిన చిక్కెళ్ళు, డుందంటే, వీళ్ళ మాడ్డానికి బైరాగుల్లా వుండరు. మామూలుమనుషుల్లా వుంటారు ఇలాంటి పెళ్ళిళ్ళు జరిగాయంటే వాళ్ళకు పండగ! ఒకమాదిరి పులికన బట్టలు తొడుక్కుంటారు. ముఖం శుభంగా గిక్కుంటారు. చడిచప్పుడూలేకుండా పెళ్ళినిడిదిలోకి వచ్చేస్తారు. పెళ్ళివాళ్ళతో కలిసిపోతారు. సర్కారెరువూ, చక్కెర కలిపినట్టే! వోట్లో వేసుకుంటే గానీ రుచితెలియదు...'

'అవునవును. మీరు చెప్పేశారుగా! ఇక మన జాగ్రత్తలో మన ముందాలెండి!'

'ఎందుకు చెబుతున్నానంటే జగన్నాథం, నిరుడిలాంటప్పుడు బెంగుళూరులో నా తోడల్లడికూతురి పెళ్ళి జరిగింది మనోరంజనీ కల్యాణమందిరం అని మువ్వా వినేవుంటావు. జరిగితే ఏమైంది? పెళ్ళి కుమార్తె మూల్కేను కనిపించలేదంతే! కొత్తచీరలు, నగలు అలా కలిసి యిరవైవేల రూపాయల నదుకు! తెల్లరేసనికి క్లోన్...'

అనతి హనుమంతప్ప ధూమకేళువులాంటి నాడజ జగన్నాథంగారికి తెలుసు! తోకమక్క కనిపిస్తే దేశాని కరివ్వుచుట! అరతలాం విశ్వాసంకదా అని వూరుకోకుండా శాస్త్రజ్ఞులు దీన్ని మూఢ విశ్వాసంక్రింద జమకట్టారనుకొండి! కానీ ఎటొచ్చి

పులికంటే గిలే హెచ్చు! జరగదోయే ప్రమాదంకన్నా (బహుశా అది జరగకనే పోవచ్చు) హనుమంతప్పచేసే ప్రమాదహాచనవల్లే ఒళ్లు జలదరిస్తుంది.

హనుమంతప్పను తప్పించుకుని జగన్నాథంగారు మర్రి పెర్లి జరుగుతున్న హాల్లోకి వచ్చేవారు.

పూలవల్లకిలా అలంకరించిన మండపంలో పురోహితుడు ముహూర్తధారణవ్వుడు కావలసిన వస్తుసామగ్రిని ఓమూలగాపేర్చి పెట్టుకుంటున్నాడు.

పెర్లి ఏర్పాట్లపైన తాను నియమించిన వంటిట్లు కొందరు అప్పుడే తీసుకొచ్చినవైన కుర్చీలలోకి అతిథుల్ని సర్దుతున్నారు.

'గంట తొమ్మిది కావకొందండి శాస్త్రిగారూ! టంచనుగా పదికొట్టే సరికల్లా సూత్రధారణ జరిగి పోవాలి'—ఒక పెర్లి పెద్ద హెచ్చరిక చేస్తున్నాడు.

కానీ అతిథిసత్కమల కెవరికీ ఆ అదుర్దా వున్నట్టులేదు. సూత్రధారణ జరిగేదీ, జరగక పోయేదీ, మంగళవాద్యాలు మ్రోగేదీ మ్రోగకపోయేదీ, పురోహితుడి మంత్రాలు వినిపించేదీ వినిపించకపోయేదీ, ఈ గొడవదీ వాళ్లకు కాబట్టలేదు. వేళకు సరిగ్గా తమ అవసరాలు తీరిపోతుండేవత్తులో వాళ్లు సంతకాలమైనా యిక్కడుండి కులాసా కాలక్షేపంచేసి వెళ్లగోంటిలో వున్నారు. జగన్నాథంగారికి కాస్తా చిరాకు వుట్టుకొచ్చినమాట విజం! కుర్చీలు చూపించినా వీళ్లు కూచోరు. అందుకే సందర్భమైనట్టు సినిమాలోపైన, రాజకీయాల్లోపైన విశ్లేషణ ప్రసంగాలు కొనసాగిస్తారు. బహిరంగ సభలలోనైనా డిసిప్లన్ మెయింటెయిన్ చెయ్యవచ్చునేమోగానీ, పెర్లిళ్లలో అది సాధ్యమయ్యేటట్టులేదు...

అప్పుడొక చిన్న సంఘటన జగన్నాథంగారి కంటబడింది. ఎవడో ఒక అసంతృప్తి వ్యక్తి ఖాళీకుర్చీ ఒకటి వెదికివట్టి, అందులో కూచోబోతుండగా ఎవరో దాన్ని వెనక్కు లాగేశారు జాగరూకుడుగా వుండబట్టి సరిపోయిందిగానీ లేకుంటే అతడు దబేలువ నేలపైన పరిపోయివుండవలసిందే! నిలవరించుకుని

అతడు తిరిగి చూడేసరికి ఒళ్లంతా పొంటుగా, కోటుగావున్న ఒక పెద్దమనిషి ఆకుర్చీలో ఆసీనుడై వున్నాడు. సంఘటన చిన్నదే అయినా ఆస్థాయిలో అక్కడొక చిన్నరగడ జరిగివుండవలసింది. కానీ అవ్యక్తి పెదవి కదలకుండా తన పొటుకు తాను దూరంగా వెళ్లిపోయి కిటికీదగ్గర నిల్చుండిపోయాడు.

జగన్నాథంగారికి ఆ అసరిచితవ్యక్తివల్ల యింకా సానుభూతి కలుగక పోలేదు. కానీ హనుమంతప్ప చేసిన పుష్ప హెచ్చరిక మూలంగా ఆ సానుభూతి కొద్ది ట్టణాల్లో అనుమానంగా మారిపోయింది. తాను కూర్చునేదాకా వచ్చిన కుర్చీని దుర్భాగముణ చేసిన వ్యక్తిపైన కించవిశ్వాసం గానైనా కోపం రాలేదంటే యిత డీ పెర్లివేడుక పొలిటికీ రాహువులాంటివాడే అయివుండాలి. ఇందులో పాల్గొన్నదానికి ఏమాత్రం చారవగలిగి వుండినా అతడు ఆత్మాభిమానాన్ని వంపుకుని దూరంగా వెళ్లిపోవడం జరగదు ఐనా యిప్పటికి మించిపోయిందేమీలేదు గణిత శాస్త్రంలో తెలియని రాసిన 'ఎక్స్' అనుకోవడం సరిపాటి. ఆలెక్కవ యితణ్ణి తాత్కాలికంగా ఎక్స్ అనుకోవచ్చు. పెర్లి ముగిసేలోగా ఈ ఎక్స్ ఎవడయిందీ ఆరాటయాలి...

తొమ్మిదిన్నరకు మంగళ వాద్యాలు మ్రోగ సాగాయి. రేపు సరీక్షలవగా బుద్ధిగా వున్నవకొదానికి కూర్చునే కు రొక్కకు మల్లే బంధుమిత్రులందరూ హాల్లో తావుచేసుకుని కూచున్నారు సకాలంలో సూత్రధారణగూడా జరిగిపోయింది. ఆ అవకాశం కోసమే వేచివున్నట్టుగా యువకు లిద్దరు తటాలున లేచి నిల్చున్నారు వాళ్ళ చేతుల్లో రంగురంగుల కాగితాలున్నాయి. వంచరత్నాలు వ్రాసి తెచ్చిన యువకవి వోవైపున పెద్ద గొంతుకతో వాటిని చదువుతుండగా మరోవైపున ఈ యువకులు కాగితాలను పంచిపెట్ట సాగారు. అమాత్రం సంఘటనకే సభలో ఓమూల నుంచీ పెద్దగా కలకలం ప్రారంభమైంది. ఊరు కోం డూరుకోండని చేతితోనే సంజ్ఞ చేస్తూ జగన్నాథంగారు సందడి చెలరేగుతున్న చోటికి దగ్గరగా వచ్చేవారు. అప్పుడొకచోట నేలపైన దండిగా మూగి

పున్న పోదరక్షల నడుమ రెండోసారి మల్లీ ఎక్స్ ఆరునకు కానవచ్చాడు. కనిపించడంకన్నా ఆత డే స్థితిలో కనిపించాడన్నదే యిక్కడ ముఖ్యం. ఆశీర్వాద పద్యాల కాగితంకోసం అతడు చేతిని చూచాడు. యువకుడొక కాగితం ఆచేతిలోపెట్టి, తిరాపెట్టిన తర్వాత తల పెత్తెత్తి ఆ ముఖంలోకి చూచాడు. ఎవ్వారు చదవ గలిగిన పరిజ్ఞానం ఆ ముఖంలో కనిపించలేదేమో, అతడు వేంటచే ఆ కాగితాన్ని కాపా, లాక్కోబోయాడు. అవతలివ్యక్తిగూడా ఏంయి నంతగట్టిగానే పట్టుకున్నాడేమో, యువకుడు చూడ లాగుకోజాడడంలో అది సగ్రున విలవాలుగా చిరిగి పోయింది. సగంముక్కమాత్రమే చేతిలో మిగిలింది. ఆ ముక్కవైపు బిక్కుబిక్కుమంటూ చూస్తున్న ఎక్స్ జగన్నాథంగారికి కనిపించింది!

‘అయ్యోపాపం’ ఆమెకున్నారు జగన్నాథంగారు. ఎంతగా దండగతిండికోసం వచ్చినవాడైనా అతడి కిలాంటి పరాధవంత్వాతం జరగగూడదు!

ఆ తిండి తింటున్నప్పుడు అతడి వాలకాన్ని గమనించే అవకాశం సైతం జగన్నాథంగారికి లభించకపోలేదు. ఒక్కొక్కసారి నాలుగువందలమందికి చొప్పున మూడుసార్లు వడ్డించినతర్వాత రద్దీ తగ్గింది నాలుగోసారికి డైనింగుహాల్లో సగం కుర్చీలు ఖాళీగావుండిపోయాయి. జగన్నాథంగారి ధ్యానగూడా తిండిపైకి మల్లింది. ‘నాకూ నాలుగు మెతుకులు వడ్డించండి’అంటూ ఓ కుర్చీలో శరీరం చేరనేసిన జగన్నాథంగారికి నేరుగా అటువైపునవున్న వరుసలో ఓ కుర్చీలో కూర్చుని ఏ పదార్థాన్నిగాని ఆపురావుని తినేయకుండా చేతివేళ్లతో అన్నాన్ని తెలుకుతూన్న ఎక్స్ కనిపించాడు.

ఒకటికే రెండు అనుమానాలు బిగ్గరగా వచ్చేసుకున్నాయి జగన్నాథంగారిని! తిండి బొత్తిగా నయించడంలేదంటే యితడు రెండోసారిఅయినా మల్లీ తిండికోసం సిద్ధపడివచ్చివుండాలి. లేదా తిండికంటే మించి గొప్పవయోజనం దేనికోసమో ఈ పెళ్లి విషయంలో పొందివున్నవాడైనా వారి...

నిజంనిజం! జాగ్రత్త చాలా అవసరం. నిజాన్ని నిరకడమీదనే గ్రహించాలి...

అతిథులకు వట్టినోటివిందుమా తమేకాకుండా కొంత కనులవిందు, వినులవిందుగూడా కలిగేటట్లుగా జగన్నాథంగారు వివాహకార్యక్రమాన్ని రూపొందించారు. ఆనాటి రాత్రి నినిమిదేళ్ల అమ్మాయి ఒకతె చేసిన భర నాట్యాన్ని క్షింపడంకోసం పుర్రవముఖులు చాలా మంది విచ్చేశారు. ఆ తరువాత ఒక చివ్వుపాటకచ్చేరి గూడా ముగిసేసరికి గంట వదిలకావచ్చింది. మధ్యాహ్నం తిన్న ముహూర్తభోజనాలు అప్పుడే ఎలా అరిగి పోయాయోగానీ, అతిథులు మల్లీ భోజనాలకు తయారు! :ర్యాపాకుడి కొక్కడికి తప్పితే మిగిలిన వాళ్లకందరికీ పెళ్లిళ్లు హాయిగావుంటాయి కాబోలు ననుకున్నారు జగన్నాథంగారు. అందరినీ భోజనాలకు వెళ్లమన్నారు. భోజనంచేసి వచ్చినవాళ్లను తాంబూలం వేసుకోమన్నారు. తాంబూల చరణం చేస్తున్నవాళ్లను వెళ్లి యిష్టమైనవంట వడుకోమన్నారు. ఇక ఆ వేళప్పుడు అన్నమేం దిగుతుందని కొద్దిగా ఉపాహారంమాత్రం తీసుకున్నారు.

గంట వన్నెండు!

గదిలోకివెళ్లి పడుకోవడమొక్కడేగాని జగన్నాథంగారికి నిద్రపట్టలేలేదు. కానీ యిప్పుడాయనకు ఎంతో ఆనందంగావున్నమాట వాస్తవం. భుజాలపై న్నుంచి కొండంతబరువును క్రిందికి దించివేసుకున్నట్లుంది. పెళ్లి అనేది వ్యక్తిగతవిషయం. పెళ్లి జరపడంలోతప్పితే పెళ్లికొడుకును ఎన్నుకోడంలో తన బాధ్యతేమీలేదు. నెలరోజులకుమునుపు సీతావతి ఎవరో తనకు తెలియదు. ప్రమానకతడితో రెండేళ్ల సుదీర్ఘ పరిచయం వుండటం ఒకరి వొకరు అర్థం చేసుకున్న తర్వాత తీసుకున్న నిర్ణయమే! కుర్రాడు బాగున్నాడు. బాగా చదువుకున్నాడు. బస్. తనకంటే కావలసింది...

అలాగని తానీ విషయంలో యిల్లాలి అభిప్రాయాన్ని తెక్కుకు తీసుకోకపోలేదు. నిజానికి ఈ నంబంధాన్ని ప్రతిపాదించింది ఆవిడే! బలవంతపడకు మాత్రమే తనవంతయిపోయింది. ఈడూ జోడూ

దీంతో బాగుండటం! అబ్బాయి, అమ్మాయి జంటగా ముందు నడిచి వెళ్తున్నప్పుడు వెనకనుంచి చూడ్డానికి వెయ్యి కళ్లు కావలసి వస్తాయట! అడవాళ్ల దృష్టిలో అబ్బడనిపించుకోదగ్గ మానవుడికి యింత తమమించిన అర్హత అక్కర్లేదేమో!

ఒక అడవిడ్డకు వివాహ సంబంధం కుదర్చా అంటే మునుపు ఏడు జతల జోళ్లరిగిపోయేవట!

కాలేజీ లెక్చర్లపై అబ్బాయిలు అమ్మాయిలు పరస్పరం ప్రేమించుకోడమంటూ ఒకటి ప్రారంభమైన తర్వాత యిప్పుడా బెడద చాలావరకు తగ్గి పోయినట్టే వుంది...

జగన్నాథంగారి పెదవులపైన లీలగా ఒక లేనగవు మెరిసింది.

గంట నాలుగు కొట్టేటప్పటికి జగన్నాథంగారికో విషయం జ్ఞప్తికి వచ్చింది. సింహద్వారం దగ్గర పోలుగాణ్ణి కాపుండమని చెప్పినట్టు గుర్తు ఉన్నాడో లేదో? ఒకవేళ పనిచేసిన అంతలో ఒళ్లు మరిచి నిద్రపోతుంటే వుండిమాత్రం ఏం లాభం?

ఈ పూహ బుర్రలో మెదలగానే జగన్నాథంగారు లేచి చక్కా హాల్లోకి వచ్చేశారు. హాటుకు చుట్టూరావున్న గదుల్లో దేనిలోనూ దీపాలు వెలిగడం లేదు. అందరూ నిద్రపోతున్నారన్నమాట! హాల్లో గూడా ఒక్కటే దీపం వెలుగుతోంది, నేలపైన పరిచిన బొంబాల్లపైన పని మనుషులు కొందరు అడ్డదిడ్డంగా వడుకుని విండుగా మునుగు పెట్టుకుని నిద్రపోతున్నారు.

పూలు వాడిపోయిన వాటి సువాసన టంకా గుమ్మగుమ్మగా గుబాళిస్తున్న ఆ హాల్లో కాసేపు కూచుందామనిపించింది జగన్నాథంగారికి!

గోడకానించి పెట్టివున్న కుర్చీని తీసుకొచ్చి అయన తనకు నచ్చినచోట వేసుకున్నారు.

కూతుళ్ళు కొద్ది సేవటి కాయనకు పెళ్లి పొందవలెనల్ల ఏర్పడివున్న నీడలో ఒక జెంచి వేయ

బడివున్నట్టు తోచింది. దావిపైన ఒకమనిషి వడుకున్న పొలకువగూడా గోచరించింది.

కప్పుకున్న బట్ట చిన్నది. అందువల్ల ఒళ్లు ముడుచుకోక తప్పలేదు. మోచెయ్యే తంగడగా ఉపకరించింది. వివిధంగా చూచినా అది నిద్రనట్టడానికి అనువైన సుఖశయ్య కానేకాదు.

కామాక్షి కల్యాణ మహల్లో నలభై రెండు గదులున్నాయి. పరువులు, తలగడలు ఎన్నున్నాయో లెక్కలేదు. ఏమాత్రం వ్రయత్నించి వుండినా ఈ మానవుడికొక పరువు దొరికివుండేదే!

కానీ పెద్దలన్నట్టు, దేనికైనా అడిగివచ్చి వుండాలిగదా!

ఇంతవరకూ తెలిసిందిగాదు. ఇక్కడ దోమల పీరివిహారంగాడా ఎక్కువగానే వున్నట్టుంది.

ఉండివుండి ఒకదోమ అంట బొడవడంతో దురవస్థలాంటి అతడి నిద్రావస్థ మాటిమాటికీ చెదిరిపోతోంది..

అనంతకు నిద్రపోతున్నాడా అన్నదే సందేహం!

‘ఏమండీ! నిద్ర పట్టడంలేదా?’ జగన్నాథంగారు అప్రయత్నంగానే ప్రశ్నించేశారు.

‘పరవాలేదు. ఒక్క రాత్రేగదా! ఎలాగో గడిచి పోతుంది...’ మొత్తానికి నిద్రమాత్రం రాదన్న నిర్ణయానికి వచ్చిన వాడిలా అతడు లేచి కూచున్నాడు. లేచి కూర్చోగానే జగన్నాథంగారు అతణ్ణి పొల్పుకున్నారు.

ఇప్పుడిక ఏదైనా మాట్లాడకపోతే బాగుండదు. మాట్లాడ్డానికి యింకొక నెబ్బట్టు ఎన్నుకోడమెందుకని అయన ఏకంగా కూసీలాగడానికి ఉపకరించారు.

‘ఏ ప్రారంభి మీది?’

ప్రాసీక్యూటరు ప్రశ్నకు జవాబు చెప్పడానికి బొత్తిగా యిష్టం లేకపోయినా, చెప్పక తప్పించుకోలేని ముద్దాయిలా అతడు ముక్తపరిగా ‘కోరపాడు’ అన్నాడు,

కొరసాదా! ఎప్పుడూ విసలేదే! ఏ జిల్లాలో పుంటుందంటి అది?

అతడు జిల్లా పేరు చెప్పాడు. ఆంధ్రప్రదేశ్ లోని అన్నిజిల్లాలపేర్లూ జగన్నాథంగారికి తెలిసినవే! అందువా అరడిప్పుడు చెప్పినపేరు మరింత సుపరిచితం. పెర్నికొడుకు నీలాపతి ఆ జిల్లావాడే!

ఇతే ఇతడు మగపెర్నివారి తరపున మునిషై వుండాలి...

ఇప్పుడిక టాపిక్ మార్చవలసిన అగత్యం ఎదురైంది జగన్నాథంగారికి!

‘మీ కి యేడు వాన లెంతమాత్రం?’

‘వానలవల్ల ఒరిగేదేమీ లేనప్పుడు అవి పడడము, పడకపోవడము రెండూ ఒకటే గదండీ?’

‘అంటే? మీకు వ్యవసాయంలేదా ఏమిటి?’

‘ఒకప్పుడుండేది...’

‘ఇప్పుడు?’

‘ఘామిలో చాలాభాగం అమ్ముడైపోయింది. మిగిలింది తొండలు గుడ్లుపెట్టే మెట్టవేల. అది పున్నా లేనట్టే!’

‘కావచ్చు. పల్లెటూళ్ళలో ఎందరో రైతులు ఎన్నోకారణాలవల్ల చితికిపోతుంటారు.’

‘రోడ్ అండర్ రిపేర్’ అన్న బోర్డునుమాచి మలుపుతిరిగిన కారులా జగన్నాథంగారి (నల్ల) ఈసారి మళ్ళీ విషయాంతరంలోకి వచ్చేసింది.

‘బిడ్డలున్నారు గదండీ?’

‘మొత్తం అయిదుగురు. ఇద్దరాడబిడ్డలకు పెళ్ళిళ్ళు చేశాను. మగబిడ్డలో యిప్పుడిద్దరు మాత్రమే పున్నారు...’

‘అయ్యో పాపం!’

‘అబ్బే, అలాంటిదేమీలేదు. ఒకడు లెక్కకు రాకుండాపోయాడనిమాత్రమే చెప్పితి...’

‘బలేగమ్మత్తుగా మాట్లాడుతారండీ మీరు!

బ్లాక్ మసిలా కన్నకొడుకు లెక్కకు రాకుండాపోవడ మేమిటి?’

‘అదంతేలేండి! వాడి కొక్కడికిమాత్రమే చదువు వట్టుబడుతూవచ్చింది. చనిపోతూ తల్లి గూడా వాడెండాకా చదువుకుంటాడో అండాకా చదివించమనే కోరింది. చదువులపంపిణీ మీ రెరుగుదురు. ఓక్కరాణ్ణి చదివించడమంటే ఏమగకు మేర అందించినట్టే! ఏడాది కొక కయ్య అమ్మి వాడి చదువుపైన పెట్ట వలసివచ్చింది...’

‘పోనీలేండి! కుర్రాడు చదువుకున్నాడుగదా! ఏదైనా వుద్యోగం దొరికితే వాడు మిమ్మల్ని సాకక పోడు...’

ఎక్స్ నవ్వాడు—‘ఈ దేశంలో మహారాజులు బీదవాళ్ళని సాకుతున్నారు. నౌఖర్లని సాకుతున్నారు. కడకు బిచ్చగాళ్ళనిగూడా సాకేస్తున్నాను. ఇక ఒక కాడుకు తండ్రిని సాకడంలో విడవారం లేదు. కానీ తండ్రులందరికీ అలాంటి అదురువ్వడం పడకుం డంటారా? ఎకూ అరవయ్యేళ్ళు వచ్చేశాయి. ఇప్పటి దాకా ఒకరిమోచేతి గంజికోసం కక్కుర్తి పడలేదు. మిగిలిన కొద్ది రోజులుగూడా యిలాగే గడిచి పోతాయి...’

‘అయ్యో పాపం! మీ మనసుకేదో పెద్దగాయమే తగిలినట్టుంది...’

అతడు పైకిలేచి బెంచీని జగన్నాథంగారికి దగ్గరగా ఇరుపుకున్నాడు. బేబులోనుంచి బాగా నలిగి పోయిన కాగితం ఒకటితీసి ఆయనచేత పెట్టాడు.

‘ఏమిటండీ యిది?’

‘ఇది వాడి పెర్ని ప్లేక. పెర్ని రయిదు రోజుల్లో వుండవంగా వాకండింది...’

‘నా కెందుకు చూపిస్తున్నారో...’

‘దాన్ని చదువుకునే టంతవరకూ చదువుకున్న వాణ్ణి గాను పైగా యింగ్లీషులో వుండ యో! ఏన్ని సార్లొ తీసి చూచుకున్నాను. ఎందరికో చూపిం

చాను. ఎందరికి చూపించినా ఎన్నిసార్లు చదివించు కున్నా ఈ పెళ్లికొడుకు నాకొడుకే నన్నకోడానికి యిందులో ఎక్కడా దాఖలా లేదు...'

తెల్లబోతూ జగన్నాథంగారు ఆ ముసలివాడి ముఖంలోకి చూచారు ఇదేమిటో అతలులేల్లకోవలసిన వ్యవహారంలాగే తోచిందాయనకు. 'ఉండండండండి. కళ్ళజోడు పెట్టుకుని దీనివైనమేమిటో తెలుసు కుంటాను...' అన్నారు.

ఇంతలో నటేశయ్యరు దగ్గరినుంచి పిలు పించింది. ఫస్ట్ రౌండుకాఫీ సిద్దమైపోయిందట! మొదటికప్పు జగన్నాథంగారికేసంటే ఆయనకోసం ఎవరో పరుగెత్తుకొచ్చారు.

ముఖం కడుక్కుని కాఫీ సేవించాక ఆయనకు గుప్పెట్లో ఓ కాగితం నలిగిపోతున్న విషయం జ్ఞప్తికి వచ్చింది.

కళ్ళజోడును అక్కడికే తెప్పించకుని, పొల్లలలా మడిగిపోయివున్న కాగితాన్ని విప్పి ఆయన కంటికెదురుగా వట్టుకున్నారు.

వరుడిపేరు కంటబడేంతరికి త్రుళ్ళివడ్డారు జగన్నాథంగారు. కన్యాదాతపేరు కనిపించేంతరికి బుర గిగ్గున తిరగపొగింది. వధువుపేరు దగ్గరికొచ్చేంతరికి సందేహానికి తావులేకుండా విషయం రూఢిగా తెలిసి పోయింది.

నదరు అవ్వనవశ్రీకను స్థూలంగా యిలా తెనుగులోకి అనువదించవచ్చు...

'ఫలానా తేదీన ఫలానాచోట జగన్నాథంగారి అమ్మాయి ప్రసూనతో జరుగుతున్న నా వివాహానికి విచ్చేయ గోరుతున్నాను. ఇట్లు, సీతావతి, ఎం ఎస్సీ.'

ఒకవూరికి వెళ్లదలచుకుంటే దాని ఉనికి ఎక్కడో తెలుసుకోడం ముఖ్యం. ఉత్తరం నిజాపుగా చేరాలంటే చిరునామా సరిగ్గా వ్రాయడం ముఖ్యం. ఉనికి తెలియని వూళ్ళకు మల్లే, చిరునామాలేని జాబుకు మల్లే కొందరు మనుషులుగూడా ఆకాశం నుంచి వూడిపడడం సంభవమా?

ఆయోనిజాడైన వక్షంలో తప్పితే వరుడిలా వ్యవహరించడంలో అర్థం లేదు.

దిగాలుపడిపోయి జగన్నాథంగారు చాలా సేపటి వరకూ అక్కడే కూర్చుండిపోయారు.

ఆయన మళ్ళీ లేచి హోల్లోకి వచ్చేసరికి బెంచి ఖాళీగా వుంది.

చేపమాని మొద్దుల్లాంటి యిద్దరు మనుషు లెవరో అపొటికేనచ్చి పెళ్లిమంటపానికి వేలాడు తున్న పూలదండల వన్నింటినీ తెప్పి గంపల్లోకి ప్రోగుచేస్తున్నారు.

'పెళ్ళయ్యా కాకమునుపే ఏమిటిది?' జగ న్నాథంగారు కోపాతిరేకంతో గద్దించారు—

జగన్నాథంగారి కోపాన్ని లెక్కపెట్టకుండా వాళ్ళు తమ వనేదో తాము పాఫీగా చేసుకపోపాగారు. లేదంటే ఆ యిద్దరిలో ఒక్కడుమాత్రం సహేతు కంగా సమాధానంవెప్పి ఆయన కోపాన్ని చల్లార్చడాని కొక ప్రయత్నంమాత్రం చేశాడు—

'మరో పెళ్లివారు రాబోతున్నారండీ బాబు గారూ! అలోగ ఈ పని జరిగిపోవాలి...'

రెండోవా డందుకున్నాడు. 'వీటి కిక్కడ క్లటాక్చుదారులం మేమేనయ్యా! పూలరుప్పు బలే సత్కనలెండి! ఏ పైరుకువేసినా వంట యిబ్బడి ముబ్బడి!'

స్వప్న గీత

శ్రీ ఇంద్రగంటి శ్రీకాంత్ శర్మ

గీతిం వినిచిస్తున్నాను

గేదంగిరేకులా గరుకుబారిని హృదయాన్ని

కర్పూరపీణగా మలచుకుని ఎం

గీతిం వినిపిస్తున్నాను.

ఈ పీణకు తీగలు ఆగతాలు.

శ్రుతులు, స్మృతులు.

పల్లవి నా ప్రేయసి అధరాన్ని డిగి

తెచ్చుకుంటాను—

నా దరణాలతో నడిచి

నిద్రానింధునైతి తీరాలు

చేరుకుంటాను—

నా అర్ధనిద్రానాందలాలు

సవరించుకునే ఎతిస్మృతీ,

వర్ణోజ్జ్వల ప్రభాభాసముం

శక్తిధనుగిఖండి సమాం !

ఒక ఋతుసవం సోకినా,

విశించే అగరుధూమ నీలోత్పలం

నుతారంగా, తనువును తాకినా.

గొప్పనంగీతిం, రక్తాన్ని మరిగించి,

నెత్తురు ఉప్పదనాన్ని

కన్నీరుగా మార్చినా,

నిద్రాసింధునైతి తీరాల
నే నొక్కడినే, వర్షమానం లేకుండా
మిగిలిపోతాను.

అప్పుడు,
నాలోదనాల ఆలోచనాజలపాతం,
జలజలపూలురాలిన పారిజాతం !
నా చుట్టూ కాలమే పరిమళిస్తుంది.
నా ముట్టిరాత్రి కాలిమ సరిగమిస్తుంది.

ఆగ తాల శుతులు పరిచేస్తూ
నా సరాల ప్రకింపనలలోంచి
అనుభూతిగీతాలు
ఆలపిస్తాను.

భ వభూతిలా శోకశ్లోకాలు
ఎలాపిస్తాను,
నేను,

నిద్రాసింధునైతితీరాలలో కూర్చొని,
ఆగ తానాగ తాల మధ్య
నీలిదాంను మిటుతాను,
గీతాలను పట్టుకుంటాను.
ఈ జీవితాని కిదే చాలని, ఎరి
పెట్టుకుంటాను.

ఇది,

ఎవ్వరికీ వినిపించని కిడిలి మోత !
అందుచేత, వినిపిస్తున్నాను
స్వప్నాయిత శబ్దగీత !

కొందరు కన్నడదేశపు శాసనకవులు

కన్నడ సాహిత్యమునకు తెలుగు సాహిత్యమునకుగల సంబంధము విజ్ఞానకెల్లరకు విదితమే. కన్నడ కవులనుగూర్చిన ప్రశంస పెక్కురు విమర్శకు లిది వరకే యెఱచి యున్నారు. ప్రస్తుతము నేను చెప్పబోవునది కన్నడ దేశమునందలి కొందరు శాసన కవులను గురించి. శాసన కవులనగా శాసనములు వ్రాసిన వారు మాత్రమేకాక, శాసనములలో పేర్కొనబడిన కవులకూడ చేరియున్నారు. కవులని ప్రశంసించబడినవారు, కవిశ్య బిరుదుములతో చెప్పబడినవారుకూడ దీనిలో చేరియున్నారు. ఈ శాసన కవులందరు కన్నడ కవులేకాదు; సంస్కృత కవులను, ఉభయ భాషా కవులనుగూడ కలరు. వీరిందరనుగూర్చిన ప్రశంస కన్నడదేశములందలి శాసనములలో నుండుటచే 'కన్నడ దేశమునందలి శాసన కవులు'గా బేర్కొని యున్నాడను. ఇక నీ కవులను కాలము ప్రకార మొక్కరినిగూర్చి చెప్పెదను ఈ వ్యాసము వ్రాయుటకు నా కుకరించిన గ్రంథము 'కన్నడ నాడిన కెల్ల శాసన కవిగళు' అనునది. దీని రచయిత యయిన మేపుండి మల్లారిగారి కెంతయు కృతజ్ఞుడను.

1. కుబ్జ : క్రీ. శ. 5 వ శతాబ్దము

ఈయన సంస్కృత శాసనకవి. శివ మొగ్గ జిల్లా, శివరపుర తాలూకా, తాళగుండ యను గ్రామములోని శాసన మొకదానిలో నీతని పేరున్నది. కవి నామమున్న పద్యమిది:

తస్యైరసస్య తనయస్య విశాల కీర్తేః
పట్నత యార్పణ విరాజిత చారుమార్తేః
శ్రీశాంతి వర్మ స్వవతే ర్వర శాసనకః
కుబ్జః స్వకావ్యమిద మశ్మతలే లితే॥

ఈ కవి కదంబ కకుత్స్థవర్మ కుమారుడైన శాంతివర్మ నాశ్రయించిన వాడు. శాసనారంభములో 'ఓం సిద్ధం'; 'నమః శివాయ' అనియు, అంతమున 'నమో భగవతే స్థాన కుందూర వాసినే మహాదేవాయ', 'నందతు సర్వసమంతాగతోఽయ మధివాసః' 'స్వస్తి ప్రజాభ్యశి' అను మాటలుకప్ప శాసనమునయు పద్యమయముగ నున్నది. దీనిలో 34 పద్యము లున్నవి కదంబరాజుల కులసరివయు, కాకుత్స్థవర్మ ప్రశస్తి యున్నవి. ఆయన మహాతబాక మొకటి నిర్మించిన విషమయముకూడ నిందులో నున్నది. కాకుత్స్థవర్మ వరసన పద్యములలో నొకటి రెండింటి నుదాహరించుచున్నాను.

జ్యాయోభి స్సహ విగ్రహే ధీశు దయా
సమ్యక్ కృతాచాలనం
దీనాభ్యుద్ధరణం ప్రదాన సమధి
ర్ముగ్య ద్విజా భ్యర్హణమ్
యస్మై తత్కుల భూషణస్య స్వతః
ప్రజ్ఞోత్తరం భూషణం
తం భూషాః ఖలు మేనిరే
సుర సఖం కాకుత్స్థ మత్రాగతమ్॥

నానావిధ ద్రవిణ సార సమున్నయేషు
మత్త ద్విపేంద్ర మద వాసిత గోపురేషు
సంగీత వల్గు నినదేషు గృహేషు యస్య
లక్ష్మ్యంగనా ధృతిమతీ నుచిరం చరేషు॥

ఈ శాసనమున్న పరిశీలించిన ఎఫ్. కీల్ హార్వీ గారు ఇది 6 వ శతాబ్ది ప్రథమార్థమునందలిదని అభిప్రాయపడిరి. (Ep. In. VIII. 24.) అయినను ఈ కాకుత్స్థవర్మనుగూర్చిన శాసనమొకటి 5 వ శతాబ్ది మధ్యకాలములో నుండుటచే కుబ్జ కవికూడ

5 వ శతాబ్దియందే (ఉత్తరార్థము) మండెనని చెప్పవచ్చును.

2. రఘు-5 వ శతాబ్దిము

పై చెప్పిన తాళగుండ శాసనములోని కదంబ రాజవంశావళిలో రఘులను నతడు కవియని కుబ్జుడు చెప్పెను. ఈ రఘు ఆ శాసననాయకుడైన కాకున్ద వర్మయొక్క అన్న. ఏ భాషలో నతడు కవియో అందు చెప్పబడలేదు. సంస్కృతకవియని యూహింపవచ్చును. ఈ రఘుకూడ కుబ్జునికి సమకాలికుడని చెప్పవచ్చును. అతనినిగూర్చి చెప్పిన పద్యమిది:

ప్రతిభయ సమరే పురాణిశస్త్రో
ల్లిఖితముఖోఽభిముఖద్విషంప్రహరాః |
శుభివథ నిపుణః కవిః ప్రదాతా
వివిధకలాకుశలః ప్రశాస్తియశ్శ్చ ||

3 శివమారదేవ-క్రీ. శ. 825

శివమారదేవుడు గాంగరాజవంశములోనివాడు. పెర్మాచడి శ్రీ పురుష యనునతని కుమారుడు. గజ శాస్త్రములో నితడు ప్రవీణుడు. ఈయన 'గజాష్టకము'ను దానిని రచించెనని, అది శివమారమతముని ప్రసిద్ధిపడనిననని, దేశములో బహుళ ప్రచారము దానికున్నదని శివమొగ్గజిల్లా, నగరతాలూకా, హంచ గ్రామములోని క్రీ. శ. 1066 నాటి యొక శాసనములో నున్నది. ఆ శాసనములోని వంశావళిని లెక్కవేసి చూచినచో శివమారదేవునికాలము క్రీ. శ. 825 ప్రాంతముని తెలియుచున్నది. ఈ శాసనములో నీ కవిని గూర్చి యిట్లున్నది.

'అంతు వీరమార్తండ నెనిసిదాతన మగం శివ మారదేవం సైగొట్టనెం బెరెడెనెయ పెసరం తాల్చి శివమారమతవెందు గజశాస్త్రునం మాడి, మత్తల-

'నివెల్చుదో శివమార మ

హీవళయాధిపన సుభగ కవితాగుణమం

భూవలెయదో శ్శజాష్టక

మో వనిగె యెమొనకె వాడు మాదుదె పోళు' ||

శివమారదేవుని కవితాగుణము సుభగమైనదని యిందు వచింపబడినది.

4. పత్పరాజ క్రీ. శ. 860

ధారవాడజిల్లా, నవిలుగుండతాలూకా, కొణ్ణూర గ్రామములో క్రీ. శ. 12 వ శతాబ్దిములో రచింపబడిన ఒక శిలాశాసనమున్నది. దానిలో ఆ కాలపు ధర్మ-దావాదులను తెలుపుచున్న ఒక తామ్ర శాసనమును శిల పై మరల వ్రాయుచున్నట్లు తెలుపబడినది.

'శ్రీమన్మహాస్థానం కొళమార మహానభు పులియ మరసరుం మూటుపురవంచ మతస్థానంగళుం తామ్రశాసనముంగ నోడి బరియుమెన ల్లా శాసన దొశెంతిడుకాదం తీ శిలాశాసనముం శ్రీ వీరనంది సైద్ధాంతిక చక్రవర్తిగళు బరెయిసిదరు.'

ఇచట వచింపబడిన తామ్రశాసనము రాష్ట్ర కూట రాజయిన మొదటి అమోఘవర్మునిది. ఆ శాసన కాలము శకవర్షము 782. ఇది సంస్కృతభాషలో వ్రాయబడినది. పద్యాత్మకము. దీనిని వ్రాసినవాడు పత్పరాజ యను నతడు. వాళభకాయస్థవంశజుడైన శ్రీహర్షకుమారుడు, ధర్మాధికారియని ఈ క్రింది గద్యమువలన తెలియుచున్నది.

'ఓభితం చైత ద్వళభ క్షాయస్థ వంశజాతేన ధర్మాధికరణ సేనభోగిక పత్పరాజేన శ్రీహర్ష సూనునా గ్రామ పత్తాధికృత లేఖ కరణ పాస్తి నాగ వర్మ పృథ్వీలామ భృత్యేన.'

కవిరాజ రాజ క్రీ. శ. 930

కళవ యను గ్రామము ధారవాడజిల్లా, శిగ్గాలు తాలూకాలో నున్నది. అచట తామ్రకూట రాజుల లోనివాడగు వాల్మీక గోవిందుని కొలమునాటి శాసన మొకటి యున్నది. (ఎస్. ఇండియా × 111-329). అది 930 నాటి శాసనము. దీనిని వ్రాసిన కవి 'కవిరాజ రాజ' యని బిరుదు కలవాడు. అతని అసలు పేరు తెలియదు. తన్ను గూర్చి యితధోక కంద పద్యమున చెప్పికొనినాడు. ఇతనిది క్షాడియారు.

'కవిరాజరాజ నిబుర

ప్రవరం శ్రీ కాడియూర నల్కయ కమళో

ద్వవ వంశ ప్రోత్తమతం
నవన చణానెయినెయె లభివణి కానువెం॥'

ఈతని 'కవిరాజరాజ' బిరుదము సామాన్య ముగనున్నను, కవిరాజను కవికంటె తాను శ్రేష్ఠుడ నని మోచించినట్లుగ నూహించవచ్చునని మల్లారిగా రభిప్రాయపడుచున్నారు. అయినను దీనిని నిశ్చింతముగ చెప్పుటకు వీలులేదు.

మరియొకచోట నీ కవి కాడియూరి జనులు తనపై నభిమానముతో ప్రశంసించుచున్నారని చెప్పి యున్నాడు. అది శాసనమందలి గవ్యభాగమున నున్నది. ఈ శాసనములో 76 పంక్తులున్నవి. నలువది పద్యములున్నవి. కాడియూరిని, అచ్చటి కొండలను, జనులను పేక్షయిదిగ నీ కవి వర్ణించియున్నాడు. రాజులు సామంతులు, ధర్ములు—దాతలు, ఆచార్యులు—మహాజనులు మొదలగువారిని వర్ణించుట సామాన్య ముగ శాసనములలో కన్పించును. ఊరి సామాన్య జనుల గుణవ్యభావములను, రీతి—నడతలను సహజ రీతిలో వర్ణించి యీ కవి స్వాభిమానమును చక్కగ వ్యక్తపరచినాడు.

ఈ శాసనములోని యొక పద్య ముదాహరించు చున్నాడను:

'భరత మహీమండళ కా
భరణ కుంతళధరాతళం తద్విషయ
కైర డఱునూఱు లలాటం
పురికర జనపద మదక్కె నవనవిముకురం॥'

మిగిలినవారిని గురించి తర్వాత వివరింతును.
—ఆర్యో యన్ . సుందరం.

అనుద్రిత ప్రబంధము :

సుప్రభా పరిణయము

ఆంధ్రభారత కవితారీతి ఆంధ్ర ప్రబంధ కవితారీతికి మార్గదర్శకమైన విషయం విజ్ఞులకు

విదితమైనదే. అసగా భారత రచనలోని శయ్యాసాభాగ్యం ఆంకార వ్రధాన రచన, వర్ణనల తీరు తియ్యందనాలు మున్నగునవి ప్రబంధ రచనా రీతికి మూలములై యున్నవి.

అట్టి ప్రబంధ రచన శ్రీకృష్ణదేవరాయ లను ఆకర్షించుటచేతనే ఆ ఆంధ్ర భోజుడు పెద్ద నార్యునిగూర్చి

'.....కృతి రచింపుము మాకు శిరీషకునుమ పేశల సుధామయోక్తుల పెద్దనార్య!'

అని అర్థించినాడు. ఇట్టి రచనా సిద్ధికై పెద్దన కవి ప్రబంధ కవితారీతికి మార్గ కవితారీతిని జతచేసి, శిరీష కుసుమపేశలమైన ప్రబంధ రచనా నిర్వహణలో సంపూర్ణముగ చరితార్హుడైనాడు.

ఇట్టి మనుచరిత్ర కవన రీతులను వ్రధాన ముగా చేసికొని వెలసినదే ప్రస్తుత సుప్రభాపరిణయ ప్రబంధము.

ఇది మూడాశ్వాసముల శృంగార ప్రబంధము. దీనికర్త మహీధర గోపాలకృష్ణకవి. తూర్పుగోదా వరిజిల్లా అమలాపురం తాలూకాకు చెందిన కేశన కుఱ్ఱ గ్రామం ఈయన నివాసం.

అష్టావక్ర మహర్షి సుప్రభాను వివాహమాడడ మనేదే ఇందలి ముఖ్యేతివృత్తం.

మునిపల్లె అనే ఊరిలో వదాన్యుడు అనే విప్రుడు ఉంటాడు. అతడువేదవేత్త, కర్మిష్ఠి. అతనికి ఈశ్వరవరముచే కలిగిన కన్యకపేరు సుప్రభ. ఈమెయే ప్రస్తుత ప్రబంధనాయిక.

ఈమెకు క్రమంగా పెళ్ళిడు రాగా తండ్రి తగిన వరునికోసమై వెదకుతూంటాడు. ఇట్టి సమ యంలో అష్టావక్రకుడుఅనే మునికుమారుడు—సుగుణ రాశి—వేదాధ్యయన సంపన్నుడు ఒకరోజున భిక్షాటనం చేస్తూ వదాన్యుని ఇంటికి వస్తాడు. ఇతడు యువ

కుడుగాన తగిన యువతిని వివాహం చేసికోవాలనే భావం ఇతనిలో పొటమరించిఉంది. తలిదండ్రుల ఆజ్ఞపై సుప్రభ భిక్ష వేసుడానికి మునియువకుని వద్దకు వస్తుంది. ఈమెను చూడగానే యువకుడు ఈ యువతిని పరిణయమాడదలచి ఈమె తలిదండ్రులతో తన తలంపును విన్నవించుకొంటాడు. వదాన్యుడు ఆ యువకునిలో 'నీవు ఈమెను వివాహమాడదలచినచో ముందుగా నీవు హిమనగమునకువెళ్లి అక్కడఉన్న ఒక స్త్రీని చూచిరావలె'నని షరతు పెడతాడు. ఎట్టకేల కీ షరతును అంగీకరించి అష్టావక్రుడు కతివయ ప్రయాణాలతో హిమనగమునుచేరి చుట్టి కుబేరపురిలోని విశేషాలను తిలకిస్తూ క్రమంగా ఉత్తరదిక్కునగలిగి, ఆ దేవకాంతను కనుగొంటాడు. ఆమె తన పోషణవాలు చూచి ఆ యువకునిపై తన మోహాన్ని ప్రకటిస్తుంది. ఇప్పటి సన్నివేశాలు, వీరి సంభాషణలు పరూధినీ ప్రవరాఖ్యుల ప్రవర్తనలను సంభాషణలను పూర్తిగా అనుకరించి ఓంటాయి తుదకు ఆ యువకుడు ఆమె మోహవాగురలో ఒక్కక తన బ్రహ్మచర్యన్ని కాపాడుకుంటాడు. అప్పుడాకాంత ఆ యువకునికే తాను ఉత్తరదిక్కునకువెడిన కాంతననియు, వదాన్యుడు అతనిని బ్రహ్మచర్యవతదీక్ష్వావిధిని పరీక్షించుటకే తనవద్దకు పంపినాడనియు, తాను అతని బ్రహ్మచర్యదీక్షకు సంతసించాననియు, వెంటనే వెళ్లి సుప్రభను వివాహమాడమనియు తెలిపి ఆమె వెడలిపోతుంది. అష్టావక్రుడును తిరిగి క్రమంగా మామ యింటికి వస్తాడు. వచ్చిన ఆ వరునికి వదాన్యుడు తన తనయనిచ్చి వివాహము చేస్తాడు.

సుచరిత్రలోని కవిత్యముతో ఈ ప్రబంధ కవితకుగల సంబంధము తెలియుటకై రెండు ప్రబంధాలనుండి రెండు ఉదాహరణలుమాసి విరిమిస్తాము.

సుచరిత్రలో హిమనగమును వర్ణిస్తూ పెద్దనార్యుడు

'అట జని కాంచె భూమిసురు
డంబరముంచి కిరస్సరజ్జురి
పటలముహూర్ముహూర్ముఖద
భంగతరంగ మృదంగ సస్వన

స్ఫుటపటచమ రూప
పరిపుల్ల కలాపకలాపి జాలమున్
కటక చరత్కరేణు కరకంపిత
సాలము శీతశైలమున్'

(మను—ఆశ్వా 2, పద్యం 3)

ఇదే సందర్భంలో సుప్రభా పరిణయంలో

'అటజని బ్రాహ్మణుండు గనె
నభతటోపసరద్వయద్దునీ
చటుల తరంగ మంగళ తుషీర
కణోన్నత మంజరీలన
త్తట నికటాభిరామ సురదారు
సమాజ వినిర్మళ ద్రుజః
పటల విరాజమున్ తుహిన
పర్వతరాజ మపారలజమున్.

(3 ఆశ్వా, 3 పద్యం)

ప్రవరాఖ్యుడు హిమనగంపై ఒక కోసలో ఒక్కభవనంబును చూచిన సందర్భంలో

'కాంచి తదీయ విచిత్రో
దంచిత సౌభాగ్య గరిమ కచ్చెరు వడి య
క్కాంచన గర్భావ్యయమణి
యించుక దరియంగ నచటి కేగెడు వేళన్'

(ఆశ్వా 2, పద్యం 23)

ఇదే సందర్భంలో ప్రస్తుత ప్రబంధంలో

కనిముని మనమున నిదియొక
ఘను సదనంబునుచు దలచి కౌతుక మెసగన్
జనవన తద్దివ్యనికే
తనమున నొక్కింత జేవ దవ్యసకేగన్

(ఆశ్వా 3, పద్యం 72)

ఇట్లే ప్రబంధము మనుచరిత్రలోని సన్నివేశములను, ఆ సన్నివేశములలో అనే కవితా రీతులను అనుకరించి ప్రతిబింబించి ప్రాధికవితా శ్రేణికి దగ్గరగ నున్నది.

వదాన్యు లిట్టి యముద్రిత ప్రబంధమును అచ్చొంత్తించి ప్రకాశములోనికి దెచ్చినచో నుపయోగము కలుగును.

—ఖండవల్లి సూర్యనారాయణశాస్త్రి.

శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వర కవుల

విజయ యాత్రలు

శ్రీ నోరి నరసింహశాస్త్రి

(గత సంచిక తరువాయి)

17

శ్రీ బెల్లముకొండ రామారావుగారితో వివాదము శ్రీ కొప్పరపువారితో తగాదాలో శాఖగానే పుట్టి నది. కాని దాని నడక పరిణామము వేరువిధముగా కొనసాగినవి. అప్పటి నియోగి బాహ్యుణ పండితులలో నిస్సందేహముగా శ్రీ రామారావుగారు అగ్రగణ్యులు. వారుగ్రహముగ్రహముచే యావనముననే విద్యలు గ్రహించి, సంపన్నుడును ఉదారుడునుగనుక స్వగ్రామ మగు పైడిపాడులో విద్యార్థులకు శుభాభీషణము పెట్టి విద్య గరపుచుండిన పుణ్యాత్ముడు. ఆయన యందు నియోగులకేకాక వైదికలోకమందును విశేష గౌరవముండెడిది. సంస్కృతములో కావ్యరచనచేసిన కవి.

వారు అమావాసముగా శ్రీ వైష్ణవగురువుల వలన తత్వవ్రతాంకము పొందిన కుటుంబములోని వారు. ఐనను శ్రీ వైష్ణవులు భోజనాదులలోను శ్రాద్ధాదులలోను వేరుగానుండి తమ్ము వంక్తబాహ్యులుగా చూచుట వారి కిష్టముకాక. విశిష్ట ద్వైతము వదలి స్మారకవక్షము వహించి విశిష్ట ద్వైతమును తీవ్రవాక్కులతో ఖండించుచు ఎన్నో సంస్కృత గ్రంథములు రచించిన విద్వాంసులు. వారు ప్రత్యక్షముగా ఎన్నడు శ్రీ తిరుపతి కవులతో వివాద మునకు దిగలేదు. కాని పరోక్షముగా వివాదము కలిగినది.

వరసారాపుపేట శతావధానములో శ్రీ తిరుపతి

కవుల ప్రత్యర్థి ఒకరు రామారావుగారిని అడిగి 'పశ్యాపశ్యా నపశ్యతః' అను సమస్యనుతెచ్చి పూరింపు డని పృచ్ఛకుడుగా కవుల నడిగెను.

కవులిద్దరిలో ఎవరన్నారోగాని — బహుశః శ్రీ వెంకటేశాస్తిగేయేయుండును—అది తప్పు కనుక పూరింపవలెదనిరి. ఆ భ్రాంతిని రికి ఆవేశ ములోనో తొందరలోనో కలిగియుండును. ఆ పృచ్ఛ కుడువెల్లి శ్రీ రామరాయల కిది చెప్పగా, వారు కామది చూచుకొని తప్పులేదని విశ్వయించుకొని అబ్బాతనికి ధైర్యము చెప్పిరి. మన్నింప వచ్చుకుడు తిరిగివచ్చి, 'సమస్యలో తప్పులేదని విద్వాంసులన్నారు. తప్పేమిటి?' అని నిగ్గదీసెను. ఆ విద్వాంసుడెవరో సభకువస్తే తప్పు నిరూపింతుమని కవులనిరి. ఆ సమస్య కష్టమైనదవుటచే కవులు తప్పించుచున్నారని వారి యభిమానులుగూడ కొందరు భావించుటచే, దానిని చక్కగా నిట్లు పూరించి వారిని తప్పి వరచిరి.

'యః పశ్యతి జగత్సర్వం
యో న పశ్యతి సర్వతః
తా వుభౌ పరమాత్మానం
పశ్యాపశ్యా న పశ్యతః'

శ్రీరామరాయలు ఎదుటపడలేడుగానినో వారి పక్షమున ఇతరులు కవులను వాదనభ కావ్యించిరి. అట్లు వ్రాసిన వారిలో శ్రీరామరాయల వైదిక శిష్యులును గలరు.

'రామరావు వ్రతకలోన వ్రాలుచేసి
పంపుచో నుత్తరం బీయవలయు ననియు
పట్టి శశోబ్ధిగాండ్రతో వాదమేల
యనియు భావించి ప్రతిపంప మంబ మేము'

అని కవులు ఊరకుండిరి.

ఈ వాద మంతటితో నాగలేదు. ఆంధ్రదేశ
ములోగల ఉద్దండ వ్యాకరణ పండితులకు ప్రతి
కక్షులు ఈ సమస్యను తీసికొనిపోయిరి. మహా
మహాపాధ్యాయ తాతా సుబ్బారాయశాస్త్రిగారు సమ
స్యలో తప్పులేదనిరి. వారల్లు చెప్పినది యెరుగక
వారి శిష్యులైన జయంతి భగీరథశాస్త్రిగారు సమ
స్యలో తప్పున్నదనిరి.

పశ్య శబ్దము తప్పనియు ఉపసర్గ పూర్వక
పశ్యశబ్దము సాధుననియు కాశికావృత్తికారుని మతము.
కొముది రెండును సాధువు లనెను. కాశికా వృత్తి
కారుడు ప్రాచీనతరు డగుటచే కొముదీకారునకంటె
విక్కువ ప్రామాణికుడని శ్రీ తిరుపతి కవుల
వాదము. కొముదీకారుని మతము మహాభాష్య సమ్మత
మని ప్రతిపక్షుల సిద్ధాంతము. ప్రతిశాస్త్రములోను
కాన్నిపట్టులలో ఆచార్యులకు మతభేదములున్నవి.
ఈ వాదములో శ్రీ తిరుపతి కవులు తొందరపడినను,
కాశికావృత్తికారుని బలముతో కొంత మర్యాదగా
బయటపడ గలిగిరి.

ఈ సమస్య తగవు ప్రారంభమైనది.
1911 సం. అక్టోబరులో అంతకుముందు నాలుగు
నెలల కిందట తిరుపతి కవులకు శ్రీరామరాయలు
తాము రచించిన కృష్ణలీలా తరంగిణి యను పంక్యత
కావ్యమును పంపియుండిరి. దానిని కవుల్నిప్పుడు
పైకితీసి అందులోని అసభ్య భాగములను బయట
పెట్టిరి ఆ భాగములు అసభ్యములుకావని శ్రీరామ
రాయలయందు గౌరవమున్నవారగుడా సమర్పించుట
సాధ్యముకాదు. చుక్కలలో అక్షరాలు వదలి నాల్గిం
టిని ఉదాహరిస్తున్నాము.

1. 'సనంద తనయః కరవంకజేన పన్వర్య
శి—వ్.

2. 'మయి మూత్రణాయ సదవాద్వపార్గతే...

3. 'సనసితచోర తవ శి.....మాపరామి
.....మమ శి...చుంబన మిదమ్.

4. సుభగే త్వదీయ మయి శోభనం భ—
దర్శయ'

శ్రీ కృష్ణలీల వర్ణనములోగూడ నిటువంటివి
అసభ్యములు కావనలేము గదా!

ఈ విధముగా అసలు వాదమును ప్రక్కదారి
పట్టించుటలో, శ్రీ తిరుపతి కవులకు వాద ప్రతివాద
ములలో గల చాకచక్యము ప్రస్ఫుటమవును.

18

ఇక శ్రీ పాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారితో
శ్రీ వెంకటేశాస్త్రికి జరిగిన తగాదా విచిత్రమైనది.
శ్రీపాదవారు సంస్కృతాంధభాషలలో పండితులే
గాక వేదము శ్రోతముకూడా అధ్యయనము చేసిన పుణ్య
మూర్తులు ఒక్కచేతిమీదుగా మహాభారతము, రామాయ
ణము భాగవతము అనువదించి శతాధిక గ్రంథకర్తలైన
కవిపార్వభౌములు. మహామహాపాధ్యాయ బిరుదాం
చితులు. వారివద్ద శ్రీ వెంకటేశాస్త్రి మేఘసందేశము
ఐదునెలలు శుశ్రూషచేసి కొంత చెప్పకొనిరి. ఈ
విషయ మాయన దాచక ఎప్పుడును ప్రకటించుచునే
యుండెను.

శ్రీకృష్ణ భారతముపై కొందరు కుశంకలు
లేవడీయగా మహానడలో శ్రీ వెంకటేశాస్త్రి వానిని
ఖండించి శ్రీపాదవారిని సమర్పించిరి. శ్రీపాదవారికి
గండపెండేరము సమర్పించు సభకువెళ్లి శ్రీ వెంకట
కవి స్వయముగా గురుపాదమునకు బిరుదుటందె
నలంకరించిరి. శ్రీ వెంకటేశాస్త్రిగారికి గండపెండే
రము సమర్పించు సభలో శ్రీపాదవారుండుటచే వారి
యనుమతిలేనిది తామది గ్రహింపమని చెప్పగా
శ్రీపాదవారు 'వెంకటేశాస్త్రిగారు అందుకు తగిన
వారేయని ప్రకటించిరి. ఆ గురుశిష్యులమధ్య తగాదా
వచ్చుట ఆశ్చర్యకరమే ! ఐనను వచ్చినది.

శ్రీపాదశాస్త్రిగారు కొంత అమాయకులు. లోకము 'వైరివెలనాటివా'రని చమత్కరించు నానుడి ఉదాహరణప్రాయమైనవారు. ఎవరో ఏదో శ్రీ వెంకట శాస్త్రిగారిపై వారి చెవిలో నూదిరి.

బొబ్బిలి పట్టాభిషేక కావ్యములో సహస్రాధికదోషము లున్నవని శ్రీపాదవా రారంభించిరి. వాద ప్రతివాదములు ఒకరి శబదదోషము లొకరు చూపుట సమర్థించుకొనుట ఇత్యాదులు సాగినవి. ఏమైననేమి? అట్టి పెద్దలమధ్య కలహము తగదని వారి యభి మానులు రాజీచేసిరి. దానినిగూర్చి తుదకు శ్రీ వెంకట శాస్త్రిగారు 25—6—1931 ఆంధ్రపత్రికలో శాంతివాస చర్చలో వ్రాసిన మాటలు ఆ వివాద స్వరూపమును మూత్రపాయముగా ప్రదర్శించును.

'విస్తరంబికనేల విపుల యలుకయు
దృణపాతాళనమ్ము దీర్ఘమగునె
అన్నమాట కన్నదాచార్యవర్యుండె
ప్రథమమగు నుదాహరణము తెలియ.'

వారి తగాదా మధ్యలో శ్రీపాదవారు శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారి వద్రవయోగమును ఖండించుట, శిష్యుని శ్రీ వెంకటశాస్త్రిగారు సమర్థించుటలో రామాయణములో పిడకల వేటాటయు జరిగినది.

వారిద్దరిమధ్య పరోక్షముగా మరియొక తగాదా కూడా వచ్చినది. మదరాసు ప్రభుత్వమువారు ప్రధానాంధ్రాస్థాన కవిని నియమించ నిర్ణయించినపుడు వీరిద్దరిలో ఎవరిని నియమించుటయని మంత్రు లాలోచించిరట. తుదకు ప్రభుత్వము శ్రీ వెంకట శాస్త్రినే వరించి గౌరవించినది. అంతర్వాత కొద్ది నెలలకే వారు పరమధీచగా, వెంటనే రెండవ యాస్థాన కవిగా శ్రీ పాదవారిని ప్రభుత్వము వరించినది. ఆ రెండు పట్టప్రదాన సభలకును ఈ వ్యాసకర్త ప్రేక్షకుడుగా వెళ్లెను.

శ్రీ వెంకటశాస్త్రిగారి పట్టప్రదానము బెజ వాడలో రాజమర్యాదలతోడనేగాక అశేషాంధ్రజనము లయు కవిపండితులయు గౌరవాభిమానములతో జరిగినది.

శ్రీపాద వారిది మదరాసులో పెద్దలతో నిండిన శ్రీ రాజాజీహాలులో రాజమర్యాదలతో మాత్రమే జరిగినది.

19

కొందరు పూర్వపుణ్యవిశేషమువలన తమకు ప్రాప్తించిన ప్రతిభను నిగపించకొను సంయమము లేక బళ్లకు లారీలకు ఎత్తింతురు. వారు జీవించి యుండుగా వారు పలికిన ప్రతియక్షరము తలదాల్చు భక్తులుందురు. విస్తారచనలు చేసినవారి చనలు తరుచుగా వారితోనే అంతరిస్తవి. పూర్వపుణ్య విశేషము పరివక్ష్యమై జీవయాత్ర గడిసినవారిలో తిరుపతి వెంకటేశ్వరులు అగ్రగణ్యులు శ్రీ తిరుపతి గణించి 50 సం.లూ, శ్రీ చెళ్లపిళ్ల గణించి 20 సం.లూ గణించినవి. అప్పుడే వారి ప్రియ శిష్యులొకరు వారి కావ్యములలో రసముసాలు తక్కువ యనెను. వారి భారతనాటకాలూ, బుచ్చచరిత్రమూ కలకాలము నిలుచునను పద్యపర్యకులున్నారు. శ్రీ దేవీ భాగవతమును, శ్రవణానందమునుగూడ వాటిలో కలుపువారును గలరు.

ఏని యేమైనను శ్రీ తిరుపతి వెంకటేశ్వరుల విజయ యాత్రలు మాత్రము ఆంధ్రదేశ మెన్నటి కీసి మరునదు. వారిద్దరూ కలసి 40 సం.లు, శ్రీ వెంకటశాస్త్రి 60 సం.లు అగ్రతీర్థద్వంద్వముగా ఆంధ్రభూమిలో కవితా సామ్రాజ్య మేలినారు వారి విద్యద్విజయయాత్రలు జహముఖ ప్రజ్ఞా విభాసితులు. శ్రీనాథుని యాత్రలకంటె విస్తారమైనవి ఆంధ్రభాష యున్నంతకాలము శ్రీనాథుల విజయ యాత్రలతోపాటు, శ్రీ తిరుపతి వెంకటేశ్వరుల విజయయాత్రలును ఆంధ్ర సహృదయుల స్మృత్యంతరలో ద్రువముగా ఉండగలవు.

మరియొక విశేషముకూడా ఉన్నది. శ్రీ తిరు పతి కవుల ఆంధ్ర కవిత్యము సంగతే ఇంతవరకు ప్రస్తావించబడినది. వారి సంస్కృత కవిత్యమెంతో ప్రాశస్త్యమైనది. వెనుక నుదాహృతమైన వానికీతడుగా

శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వర కవుల విజయ యాత్రలు

వారి వేషవర్ణాలకు శతావధానములోనుండి యాద్య
చ్చికముగా గ్రహించి మరి రెండు ఉదాహరిస్తున్నాము.

మధ్యశ్రీ కాశీ కృష్ణాచార్యుల నామకముక్త
శ్లోకము:

‘సత్యానందం’ సదాపాణి సుకృతాదు మదర్యం,
యశోదయా లాల్యమానం కృష్ణం కృష్ణం నమా
నమస్య పూరణం: మృహమ్’

‘పాణిమృహంతే సూత్రే సభాయాంకుకవి ర్యథా
సాకం సుకవిభి న్నద్యత్ శ్వామిసావాసమంసీతః॥

ఈ పై శ్లోకమువల్ల తిరుపతి కవులకు
పాణిని అష్టాద్యాయు ఎంత కంఠస్థమో ఎంత సద్య
స్ఫూర్తిగా భాసించేదో అభివ్యక్తమవుతుంది.

ఇట్టి చక్కని శ్లోకాలు వారు శతావధానంలో
రాజసభలలో మహాసభలలో శతాధికముగా చెప్పి
నారు. వారు బ్రహ్మగురువులయొద్ద వ్యాకరణాధ్యయ
నము చేయుచుండగా ‘దాతు రత్నాకరమను చంపు
వును ‘పాణినియో యోగ మగుగతిని’ రచించిరి.
అందులో ‘రామకథ క్రమముగా దాతువుల్ గ్రాల
నమరు’నట. ‘సీథి’ నొకవారిని దించిరి. కాశీ
సహస్రము చెప్పిరి. శుకరంభా సంవాదము వ్రాసిరి. వారి
సంస్కృత కావ్యాలు చదివే భాగ్యము ఈ వ్యాస
కర్తకు లభింపలేదు. శతావధానాదుల శ్లోకములను
బట్టి అని యుత్తమ కావ్యములై యుండునని
అనుమోయించుచున్నాము. వారి శిష్యులు అభిమానులు
వారి సంస్కృత కావ్యాలను చాటువులను సేకరించి
నాగరాక్షరములతో ముద్రించి వ్రేకటించి వారి
యఃస్సు ఆ సేతుహిమాచలము వ్యాప్తము చేసినచో
వారి శతవార్షిక జయంత్యుత్సవములు మరింత
సార్థకములు కాగలవు.

20

శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరకవు లిద్దరును
పుణ్యపురుషులు. శిష్యాచార మెన్నడును కట్టులో
గూడ విడనాడని అవారవంతులు. వారెన్నడు
అశాస్త్రీయ ప్రవర్తనకు అవినీతి కార్యములకు

ఒడగట్టి యుండలేదు. ఇద్దరును గురుభక్తి, భగవ
ద్భక్తి కలవారు. వారిలో తారతమ్యమెన్నట ఉచితము
కాదనవచ్చును కాని, వ్యక్తు లిద్దరైనప్పుడు అట్టి
వివారణ రాక తప్పదు.

వారిద్దరిలో పూర్వపుణ్య విశేషము గాని
ఈ జన్మలో చేసిన తపోఫలముగాని శ్రీ తిరుపతిలో
కంటే శ్రీ వెంకటేశాస్థిలో ఎక్కువ అభివ్యక్త
మైనదనుట సత్యదూరము కాదు. శ్రీ తిరుపతి
మా వెలనాటివాడ, మా హిత నగోతికుడు కూడాను.
శ్రీ వెంకటేశాస్థిది ఆరామ ద్రావిడశాఖ భారద్వాజ
గోత్రము. కావున మనకు శాఖాభిమానము, గోత్రాభి
మానము అంటగట్ట పీలులేదు.

శ్రీ తిరుపతి బలశాస్త్రయైనను 49 సంవత్సర
ములే జీవించగా బలహీనుడైన శ్రీ వెంకటేశాస్థి
80 సంవత్సరములు—దాదాపు సామాన్యమానములు—
జీవించెను.

శ్రీ తిరుపతి ఈ లోకములోని చిన్నప్రభువు
వద్ద ఆస్థానకవి. శ్రీ వెంకటేశాస్థి అన్నరస్వామి
అసానకవి, తుదకు చెన్నరాష్ట్రాంధ్రాస్థానకవి.

శ్రీ వెంకటేశాస్థి, తనకూ తన కుటుంబ
మునకు ఎన్నోమారులు జబ్బులు చేయగా, ఆరోగ్య
కామేశ్వరి, ఆరోగ్య భాస్కరస్తనము, మృత్యుంజయ
స్తనమువంటి కావ్యములు చెప్పి వ్యాధి విముక్తు
లైరి. శ్రీ తిరుపతిశాస్త్రీ జబ్బు చేసినప్పుడు
సూర్యనారాయణస్తనము రచించిరి గాని వారివి
స్వామి యన్యగ్రహింపకుండటచే మృత్యువశులైరి.

శ్రీ వెంకటేశాస్థి శరన్నవరాత్రములలో
కామేశ్వరీపూజ యెప్పుడు విడరాడలేదు. వారు
మహాశివరాత్రినాడు అన్నమించుటయు వారి
పుణ్య విశేషమునకు నిదర్శన మనవచ్చును,

మరి రెండు సంఘటనలకూడ శ్రీ వెంకట
శాస్త్రీయందు పూర్వ పుణ్యమెంతగా ఫలితమునకు
వచ్చినదో నిరూపించును.

ఒకటి శ్రీ శాస్త్రీగారి వివాహము. అధి

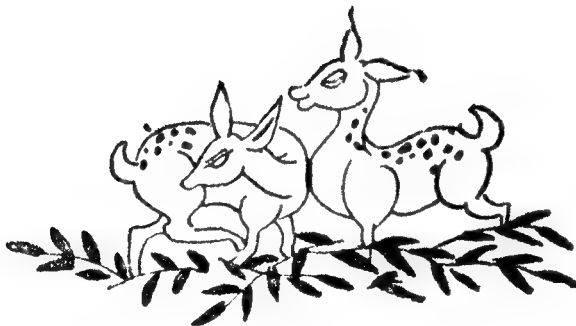
చిత్రముగా జరిగినది. అప్పుడాయనకు 19 సం.లు. బ్రహ్మగురువులు కిర్లంపూడి వార్షికమునకు వెళ్లి నప్పుడు ఒక విధముగా గురువులే శ్రీ వెంకటేశాస్తి వివాహము విశ్వయించి పెళ్లి ఖర్చులకు జమీందారిణి బుచ్చి సీతమ్మగారిని చూడబోయి పరిచారికల అధి నేత్రియగు కామాక్షి యనుదాసితో రాణిగారికి కలురు చేయుమనిరి. అది విని కామాక్షి అమ్మగారి అను జ్ఞులో ఈ శుభకార్యము నేనే చేయించి పుణ్యము పొందెదననివెప్పి, అట్లే రాణిగారి యనుజ్ఞపొంది ధనమంతయు వెనుదీమక వెచ్చించి తను తరించితిననెను. స్వాతకపు ఖర్చంతయు గురువులు వసతి చేయు తేజోమూర్తుల అన్నపూర్ణమ్మగారు భరించిరి. ఇది 1889 లో.

తర్వాత 1932 లో శ్రీ వెంకటేశాస్తి గద్దవాపల్లి నెల్లగా, అక్కడ శ్రీ వెంకటము నూర్య రావు శాస్త్రిగారిని పిలిచి బహుకరించి 'మీరు పూర్వమెప్పుడో ఇక్కడ పెళ్లిలో ఊరేగితి రట. అప్పటికి నేను పుట్టకుండటచే చూడలేకపోతిని. ఇప్పుడూరేగించి చూతును' అని ఊరేగించెను.

ఎంత పూర్వజన్మ పుణ్యము కండనిది ఇంత సర్వజనానురాగము పొందుట సాధ్యమాను!

శ్రీ తిరువతి నిర్యాణమునకు విలపించుచు; 'నన్ను ఒంటరిగా విడిచి స్వర్గపురికి వెళ్లినావు. అక్కడి క్షిరులతో కలహము కలిగినప్పుడైనను నన్ను న్మరింపవా?' అనిరి. వరిగా శ్రీనాథుడు, 'ఓవిజకవి వరు గుండియల్ దిగ్గురనగ, అరుగుచున్నాడు శ్రీనాథు డనురపురికి' అన్నట్లుగావే. పురుషపుంగపు డైన ధర్మరాజుకే ఈ మానవదేహముండగా రాగద్వేష ములినమైన అజ్ఞానము వదలలేదు గదా, దిగ్విజయ యాత్రలతో జీవితము గడపిన శ్రీనాథునికి శ్రీ వెంకటేశాస్తికి అట్టి అజ్ఞానము క్షంతవ్యమే.

స్వర్గసుఖము రాగద్వేషాలకు అతితమైనదని గ్రహించిన పిమ్మటనే విజమైన స్వర్గసుఖమనుభవించినాడు ధర్మరాజు. అది ఆయన పాధించిన విజయాలన్నిటికంటె సర్వోత్కృష్టమైన విజయము. శ్రీ తిరువతి వెంకటేశ్వరుల ఇష్టదైవమైన కామేశ్వరి ఈ జంటకవులకట్టి రాగద్వేషాతితమైన ఉత్కృష్ట విజయము స్వర్గములో ప్రసాదించుగాక!

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడెమీ :

నలుగురు కొత్త విశిష్ట సభ్యులు

తి. రా.

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడెమీకి ఒక విశిష్ట పంపదాయం వుంది. ఆయారంగాలతో అగ్ర గణ్యులను విశిష్ట సభ్యులుగా ఎన్నుకొని గౌరవించడమే ఈ సంప్రదాయం. ఈ విశిష్ట సభ్యత్వం యాభై యుయిదు సంవత్సరాల తర్వాత ఆరంభమయి డెబ్బయ్య యిదు సంవత్సరాలదాకా ఉంటుంది. ఒకొకప్పుడు, యోగ్యత పరభాగం చెందినప్పుడు, వయఃపరిమితి అవ వాదం చెందడమూ వుంటుంది. ఈసారి ఆ అవదాది మూత్రం వర్తించి అకాడెమీ విశిష్ట సభ్యత్వం వరించిన జ్ఞాన వయోవృద్ధులు డాక్టర్ నేలటూరి వెంకట రమణయ్యగారు రొకరు. ఎనభై సంవత్సరాల ముదిమిని కూడా సరకుచేయక ఈ అవదాదిశాస్త్రం విశిష్ట సభ్యత్వ ముమదామం ఆయన గౌరవమును అలంకరించింది.

కొందరికి ముదిమితో 'చిదిమిన పాల్గారు' చిరుతప్రాయం వునరావత్తు మృతతుండని మనస్తత్వ వేత్తల మాట. ఇది నేలటూరి వారి విషయంలో విజం; ముమ్మాటికీ విజం. కాకపోతే, ఈ ఎనభయ్యన పదిలో ఆయన 'గట్టుదాటి గుట్టుదాటి ఘనమయిన అడవిదాటి' బొమ్మలగుట్టు ఎక్కి, పంపమహాకవి తమ్ముడు జినవల్లభుని శాసనం కనుగొని, ఆంధ్ర కర్ణాటక సాహిత్య చరిత్రనే తారుమారు చేయగలిగేవారా? పంపమహాకవి సమాధి కనుగొనగలిగే వారా? జిల్లా వృత్తాంతదర్శిని సహాయ సంపాదకులుగా కాళ్ళకు బలపాలు కట్టుకొని ఊరూరూ, పల్లెపల్లె తిరిగి అమూల్య విషయాలు సేకరించి, ఆంధ్రజాతి చరిత్ర సంస్కృతి భండారాన్ని నింప గలిగేవారా?

జిల్లా వృత్తాంత దర్శిని సహాయ సంపాదకు

లుగా కరీంనగర్ జిల్లాలో పర్యటిస్తున్నప్పుడు 'కొండమీద ఏదో సదిక కనిపిస్తుందాని దొరా!' అని ఎవరో చెప్పగానే, మళ్ళ కంపలు కొట్టించి, దారిచేసు కొని కొండఎక్కి సమాధి కనుగొని, ఎవరిదో, ఏ ప్రాగైతిహాసిక జీవితో అనే కుతూహలం తమ వయస్సుకు రెట్టింపు ఏళ్ళ పాడవు సాగగా సమాధిని కడిగించి పంచమహాకవి సమాధి అని సమాధి మీది పంక్తులను చదివినప్పుడు, కలిగిన పరమా నందాన్ని అనంద బాష్పాలతో, మందలసాల మధురిమతో చెబుతున్నప్పుడు వినే అవకాశం కలవారు ఆశ్చర్యపడి ఆ అనందంలో ముగిసిపోక పోవడం సాధ్యంకాదు.

కొత్తవిషయాలు కనుగొనడం పరిశోధన రంగంలో అందరికీ సాధ్యంకాదు. పరిశ్రమించగా పరిశ్రమించగా హతాత్తుగా ఒక్కవిషయం స్ఫురి స్తుంది. అది అనంతజ్ఞానవాహిని అవుతుంది. అశోక శాసనాలు దేశమంతా వున్నాయి, ఢిల్లీలోని శాసనాన్ని అప్పర్ చక్రవర్తి చదివించడానికి ప్రయత్నించాడు. కాని, సాధ్యంకాలేదు. గత శతాబ్దంవరకు ఎవ్వరూ ఆ లిపిని చదువలేకపోయారు. కాని, గత శతాబ్దంలో కలకత్తా టంకశాలలో వాణేల పరిశీలకుడుగా పని చేస్తున్న ప్రిన్సెప్ అనే యువకుడు పాతనాణేలు చూస్తూ, చూస్తూ, కాకతాళీయంగా దొరికిన మెనెండర్ గ్రీక్—బ్రాహ్మీ ద్వితీయాక్షరాన్ని సోల్పి చూచుకొని, మంద అక్షరాలు కనుగొని, అనంతరం క్రమంగా బ్రాహ్మీ శాసనాల వర్ణాలన్నిటినీ చదవగలిగి ప్రపంచ చరిత్రకే మహోపకారం చేశారు. ప్రిన్సెప్ సేవ అజరామరంగా నిలిచిపోయింది ప్రపంచచరిత్రలో.

అలాగే, నేలబూరివారు పంపసోదరజీవనల్ల భువి శాసనం కనుగొనడంతో ఆంధ్రకన్నడ సాహిత్యచరిత్రే మారి పోయింది. పంపమహాకవి వేంగిదేశంనుంచి వచ్చినవాడని, కర్నాటక పరిశోధకులు అంగీకరించినా అతనిపూర్వులు వలసవచ్చి, కన్నడదేశంలో స్థిరపడివుంటారని భావించారు. తదదగుణంగా సిద్ధాంతాలు చేశారు. కానీ, నేలబూరివారు జీవనల్లభువి శాసనం కనుగొని - తమ తొలి తెలుగువ్యాసం 'చాళుక్యలచరిత్రలో కొన్ని సందేహములు' అన్నదానిని 1928 లో 'భారతి'లో ప్రచురించినట్లే - శాసనప్రతిబింబాలతోపాటు వ్యాసం రెండు సంవత్సరాలక్రితం భారతిలో ప్రచురించగానే, పరిశోధకులు ఆశ్చర్యంతో కన్నులు పెద్దవిచేసుకున్నారు; కన్నడ పరిశోధకులు ఆగ్రహవిష్టలయ్యారు. 'కన్నడ ప్రపథమ మహాకవి తెలుగుదేశంలో, వేమలరాడను పాలించిన చాళుక్య అరికేసరి ఆస్థానంలోని వాడే? అసంభవం!' - అన్నారు. కన్నడనాడులోని విశ్వవిద్యాలయాలచరిత్రాచార్యులు, చరిత్ర పరిశోధకులుతడవ తండాలుగా వచ్చిపూచారు. కొండమీద శాశ్వతంగావున్న శిలాక్షరాలు తిరుగులేని ఆధారం నేలబూరి వారికి. ఆ పరిసరాలలోనే మరేదయినా ఆధారం దొరక్కపోతుందా, అనే ఆశ వుండనే వుంది. బోధనలో పంప కవివరుని సమాధి దొరికింది. దానితో అది కన్నడ కవి తెలుగుదేశంలో పుట్టి, తెలుగుదేశంలో మని తెలుగుదేశంలో పరమపదించాడని, తెలుగుదేశంలోని కొంతప్రాంతాన్ని పాలించిన కన్నడరాజు ఆస్థానంలోని వాడేగాని, కన్నడనాడులో పున్నవాడుకాదని నిశ్చయమయింది.

నేలబూరివారు నెల్లూరుజిల్లా నేలబూరిలో 1891 లో జన్మించి, ఎం. ఏ., పి. హెచ్.డి వట్టభద్రులై, వేదం వెంకటాచలయ్యర్, లక్ష్మణరావు, పీఠభద్రరావుగార్ల కృషితో ప్రోత్సాహితులయి చరిత్ర పరిశోధనకోసం తమిళ, కన్నడ, పిరసీభాషలను పండితులవద్ద నేర్చుకొని, కళాశాలాచార్యులుగా, విశ్వవిద్యాలయాచార్యులుగా కుక్కునడపులు పిర్వపాంచి, పల్లవ, చాళుక్య, చోళ, కాళియ, విజయనగర, నాయక, వెలుగోటివంశ చరిత్రలలోని విగూఢామూల్య విషయాలను తెలిపే వైకృంతభాషాసరచనా వ్యాసరిగం

ఇదివరకు కొనసాగించడం ఒక విశిష్ట; పంపమహాకవి ఉనికి కనుగొని చరిత్ర అనే మార్చిన ఈ మహాకార్యం మరొక విశిష్ట. జీవనల్లభు తాము తెలుగువారమని తెలుగు దేశంలో పుష్పవారమని నూరించడానికా అన్నట్లు తన శాసనం చివర తెలుగులో మూడు కండపిద్యాలు చెక్కించాడు. దానిలో మొదటిది:

'జీవభవనంబు తెత్తిండుట
జీనపూజ లేయుచున్కి జీనమునులకు న
త్తిన యన్నదానంబీవుట
జీవనల్లభు బోంగరె జీవధర్మగుల్'.

ఇది నేలబూరి వారికి మరొక అంత స్పృశ్యం, ప్రతివాదులకు ఓరుగులేని సమాధాన లక్ష్యం. నేలబూరివారు దేనిలో దిగినా అంతుచూడ నిదే వదలరు. సాహిత్యంలోను వారిది అపారజ్ఞానం. మహాసాధ్యులు శ్రీ వేదం వేంకటరాయశాస్త్రిగారు సాహిత్యంలో ఆయనకు ప్రోత్సాహకులు. ఆయన ఆముక్తూర్యుడ వ్యాఖ్య వ్రాస్తూ, నేలబూరివారికి ఏవో పదాలు ఇచ్చి ఇతర కావ్యాలలో వాటికి ప్రయోగాలు ఏర్పర్చుట; ఏది యిచ్చారు. ఆయన సాహిత్య విమర్శ వైదుష్యవికీ దక్షిణాంధ్ర వాఙ్మయచరిత్ర, వాఙ్మయవ్యాసమంజరి నికషాలు. ఆయన నన్నెచోడుని కుమారసంభవానికి వ్యాఖ్య వ్రాస్తున్నారు. అది ముదితమయితే దానితో చారిత్రక, భాషావిషయక విశేషాలెన్నో మనకు తెలుస్తాయి.

'ఈ మూలన పరిశోధనతో నాకు మూల నోత్తేజం కలిగింది భగవంతుడు అనుగ్రహిస్తే, మరికొన్ని అమూల్య విషయాలు నానుండి వెలికిరాక పోవు' అన్నారు నేలబూరి వారు. వారు నూరేళ్లూ నిరోగులై వుండి, నిరంతరాయంగా పరిశోధనలు జరుపుతూ చరిత్రగతినే మార్చే మరెన్నో అపూర్వ విషయాలను కనుగొనగలరనే ఆంధ్రావళి ఆత్యంత గాఢంగా విశ్వసిస్తున్నది.

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్యఆకాడెమీ మరి ముగ్గురు ప్రముఖులను విశిష్టసభ్యత్వంతో గౌరవించింది. వారు - శ్రీయుతులు వాసమామలై వరదాచార్యులు, దువ్వూరి వెంకటరమణశాస్త్రి, త్రిపురారిభట్ల పీఠభూపస్వామి గార్లు.

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ : సలుగురు కోత్త విశిష్ట సభ్యులు

శ్రీ వానమామలై వరదాచార్యులుగారి సమున్నత సామ్యమూర్తిని చూడని, శ్రావ్యగంభీరకంఠాన్ని వినని తెలంగాణా పౌరుడుండడు శ్రీ వరదాచార్యులుగారు, తమ కవితను పల్లెపల్లెకు వినిపించి, తెలంగాణా ప్రజలను సాహిత్యస్మృతులను కావించినవారిలో ఒకరు.

ఆచార్యులుగారు 1912 లగస్తు 16 వ తేదీన మడికొండలో జన్మించారు. భక్తిప్రాండిత్యభరిత మయినవంశం. సిత్యవాదులు శ్రీ బక్కయ్యశాస్త్రిగారు సంస్కృతాంధ్రద్రవిడ సాహిత్యంలోను, జ్యోతిర్వేదాంతశాస్త్రాలలోను ఉద్బంధ పెండితులు, పౌరాణికులు. 'బ్రతికి బక్కయ్యశాస్త్రి పురాణం వినవలె' అనే నుడి ఆ ప్రాంత ప్రజల నాలుకపై నాట్టమాడే నానుడి. శ్రావ్యమయిన కంఠం, పలు భాషల పాండిత్య సంస్కారం శ్రీ వరదాచార్యులుగారికి సైత్యకం. దీనికితోడు నుప్రసిద్ధ కవిపండితులు శ్రీ కాళోజీ రంగారావుగారి వద్దను, అగజాలయిన శ్రీ వరదాచార్యులవద్దను సాహిత్యాంతేనా సిత్యం ఆచార్యులవారిని తీర్చి దొద్దాయి. మరొక అగజాలు—'రైతు రామాయణం' రచించిన శ్రీ జగన్నాథాచార్యులుగారు—శ్రీ వరదాచార్యుల వారి దృష్టిని పల్లెటూరి సమస్యలపై మళ్లించారు. దానితో శ్రీ వరదాచార్యుల వారి కవిత పల్లెటూళ్ళ పచ్చందనంతో, జానపదుల జీవగు కన్నెరవు పలకుల వెలుగులతో తెలుగు తల్లికి నూతన నీగాజన మయింది.

ఆయన ఖండకృతులు పెక్కు—మణిమాల, ఆయన ధ్వజముఅనే సంపుటాలుగా, గేయాలు 'అహోనము' అనే సంపుటంగా, తెలుగువారికి అందాయి. ఆయన 'విప్రలబ్ధ' విశిష్టగేయకృతి. రజాకార్ల దురంతాల తర్వాత ఒక ముస్లింబాలిక ఒక విప్రునికి లభించి—విప్రలబ్ధ అయి—అతని పోషణలో పెద్దదై ఒక నయనవతుని పెండ్లాడి, హిందూముస్లిం సమ్మెక్కానికి దోహదకారిణి అవుతుంది. ఈ గేయకావ్యంలోని ఊహలు అపూర్వాలు—గ్రామీణపరిసరసౌరభ ఘుమఘుమారంభాలు—

'షిష్టివంధ్రుడు లామ చదలచుక్కలతోడి
తెల్లసిల్లలకోడి తిరిగివట్టు అటాడె.'

అట.

'ఇనుని తాపమువలన కనుల చీకటి కమ్ము
పడియున్న సుకుమార ప్రకృతినుందరి నోట
గగన మాతయు తనదు ఘనకుదమ్మును పెండి
పాల్వోయునని శియో పండు వెన్నెల గారు.'

ఇలా ఎన్నో.

ఆచార్యులుగారి పోతన చర్మితము మహాకావ్యం. అది వారికి వివిధ కళలలో—సంగీత నాట్య చిత్ర రచనాదులలో—గల ప్రతిభక, పదప్రయోగ పాండితి ప్రాథమకు, రసరామయణీయకానికి నిదర్శనమై 'కవికోకిల, కవివతంస, కవిచిరవతంస, మహాకవి శిరోమణి, ఉల్లేక్కా చక్రవర్తి. అభివ పోతన' మున్నగు బిరుదులకు ప్రదర్శనమయింది. పోతన చర్మితములోని విపద్యమయిన,

'గాలన్ దేలుచు మబ్బులెట్టె
ఋలన్ కన్నించనా నెల్లియే
పోలేరమ్మకు బోనమన్ష' నలపి
మున్మున్ గోత పట్టించుటే
మేళా' నంచు వనించె బోతనకు
సామీ యంచు కల్పోడ్డి మి
న్నాలోకించుచు బాలికా
పవుడు రాభాకాంక్ష లేపారగన్'

అని కమ్మచ్చులో లాగిన కాంచన తంబ్రువలె సాగి పౌదయాన్ని ఆనందమయ లోకాలకు తీసుకోని పోతుంది.

శ్రీ వరదాచార్యులవారింకా షష్ట్యబ్దికూడా నిడనివారు, రాజయశ్శ్రురాహు వినిర్ముక్తులు కనుక అపుర్వపాండిత్య పాటవంతో అసంఖ్యాకకావ్యాల లెమెతలు అందిస్తారు. సందేహాలేదు.

శ్రీ దువ్వూరి వేంకటరమణశాస్త్రిగారి రూపం రమణీయం, వాక్కురమణీయతరం, రచన రమణీయతమం. కనుకనే వారి బాలవ్యాకరణ సమీక్షకూడా 'రమణీయము' అనే పేరుపెట్టుకొంది.

'యధ్యపి బహు నాథీషే
తదపి పత పుత్ర వ్యాకరణం,

స్వజనః శ్వజనో మాధూత్
సకలం శకలం, సకృత్ శకృత్.'

అని అభియుక్తి. 'అద్యాయా, ఎక్కువగా చదువు కోకపోయినా వ్యాకరణం తప్పక చదువు. విందుకంటే, శబ్దస్వరూపం తెలుస్తుంది. స్వజనం అనడానికి శ్వజనం (కుక్కులు)అని, సకలం అనడానికి శకలం అని, సకృత్ అనడానికి శకృత్ (పురిషం)అని అనకుండా వుంటావు'. కాని, వ్యాకరణం అనాదిగా మూత్రబద్ధం; శ్రమైకావబోధం; 'బోర్' కావడం వల్ల విద్యార్థులదృష్టి విస్ఫుడెప్పుడు వ్యాకరణపాఠం మంచి వెలుపలికి పోదామాఅని వుంటుంది. అలాటి దానిలో ఆసక్తి కలిగించి, వేలాదిశిష్యులను వ్యాకరణ వేత్తలుగా చేసిన ఆచార్యులు, పరమాచార్యులు శ్రీ దువ్వూరి వెంకటరమణశాస్త్రిగారు. ఆయన వ్యాకరణపాఠం విద్యార్థులకు అమృతపు అమెత; చదువుకు అడ్డురాని అటవిడుపు.

దువ్వూరివారు తూర్పుగోదావరిజిల్లా ద్రాక్షరామకు సమీపంలోని మనకవల్లి గ్రామంలో 1898 మార్చి 25 న జన్మించారు. బాల్యంలో మాతా మహాలవద్ద సంస్కృత కావ్య నాటకాలు చదివి, పదవ పీఠాపురంలో శ్రీ వేదుల సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారివద్ద సిద్ధాంత కౌముది మొదలయిన వ్యాకరణ గ్రంథాలు పఠించి, తర్వాత విజయనగర మహారాజ సంస్కృత కళాశాలలో వ్యాకరణ విద్యా ప్రవీణ, ఉభయభాషా ప్రవీణ పరీక్షలలో పుత్తీర్ణులయ్యారు. మొదట విజయనగర సంస్కృత కళాశాల తోమ, చిట్టిగూడూరు సంస్కృత కళాశాలతోమ, ఆచార్యులుగా వుండి, ఆనంతరం దాదాపు 20 సంవత్సరాలు ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయంలో అనర్గు తరగతులకు అధ్యాపకులై అందరి మన్ననలు పొంది; వేలాదిగా విద్యార్థులకు విద్యాదానం, ముఖ్యంగా వ్యాకరణ విద్యాదానం చేశారు.

దువ్వూరి వారి గొప్పక్కనీ బాల వ్యాకరణ సమీక్ష అయిన 'రమణీయం'. ఇది ఆంధ్రపాణిని అనటిగ చిహ్నయనూరి హృదయానికి దర్పణం, వ్యాకరణాశ్మతలకు సంకర్షణం.

దువ్వూరివారు ఈ 'రమణీయము' ఉపోద్ఘాతమున దగిన పూర్వభాగంలో చిన్నయనూరి జీవిత సంగ్రహం తెలిపి; అతని రచనా ప్రణాళికను, పాండితీపటిమను, శీలసామ్యతను, ఉక్తిలాలిత్యాన్ని, అనువాద వివేచనమును అత్యంత రమణీయంగా వివరించారు. శ్రీ శిష్యు కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారి హరికారికావళిని చిన్నయనూరి అనువదించారనే చిన్న అమూలం వాదాన్ని తుక్కు నియలు చేశారు. చిన్నయనూరి ప్రాచీన సంస్కృత వైయాకరణల గ్రంథాలను ఎంతగా మఢించారో; అష్టాధ్యాయ వ్యాఖ్యాతలను అనువదం ఛాయనలె ఎంతగా అనుసరించారో తెలిపే పట్టు పఠితలకు చాల సంతోషాశ్చర్యాలు కలిగిస్తాయి. క్రియాపదిచ్ఛేదం మొదటి స్మాతం వివరణ మచ్చుకు:—

'ధాతువునకు. ఇది యథికార స్మాతంబు. ఇంక నెయ్యది యువక్రమింపబడు నెయ్యది ధాతువున కగునని యెఱుంగునది.'

దీనికి దువ్వూరివారి వివరణ చూడండి.

'ఈ యథికారస్మాత ప్రయోజనమును వివరించుచు నూరి పయనివాసిన వాక్యము గమనింపుడు. పాణినీయమున ప్రాచీన గ్రంథములగు కాశికావృత్తాదులలో నిట్టి సందిర్భమున 'ఇత ఊర్వం య దమక్రమిష్యమః త ద్వాతో రితి వేది తవ్యం.' అమ వాక్యము కానవగును. ఈ వాక్య మందలి పదముల క్రమమునయిన మార్చుకుండ; అదే వరుసలో తు-చ తప్పకుండ రచించిన సూరి వాక్యమునకు వృత్తికారుని వాక్యమునకు గల పోలిక గుర్తింపుడు.'

ఈ విధంగా దువ్వూరివారు చిన్నయనూరి అనూన పాణినీయ వేత్తత్వాన్ని తులనాత్మకంగా చూపే ఘట్టాలు ఈ రమణీయముతో కోర్కొలు.

దువ్వూరివారి ఆచార్యత్వానికి మరొక తాత్కాలిక 'కలభాషిణి'. ఇది పింగళి సూరన్న కళాపూర్ణోదయానికి సరళ హృద్య గద్య రచన.

దువ్వూరివారు తమ మధురవాక్కులతో, మధురతర పాఠ ప్రవచనాలతో, ఆంధ్రప్రదేశ్ మంతలా తామరతంవరగా వ్యాపించిన శిష్యప్రశిష్య సంతతిలో అశరాధురూ ఉండాలని అందఱూ ఆకాంక్షిస్తుంటాఱు.

శ్రీ త్రిపురారిభట్ల పిరరామ స్వామిగారు ఒక చిన్న విజ్ఞాన సర్వస్వం. పైకి వరస్వరం సంబంధం కనిపించని వివిధ విద్యలు పుక్కిటబట్టి, వివిధానేకాద్య గాలు నిర్వహించి, రసపాసతో సాహితీ సమితి ప్రముఖులై అనేక సాహిత్య ప్రక్రియలలో రచనలు సాగించి సహృదయులను ఓలలాడించినవారు.

తెనాలి సమీపంలోని బుట్టిపాలెంలో 1892 సెప్టెంబరు 9 వ తేదీన పండితవంశంలో జన్మించారు. తెనాలి ఉన్నత పాఠశాలలో విద్యాభ్యాసం చేశారు. ఎల్.కె.ఎస్ కల్, మెకానికల్ ఇంజనీరింగులు చదివి, కొంతకాలం వర్క్ నెంట్ ప్లావేన్ శాఖలో పనిచేశారు. రసహృదయులు; అందువల్ల ఆ కొలతలు, మట్టి తట్టల మనఃస్ఫుటాలు వారి మనసుకు నచ్చలేదు. ఆ పని వదలి, సమర్థులయిన ఆచార్యుల వద్ద - శ్రీయుతులు కంభంపాటి రామమూర్తి శాస్త్రి, దెందులూరు పానకాలశాస్త్రి, కురుగంటి రామశాస్త్రి, జగద్గురు శ్రీ కల్యాణానంద భారతీ మాంథచార్యులు, ద్రావిడ లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి గార్ల వద్ద - వ్యాకరణ, వ్యాయ, వేదాంత, పూర్వ మీమాంసాశాస్త్రాలు అధ్యయనం చేశారు. జ్యోతిర్వేదా యుర్వేద ధర్మశాస్త్రం, మంత్రతంత్ర వాస్తుశాస్త్రాలలో సాటిలేని ప్రజ్ఞ సంపాదించారు. పలుభాషలు నేర్పారు ఇంకాటి ప్రతిభాసంపన్నులు కమకనే, దేశంలో నవ్యసాహిత్యవికాసానికి మూలస్థంభమయ్యారు.

మరొకవంక లలితకళలు అభ్యసించి చిత్రాలు గీచారు. సంగీతసాధన చేశారు. భరతశాస్త్రంలో ఆరితేరి, తెనాలి రామవిలాససభలో ప్రధాన నాట్యాచార్యులై నాటకప్రయోగంలో నవ విధానం ప్రవేశ పెట్టారు. ఈ నాటకప్రయోగానుభవం చలనచిత్ర రంగంలో ఉపాసరిణియం, విజనారాయణ చరిత్రలను కళామయం చేయడానికి తోడ్పడింది.

త్రిపురారిభట్ల వారు క్రిడంలోను విపులులు. చదరంగం, ఈత, మున్నగునాటిలో సాటిలేని కుశలులు. పిటన్నిటివలననే ఆయనను 'చిన్నసైన్యా విజ్ఞాన సర్వస్వ' మంటారు సాహితీసమితివారు.

త్రిపురారిభట్లవారి ఈ విజ్ఞానమంతా బీరు సోకుండా తెనాలి సంస్కృతకళాశాల నిర్వాహకసంఘం వారిని అధ్యక్షులుగా వరించి, విద్యార్థులకు, రచయితలకు మహావకారం చేసింది. ఆయన పన్నెండేండ్ల పాటు ఆ పాఠశాలను నిర్వహించి, పందలకొలది విద్యార్థులను విద్వాంసులుగా, వివిధవిద్యాపారిణులుగా తీర్చారు.

సాహిత్యంలో పెక్కుప్రక్రియలలో వారి లేఖని నిరాఘాటంగా విహరించింది. ఖండకావ్యాలు, కథానికులు, నవలలు, వ్యాసాలు ఎన్నో అమవాదాలూ పున్నాయి - కపాలకుండల, అన్నదమ్ములు, మొదలయినవి నవలలు. కుంతల, సాగరకుమారి, ముక్తావళి, నవమాలిక, భాసకథావళి - కథాకదంబాలు. ఏకోత్తర శతి అనేపేర రవీంద్రుని గీతాలను అమవదించారు. వ్యాకరణ పారిజాతం, వ్యాకరణ చింతామణి విద్యార్థి సుదోహనికి కల్పవృక్షాలు. చైతన్యచరితామృతం, రాజాగణేశ, రత్నావళి, మొదలయినవి ఇంకా ముద్రణ పొందలి.

ఆయనను ఆంధ్రప్రజా విన్వేరీతుల గౌరవించింది. 'వేదాంతపారిణి' అనే బిరుదిచ్చింది. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం ఆయనను వివిధసంఘాలలో సభ్యునిగా నియమించి మన్ననచేసింది. తెనాలి పురపాలకసంఘం ఆయన కాపురమున్నునీధికి త్రిపురారిభట్లవారినిధి అని పేరుపెట్టి తన ఉచితజ్ఞతను వ్యక్తపరచింది.

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్యఅకాడెమీ తన సంద్ర దాయామసరణిలో ఈ నలుగురు పెద్దలను విశిష్ట సభ్యత్వంతో సన్మానించడం ప్రశంసించవగింది.

గ్రంథ విమర్శలు

ముగసంకేతం

(మాదిరాజు రంగరావు ప్రతులకు: ఆంధ్ర సారస్వతసరిషత్తు, బొంగులకుంట, పాదరాబాదు)

మనిషికి కావలసిన ముఖ్యావసరాలు మూడు— అవి కూడు, గుడ్డు, గూడు - ఏదేశ ప్రజలకైనా ఈ అవసరాలు తప్పనిసరి. మనదేశ విషయం ఆలోచించినా ఈ మూడే అందర్ని అందోళనపరిచేగా ఉన్నాయి. ఈ అవసరాలు తీర్చమని అడిగే హక్కు ప్రజలకుంది. తీర్చాల్సిన బాధ్యత ప్రభుత్వానికుంది. ఏర్పడుతున్న ఎంతెంతవరకు ఈ అవసరాలు తీర్చుతున్నాయి—తీర్చునందుకల్గ వచ్చే పరిణామాలు వివేచనతో ఎలా ఉన్నాయి అన్నది స్థూలంగా ప్రపంచ రాజకీయజ్ఞానం ఉన్న ప్రతివ్యక్తికీ అర్థమయ్యే విషయం. ప్రపంచ పటాన్ని మన ముందుముకు ఆలోచిస్తే, ప్రపంచంలోని సమస్యల్ని కేవలం భౌతికంగాదని, మరికొన్ని ఉన్నవన్నది స్పష్టం అవుతుంది. మానవుని భౌతిక, మానసిక సంఘర్షణ సారకౌతికం ఈ సమస్యసోలే మరొకటి. సమస్యల్లేని యుగమేదీ? సాంకేతికంగానూ, ఆర్థికంగానూ పురోగతి సాధించిన దేశాల్లానూ సమస్యలున్నాయి. అలజడులున్నాయి. మౌలికమైన భౌతిక సమస్యలు, ఆర్థిక అభివృద్ధి ద్వారానూ, వర్గహార సమాజ నిర్మాణం ద్వారానూ పరిష్కరింపబడవచ్చు. కాని అంతరంగికమైన సమస్యలు—ఆవేదనలు వేనితో పరిష్కరింపబడాలి? అందుకే మానవుని భౌతికాభివృద్ధితోపాటు మానసికవికాసం అత్యవసరం. మానసికంగా పరిపక్యంగాని ఏజాతి, ఏదేశ ప్రజలు సమస్తత సంస్కృతివృత్తాన్ని చివరికంటా కాపాడుకోలేరు. అందుకే ప్రతివ్యక్తి తన నిత్యజీవితావసరాలు తీర్చుకునేందుకు ఎంత పోరాడనలసిఉందో, వ్యక్తిగత వికాసం, తద్వారా జాతిజాతినే మేల్కొలిపే ప్రయత్నం కూడా అంటే అవసరం.

ఈ విషయాన్నే ఈ యుగసంకేతం ప్రతి పాదిస్తుంది.

‘జ్వలించని విప్లవంతో ఈ దేశం

అవతరిస్తుం దీంతకన్న మంచిదే సత్వరం’

అంటారు

విప్లవం అంటే ఏమిటి? కత్తులు కటార్లతో యుద్ధరంగానికి బయలుదేరమనా! కాదు— ‘మెలకువ నా విప్లవం’ అని జవాబు. తాను మేల్కొనిఉండటమేకాక, ప్రతివ్యక్తి తనలో తాను మేల్కొనిఉండల్సిన అవసరం ఎంతో ఉండంటారు.

అత్యశక్తిలేని, జిజ్ఞాసిత్వలేని శుష్కనినాదాల వల్ల బోర్డు కవిత్వాలవల్ల వచ్చే ఉపయోగం చాలా తక్కువ. జీవితం, ప్రపంచం అంటే కరైన అవగాహన ఉండి సమగ్ర దృష్టితో బ్రతుకు గలుగు చూపించటమే కవి ముఖ్యలక్షణం—

‘రేపటి అభ్యుదయకోసం

అగ్నియై మేల్కొంటాను

ప్రగతిశీలం నా వర్తనం’

* * *

‘ప్రతిమూల ప్రతిధ్వని-తప్ప

విక్కడోకాని అసలు ధ్వని వినించదు’

ప్రతివ్యక్తి తనకుతాను అవరిచితుడై

శూన్యంలో అంధకారం ఇసుకదిబ్బల్లో కూరుకు పోతున్నాడు. అటు రాజకీయంగానూ, ఆర్థికంగానూ, సామాజికంగానూ - ఇటు మానసికంగానూ అంతా అల్లకల్లోలంగా అయోమయ స్థితిలో ఉండి పోయింది. ఇచ్చటన్నీ ‘లాంతరు ముఖాలు’ పగటి నేషగాడి వతుగా జీవితాలు దోగడుతున్నాయి.

‘మెలకువలో స్వప్నం వెంట—పరుగెత్తేమనం’

శవాలులేని తిరగటం ఆరంభించాయి

అత్తులు ముడుచుకుని పడుకొన్నవి'
అందుకే

'ఏడకాలం దాహంతో గ్రుక్కే అవనివలే
ఉన్నది మానవత దైన్యంతో ప్రమాదంలో'

కాబట్టి ఈ దేశం ఆ దేశం అనే ప్రవక్తి
లేకుండా అన్ని దేశాల్లోనూ—

'ఉన్నట్టే ఝంఝూ సంగీతంలో
జ్వల దహంకారానికి ప్రతిఫలంగా
అగ్నికాహతియో భవనాలు

శ్మశానాలుగా మారే పట్టణాలు'

ముఖ్యంగా మనదేశ సీతీ—

చల్లారిన శ్మశానంవలె ఉం
దట్టంగా పొగక్రమిస్తూ రాజకీయం
ఎన్ని వికృత రూపాలు ధరిస్తుందో
మనీషికి మానవుడు కన్పించటం లేదు—
ఎన్నో యుగాలు వెలిగించిన సంస్కృతి
ఇప్పుడు వెలిగిస్తోంది శ్మశానాన్ని'

ఇది ఈనాటి ప్రపంచ చిత్రం. నిస్తబ్ధత
అంతటా క్రమ్ముకుంది. ఆది జాతీయంగానూ,
అంతర్జాతీయంగానూ అవరించింది.

అందుకే

'జ్ఞానానికి దూరంగా
విజ్ఞానానికి దగ్గరగా
తన చుట్టూ తిరుగుతున్న
తాకిక జీవితవలయంలో
బందీయై ఎలుగొడ్డునా

ఘోషిస్తున్న మనిషిని రక్షించగలిగేది ఏమో ఒక్క
మార్గం—

అది —

'మానవుడు ప్రసరించవలసిందే
అతడు గమనం సాగించవలసిందే
మూలస్వభావమండీ నూత్నస్వభావం వరకు
వైరుక్తిక వలయంనుండి విశ్వాత్మలోకి'

ఈ విశ్వజననమైన దృష్టి ప్రతి ఒక్కరూ అల
వర్చుకోవలసిన అవసరాన్ని ఈ మాటల్లో చెప్పారు —

'ప్రతి మనిషీ ముఖ్యంగా తనలో తాను
మేల్కొనవలసిన అవసరం ఎంతో ఉంది'

కదలే ఈ శవాలకన్న, శిలామయజగత్తుకన్న కదల
లేని చెట్టు—విదురలోపైతం మెలకువలో వుండే
చెట్టు—ప్రాదయంతో మాట్లాడే చెట్టు, కవికి,
ఆదర్శవంతం కావటంలో ఆశ్చర్యం లేదు!

'ఊహకు చేతకూ

ఆశకూ ఆశయానికి సంబంధం' చేకూర
దిక్కడ.

రెక్కలు దాల్చిన కొండలు ఎగురుతున్నాయి—
మేఘాలస్థానంలో, చెట్లలో పచ్చదనం మాయమై
పోతున్నది; నదులతో తరగలు అణగిపోతున్నాయి.
మనుషుల్లో చేప చచ్చి, పొగగొట్టాలుగా తయారయి
పొగబారిన లాంతరు ముఖాల్లో తిరుగుతున్న దేశం
ఇది.

'అనిశ్చయపు టూఫలు, ఉదేకపు టరుపులు
గుండ్రాల్లో దొర్లింతలు, గుంకరాల్లో కలవరింతలు
మరి కంపల ఈడ్పులు, నదులతో కలవరింతలు
సుడిగుండం తిరుగుళ్లు, ఆవలింతల క్రేస్తులు'

లోతుగా ఆలోచించే ప్రతివారికి ఇదే ఈనాటి ప్రపం
చపు తీరు అన్పించకమానదు. నటనే జీవితమై,
యంత్రంగా బ్రతకటమే ధ్యేయమై, పతనావస్థకు
చేరేటమే గమ్యమైపోయింది దిక్కడ. ఎవ్వరూ బ్రత
కరు అనలు ప్రాణాలున్న వ్యక్తుల్లా కన్పించరు.
సజీవ శిల్పాలు ఇవి. అందుకే ఇలాంటి ముఖ
యంత్రాలను నియంత్రించటానికి ఈ గీతం దాయా
ల్పిన అగత్యం ఏర్పడింది.

సంఘంలో ఎక్కడ నీతిఉందో, ఎక్కడ విజ్ఞానాదీ
ఉందో కరిగారికి బాగా తెలుసు.

గుడితో పూజారి మడిలోకన్నా
కూలివాని గుండెల్లో ధర్మం ఉందని
వేదికపై శాస్త్రి ప్రవచనంతోకన్నా
సామాన్యని బ్రతుకులో సత్యం ఉందని'

అందర్ని నిలదీసి అడుగుతున్నారు. ఇన్నాళ్ల

స్వాతంత్ర్యం తర్వాత ఇన్ని ప్రణాళికల పరిణామం తర్వాత మనం సాధించేదేమిటి? మనదేశంలో సమృద్ధిగా ఉంది ఏమిటి?

‘చెప్పండి ఈ దేశంలో సమృద్ధిగా ఉన్నది ఎక్కడ చూసినా అసంతృప్తి అందోళన విస్లవం రెక్కలు విప్పిన వాతావరణం ఎవడికి పుట్టిన బిడ్డరా ఈ స్వాతంత్ర్యం?’

కాబట్టే గాంధీగారన్నటు మానసిక స్వేచ్ఛ పొందని ఏ జాతికూడా సతతోన్ముఖమౌతుందేతప్ప ప్రగతి సాధించలేదు. విశ్వంఖలతని స్వేచ్ఛ అనుకుంటుంది, ప్రభుత్వం, ప్రజా, ఈ నాటి ఈ స్వేచ్ఛ—కట్టేసి కట్టిపెట్టిన గొడ్డు, ఒక్కసారి వడలగానే బజారునవడి, అడ్డమైన కనుగందుల్ని తొక్కుకుంటూ—పైరు పంటల్ని వాశనం చేసి నట్లుగా ఉంది. అందుకే ప్రతివ్యక్తి ఆచరణలో ‘ఈ మరుభూముల పై ఉల్లంఘనరంగమై ప్రవహించమని ఉద్బోధం.

‘గతంలోని తప్పిదాలను
నెమరుకేస్తూ కూర్చోకు,
దేశ గీతాల మడతలో
చుట్టలు చుట్టుకుని పరుండకు’

దానివల్ల ప్రయోజన మేముంది? ‘విప్పిన ఎదకంటిచూపు విశాలమై పర్వనీ’ అనేదే వీరి ఆశయమున్నూ—

దుఃఖితుల కన్నుల్లో
దాగి ఉంటుంది ప్రాంతి
వారి ఆశలలో
పరమకుంటుంది ఉదయం’

ఆత్మస్వేచ్ఛతో అన్నమాటలు మాడండి—

‘నిరాశలో మేల్కొంటాను
ఆశతో బయిపాను
నేనే యుగ సంకేతాన్ని’—

వీరి ఉద్దేశ్యంలో ముఖ్యంగా ఈ యుగ లక్షణం-మనోజీవనసంస్కార సాహిత్యరహిత్యం. ఆర్థిక

స్వాతంత్ర్యంకంటే అంతరంగవికాసమే ముఖ్యమని; అది లేకపోవటంమూలానే నమ్మకంచచ్చి, తన సీడ జాచి తానే బెదురుతున్నాడు మానవుడు. ఒకరక మైన భయం వాయువులో మనం బంధింపబడ్డాం. మూర్ఖాన్నితికొచ్చేశాం. కాబట్టి కాలాన్ని రించి మాట్లాడినందువల్ల ఉపయోగంలేదు.

‘చీకటితో పోరాడే వెన్నెం’ గురించి ఆలోచించాలి.

ఈ దేశం, దానియొక్క మనుషుల వేదనలు, బాధలు, సమస్యలు తనవే — నేలవిడచిన సాము కా దితనిది—

‘నా కాళ్లు నేలలో పాతుకొని ఉన్నాయి

నా హృదయం భూమి గుండెకు హత్తుకునిఉంది.’

అదృష్టపు అంధకారంలో తారట్లాడు జీవుల మేలుకొలిపే బాధ్యత ఇతనిది. కాబట్టి పలాయనం కా దితనిది సమస్యలున్నాయి కాని సమస్యపరిష్కార మార్గాల్లోనే భేదం. ఇతను ముందు మనిషి purify అయి తన్నుతాను reform చేసుకుంటేతప్ప, ప్రగతిఅనేదానివల్ల ఉపయోగంలేదు అంటారు. మరి కొంతమంది మనిషికి ఆర్థిక స్వాతంత్ర్యం రానంత వరకు ఏంజరిగినా లాభంలేదు అంటారు. పరిష్కార మార్గం భిన్నం. అంతే!

‘దేశమంటే ఏమిటి

ఒక చిటికెడు మట్టి

మట్టిలోని పరిమళం

మనకు మిగిలే సంస్కృతి.’

దేశాన్నిగూర్చి వీరి నిర్వచనం ఇది. ఈ సంస్కృతి పల్లెనిగట్టానికి, పెంపొందటానికి ఆకలి తీర్చుకోవటంకాకుండా, అంతరంగాలు వైశాల్యంచేసి శ్రుతిమై నగలి-నెలుతురు, ప్రవరింపజేయాలంటారు. కాని కొంతమంది పొట్ట కేగితేమీ మరి ‘పరిమళం’ మాత్రెందులయ్యా— ముందు పొట్ట సంగతి ఆలోచించ వయ్యా? అంటారు. వారి మాటేమిటి??

‘కవిత్వం ఈనాడు

వల్లమాలిన ఓపికతో

చెల్లని నియమరేఖలతో
గణయతి ప్రాసం కట్టుబాట్లతో కాక
ఉద్వేగపు కొలతతో
ఆవేదనాశీలంతో
అనుభవ వరమార్కంగా
స్వేచ్ఛాభావన పొందిన రూపం'

అంటారు.

నిర్వచనం బాగుంది. ఈ నిర్వచనానికి వీరి ఎన్ని గేయాలు ఒడుగుతూ యున్నది ప్రశ్న? గణయతి ప్రాసాన్ని పాటించకుండా రాయటమే వచన కనిత్వం కాదు. నిజానికి ఇందులోని గేయాలు చాలా మట్టుకు బుద్ధిజనితల్లాగా ఉన్నట్లుగా ఉంటుంది. చింతన లోంచి పుట్టుకొచ్చినట్లు కన్పిస్తాయి. spring లా పాడి గుండెలను చించుకొని వచ్చిట్లు పూతం కన్పించవు; కాబట్టి చాలా గేయాలు మామూలు స్థాయిలో - కేవలగద్యాన్ని త్రోసిరాజన లేకపాడ్యము. వీటిని చదివి అర్థంచేసుకోవాలంటే 'వల్లమాలిన ఓసిక' మాత్రం తప్పనిసరి. అసలు వచనగేయ లక్షణం చదువరి సహనాన్ని పరీక్షించటం కాదు - రూమ్మని భావాన్ని ఎదలో దింపేయాలి. వచన గేయాలు రాస్తూ ఒక రకమైన పాఠకుల్ని మనసులో పెట్టుకు రావలసిన మేమిటి - అటువంటప్పుడు చిత్ర, బంధ కవిత్వాలకి - దీనికి లేదా 'మిటి' పూర్వం ఏ కవి రాసిన ఎంతటి గొట్టు పద్యమైనా నిఘంటువు సహాయంతో అర్థం ఎవ్వరైనా చేసుకోగలరు - మరి ఈ గేయాలు బోధపడటానికి ఘంటువుకాదు బహుశా రచయితే వచ్చి చెప్పితేతప్ప అర్థంకావు -

ఈ రకమైన attitude వచన కవిత్వానికి లోతు తెచ్చి పెడుతుందా?

అందునా అభ్యుదయ భావన ప్రసారం చేసేటప్పుడు ఎంత సులభంగా అర్థమయితే అంత మంచిది. చదువరి రచయిత ఎత్తులకు ఎప్పుడూ ఎగరలేడు - అంతమూలాన రచయితని, కవిని సామాన్య 'లెవెల్'కి దిగిరమ్మని చెప్పటం కాదు. కానీ సామాన్యని దృష్టిలో ఉంచుకొమ్మనే -

'అర్థం అయ్యేగుణం' అన్నదాంతో ఈ సంపుటిని రంగారావుగారి ఇతర సంపుటలతో పోల్చి చూస్తే - ఇది చాలా మెరుగు.

'పొద్దుపాడివి

మలనటం మరచిన పిథిదీపాలు
చంద్రుని ఫోర్వరీ సంతకంలోని
అక్షరాలవలె వెలుగుతున్నాయి.'

ఇలా ఊహించగలిగిన కవి - కొన్ని గేయాల్ని చాలా నీరసంగా లాగి లాగి వచనంకన్నా హీనంచేసి ధ్వజం దేశా రనిసిస్తుంది.

ఒక రకమైన Mystic experience ని అనువదించటంలో రంగారావుగారి 'రంగారావుగారి' పాటి Brevity is the soul of wit అన్నది కవి కూడా యరిచిపోయి నిషయం సోదిగా చెప్పుకుంటూ పోతే, పొగతీస్తూ ఉంటే వినుగుతో వునకం అన తల పారేస్తాడు చదువరి. ఉద్వేగమే దెబ్బతింటుంది. 'వి. రి. గెట్స్' చాలామంది గేయం. వాతవరణం కల్పించటంలోనూ, ఆ ఉన్నగేయం ఓ మాంచి బిగువైన సీమలా, గొప్పచిత్రంలా, కళాశాండంగా ఉంటుంది. ఈ బిగువ అంతటా కన్పించదు - ఏమైనా తన త్రవ తమ వేసుకున్న రంగారావుగారు ఇంకా చైతన్యవంతమైన గేయాల్ని అందిస్తారని ఆశించవచ్చు -

—కె శివారెడ్డి.

ఉపయోగకరమైన
సరికొత్త గ్రంథములు

వ్యవసాయము - పశుసేవ - కోలు పెంపకం - అడవులు -
తోటనని - బంజుకవీరింగ్ వైద్యము - వివిధ సాంకేతిక
విజ్ఞానములపై గ్రంథములు గలవు. కేటాగు ఉపయోగ
ఇంగ్లీషులో వ్రాయండి

N. K. PAUL & SONS,
P. B. No. 12202, Calcutta-5.

ఏదీ సత్యం ఏ దసత్యం

(నవల)

(రచన : శ్రీమతి సి. ఆనందరామం ప్రచురణ : యం. శేషచలం అండ్ కంపెనీ—బందరు—సికింద్రాబాదు—మద్రాసు. వెల 2—50. పేజీలు—172.)

నానాటికి మారిపోతున్న సామాజికవ్యవస్థతో మానవుడు కలసిపోయి మానవత్వంలోని మహిమను పరిశీలించలేక, మంచిని చెడును నిర్ణయించుకోలేక అర్థంగాని ఆలోచనలను పెంచుకొని ఏదీ సత్యమో ఏ దసత్యమోయని నిరూపించుకోలేనివాడవుతున్నాడు. చదువు సంధ్యలున్నను సంస్కారం లభ్యమై కొందరు తెలిసితెలియని ఆవేశంతో మునిగి ఊహాసాదాలు నిర్మించుకొని హాయిగా అందులో జీవితాన్ని గడపాలని కలలు కంటారు. కలలు కనటమేగాని వారి జీవితాల్లో అనుకోన్నవిధంగా జరిగదు. కల్పించుకొన్న ఊహలను వ్యతిరేకంగా ఘటనలు ప్రసరించినట్లయితే తాను ఎంతగానో దిగజారి తనచుట్టూ ఒక విషవలయాన్ని నిర్మించుకొంటాడు దానినుండి విముక్తి కలగాలంటే మరో జన్మ ఎత్తవలసిందే, లేకపోతే సాధ్యంకాదు. నందిగొవ్వనల్లో మానవుడు సతమతమైనపుడు ఏదీ సత్యమో ఏ దసత్యమో గ్రహించలేని అచ్యుతమైన అసంతృప్తితో అనుక్షణం అలలుటమొనరించుకొంటాడు జీవితాంతం అతని మనుగడ పెరగక తరిగిపోతూ ఉంటుంది. ఈ నవలలో నాయకుడైన 'మౌళి' జీవితం యిలాగే అడగడుక్కు అవదల పోతుంది.

కల్యాణికి—మౌళికి హఠాత్తుగా పరిచయం ప్రారంభమై చివరకు యింటిమంచి తప్పించుకొని రిజిష్ట్ర్ కమేజిషన్ చేసికొనేస్తే తీకివచ్చింది. మగనాడినని ఫీరునని నిరూపించుకోవాలని తాపత్రయపడ్డ మౌళి తనచేసే ప్రయత్నం ఏదీ కలసిరాలేదు చివరకు తన భార్యపైన ఆధారపడి జీవించవలసిన అవసరం కలిగింది. అవసరాన్నిబట్టి ఆలోచించలేక వ్యర్థమైన కష్టమంతో తన అభ్యుదయాన్ని పాడు చేసికొని, ఎదుటివారినిచూచి ఓర్వలేక కచ్చితంగా తన

నిర్ణయాన్ని వ్యక్తంచేయక భార్యను నిందించటం మొదలు పెట్టాడు. భార్యభర్తలమధ్య దాంపత్యం వక్రించింది, కనిన కలలు చెదరిపోయాయి. ఊహలు భగ్గుసుయ్యాయి. మాటలు కలవలేదు. తమవులు వేరైపోయాయి. భర్తను భార్య అర్థంచేసికొని ప్రవర్తించినా భార్యను భర్త గుర్తించలేకపోయాడు. అంతా అయిపోయినతరువాత అయ్యాలంటే ప్రయోజనం ఏమీలేదు—బాధ, వ్యధ తప్ప. చేతులు కాలినతరువాత ఆకులు పలుకొన్నాడు మౌళి. కులవృత్తిగా కథయింది.

శ్రీమతి ఆనందరామంగారి నవలలో శిల్పం ప్రతిఘటనలో వ్యక్తమవుతుంది. చెప్పదలచిన భావాన్ని ఘాటుగానే వివరిస్తారు. కాని సాంప్రదాయ బద్ధమైన సంసారాన్ని నింబెట్టాలన్న కుతూహలం ఎక్కువ. ధర్మాధర్మాలకు, న్యాయా న్యాయాలకు, మంచి చెడులకు, రాగద్వేషాలకు సంఘర్షణ చూపించి తీవ్రభావంలో పాఠక ప్రపంచం నిమగ్నమగునట్లు చేయగల సామర్థ్యమున్నది.

'మీరు చాలా ధనికులని నాకు తెలుసు. కాని మీ బిశ్వరూపిని ఆశతో మీ అమ్మాయిని చేసికొంటావన లేదు. మీరలా అనుకుంటే ఇప్పటికయినా మీ అల్లిసాయాన్ని మార్చుకోండి. ఇల్లరికపుటల్లుడిలా పడి ఉండడానికి నా కెంతమాత్రం యిష్టంలేదు. ఎప్పటికైనా నా న్యకశీమీద బతుకుతానే కాని ఎవరి బాధార్యాల నా కక్కరేల్లేదు' అన్నాడు మౌళి కల్యాణి తండ్రితో.

మౌళి ఆత్మస్థైర్యం కలవాడు కనుకనే ఆ విధంగా మాట్లాడాడు. పేదరికాన్ని అనుభవిస్తున్నాడు. ఈ పేదరికంలో ఆలంబియస్టు లభించింది. ఆ సంతోషంతో ఏమీ ఆలోచించకుండా కల్యాణిలో శ్రద్ధ పోవాలని కంగీకరించాడు. మాట అయితే గట్టిగా మాట్లాడడంకాని సాధించలేక పోయాడు. వాస్తవంగా అతని దగ్గరే ధైర్యం ఉండినట్లయితే లేచిపోయే అవసరం ఉండి ఉండేదికాదు. జీవితాన్ని ఒకవైపునే చూడటం ప్రారంభించాడు కాని వేరొక

చేపు చూచుటకు వ్రయత్నించ లేదు. తాడూ బొంగరం లేనివాడు, తనస్థితిగూర్చి ఆలోచింపక కల్యాణి మాటకు తలవంచి అనుసరించాడు. రాబోయే పరిణామాలను నిర్ణయించుకొలేని అశక్తుడైనాడు. డిగ్రీఉన్నా ఉద్యోగం సంపాదించలేకపోయాడు. తన ద్వారా నిరుద్యోగపరిస్థితిని తెలియజెప్పాడు. సహృదయత లేనవాడు. సహనం కోల్పోయినవాడు. తను యేమి మాట్లాడుతున్నాడో తనకు తెలియదు.

ఆదర్శంగా జీవించాలన్న కుతూహలంవల్లనే ఆ ఆదర్శానికి అతిదుర్బలత్వం చుట్టుకొన్నది. ఆదర్శ మనుకొని తనగొంతు తానే కోసికొని యితరుల గొంతు కోయడానికి సిపాసించినవాడు మౌళి. పాట్ల కోసం వనంతరావు మాటకు ఎదురుచెప్పలేకపోయాడు. చేసినది తప్పు తనైనా యితరులమీద అంటే భార్యపై రుద్దాడు. సంస్కారహీనుడైన మౌళి తాను తినక భార్య తింటూంటే చూచి ఓర్వలేని దౌర్భాగ్యుడయ్యాడు. ఇద్దరూ కలసి బ్రతుకాలన్న ఆలోచన నశించింది. కల్యాణి పైన ఎగిర్చుకోవాలన్న తాపత్రయం కలిగింది. భార్య జీతంమీద బ్రతకాలంటే యిష్టపడనివాడు కల్యాణిలో ఏలా రావటానికి ముందుకువచ్చాడో ఆలోచించవలసిన విషయం. అంత మానాభిమానాలున్న వాడైతే కల్యాణికి లొంగే వాడకాదు. కావాలని వచ్చిన కల్యాణిని దూషించే హక్కు అతనికి లేదు కలలు విడించుకొన్న కల్యాణికి తిరస్కారదోహం చేయటం అతని కర్తవ్యం కాదు కాల పరిణామంలో చుట్టూ ఉన్న వాతావరణాన్ని చూచి గ్రహింపక వ్యర్థమైన అసహనంతో అణగారిపోయాడు.

కల్యాణి పేరుకు తగినట్లుగా జీవితం గడవలేదు. యౌవనంలో ఉండటంచేత ఎందుకు, ఏమి అని ప్రశ్నించుకోకనే మౌళిపై మోజు పెంచుకొన్నది. ప్రేమాయణ ప్రారంభంలో తననుతాను నిరూపించుకోలేక ఆశేకంతో ప్రియుడైన మౌళిచెంతకు చేరింది. మౌళి మాటలరసకేదోఅన్నను దానిని లెక్కచేయలేదు. మౌళి మాట్లాడిన మాటనుబట్టి చాలమందివాడనే భావనయేగాని మంచివక్కున చెడు ఉంటుందని ఊహించుకోలేకపోయింది.

మౌళి మాటలకు లొంగిపోయింది. ఆ మరుక్షణం దానోహమన్నది. కన్నతల్లిదండ్రులకన్న మౌళి గొప్పవాడని పిచ్చిగా నమ్మింది. తల్లిదండ్రులు చూపే వాత్సల్యంకంటే మౌళి చూపించే పేను ఉన్నతమని అమాయకంగా భావించింది. ఇంత అమాయకురాలిని ప్రియుడు గట్టిగా ఆటంకంపెట్టలేక సరే అన్నాడు. కల్యాణి స్వార్థంసంగతి తెలియక పండ్లంకొడుకు వరుగుబెట్టింది. ఆ వరుగులో అన్నీ ఎదురుదెబ్బలే తగిలాయి. అయినా వెనుతిరిగిమాడకుండా ముందుకు నడచింది. తాబేటి నడకలాంటి స్వభావంకల్గిన మౌళికి కే అందించి ముందుకు నడిపించాలని తన సామర్థ్యాన్ని ప్రదర్శించినా, ఆమె ప్రదర్శించిన సమర్థతకు ప్రాధాన్యం కలగకపోగా విపరీతదృక్పథానికి, వికృత ఆలోచనలకు మార్గం ఏర్పడింది.

కల్యాణి అంతుపట్టని సమస్యల్లో చిక్కుకొన్నను పుట్టింటవారినిగురించి ఒక్క మాటకూడ మౌళితో అనలేదు. తన ప్రియుడే సర్వస్వంగా భావించినా మౌళిమాత్రం అలాగా భావించక ఆమెను సాధించటం మొదలుపెట్టటం అతని వ్యక్తిబుద్ధికి ప్రతికూలం కల్యాణి బుజుమార్గ ప్రవర్తనకు గీటుతాయిగా వున్నది. ఆమె ముందడుగువేసినను ప్రతిఅడుగులో అనంతస్థి, అనహసం చూచి భయపడిపోయింది. లేచి వచ్చినందుకు కల్యాణిమాట నెగ్గలేదు తన ప్రతిజ్ఞ పూర్తిగా నెరవేరలేదు సంతోషించాలన్న ఉబలాటం జారిపోయింది తనమాట వీగిపోయింది. పగిలిన ప్రతిమ లాంటి వ్యక్తిఅయిన మౌళిని ఏవిధంగానైనా అరికించాలని ప్రయత్నించిందికాని ఫలితం పొందలేక పోయింది.

ఆదర్శాలను అనుసరించాలన్న ఉత్సాహం ఉంది కాని ప్రతికూలపరిస్థితుల్లో సహితం స్థిరంగా నిలబడి వితర్కించుకోగల మనోనిబ్బరంలేని మౌళిని మార్పాలని కల్యాణి అతని పాదాలమీద వాడిపోయింది. ప్రయోజనం లేకపోయింది. అతనిముందు తన ప్రతాపాన్ని చూపలేని అశక్తురాలై ఓడిపోయింది. ఓర్పుఉన్నదానిని చూపించినా ప్రయోజనం లేకపోవటంతో మౌళికి దూరమయింది. పరిస్థితులు కలసి

వస్తాయని దగ్గరకువేరినా లేనిపోని ఆపోహలకు, కోప తాపాలకు గురైంది. తప్పించుకోలేని వలయంలో అటు యిటు తిరిగింది. ఎ తతిరిగినా తనకు అనందం లభించలేదు. కావాలని పెళ్ళిచేసికొన్న మౌళికే పనికి రాకపోయానుగదా అని బాధపడి ఆ బాధలో తన జీవన తరంగాలనే కోల్పోయింది. జీవంతేని మనిషి జీవంఉన్న ప్రాణిని సరిగా కూడకపోయినా ఆ ప్రాణి మనిషిని నిందించలేదు, తిట్టలేదు;కాని మార్పు రావాలని నిరీక్షించింది.

కల్యాణి—మౌళి పాతలకు రచయిత చక్కని రూపకల్పన చేసారు. ఈ పాతలకు తోడుగా మైథిలీ-నారాయణమూర్తి, సరోజిని - వసంతరాజు, భ్రమరాంబ—శివరామయ్య...సుమిత్ర మొదలగు వారిని రంగస్థలం మీదకు తీసికొని వచ్చారు. మైథిలీ—సరోజిని—భ్రమరాంబ, సుమిత్ర మొదలగు వారి కంటే కల్యాణి విరుద్ధమైంది. వీరిందరూ తమ భర్తల దగ్గర ఎలాగో కాలక్షేపం చేసినా సుమిత్ర భర్తగా ఎవ్వరినీ పొందలేక కుమారిగా ఉండిపోయింది మైథిలీకి తన తపస్సు ఫలించి నారాయణమూర్తి భర్తగా ప్రాప్తించాడు. వసంతరాంబి వసంతరావును సరోజిని పొందింది భ్రమరాంబకు ఏండ్లు దాటిదాని శివరామయ్య దొరికాడు.

ఇందులో రచయిత మౌళిని మార్చటానికి కల్యాణి అనుమతితో సుమిత్రను అతని ప్రక్కన నిలబెట్టింది రకరకాలైన ఘటనలు కల్పించారు. ఈ కల్పనలో జైచిత్త్యం కన్పించటం లేదు.

కల్యాణి యింటినుంచి వెళ్లిపోయినప్పుడు ప్రేమ - వాత్సల్యమూర్తులైన తల్లిదండ్రులు ఆమెను గురించి అన్వేషించినట్లు కన్పించదు. కల్యాణితల్లి చావుబతుకుల మధ్యపున్న కల్యాణిని తీసికొని రావాలన్న తాపత్రయం ఆ కుటుంబ సభ్యులలో యెవ్వరియందు లేదు ఈ విధంగా ఒకసారి జరగదు. అసంభవాన్ని సంభవంగా చూపించడంచేత కొన్ని అసంతృప్తి కల్గుతున్నది.

అనందారామంగారు తమ సరలాధ్యరము... ఏది సత్యమో, ఏది అసత్యమో అను నిర్ణయాన్ని పాకులకు వదలిస్తూ మౌళిని - కల్యాణిని ఒక్కటిగా చేసి చూపించినట్లయితే జీవితంలో ఒక గొప్ప సత్యాన్ని పరిశీలించినట్లుండేవి. రచయిత కథను ఏ అటంకం లేకుండా ముందుకు నడిపించారు. చక్కని కైతితోకూడిన రచన. సత్యాసత్యాలమధ్య నలిగిపోయిన జీవితాల స్వరూపం నవలలో స్పష్టంగా ప్రాణం పుంజుకొన్నది

ఇందులో కొన్ని ముద్రరాక్షసాలు ఉన్నాయి.

కొడిగట్టిన దీపాలు

(రచయిత—శ్రీమతి ఐ. వి. యన్. అచ్యుత వల్లి. ప్రచురణ యం. శేషాచలం అండ్ కంపెనీ మద్రాసు—మచిలీపట్టణం—కిందాబాదు. మూల్యం రెండు రూపాయలు సేబీలు 183.)

మనసులు తెలిసికొనుకుండా వ్యక్తులు ప్రవర్తించినట్లయితే ఆశయాలు కొడిగట్టిన దీపాలుగా మారిపోతాయి నాటికి చమురుపోస్తూ ఉండాలి. అడుగడుగునా చమురుపోస్తూ కొడిదులిపేస్తుండక పోతే వెలగలేక ఆరలేక నిర్దిష్టకాలమునే యిస్తాయి. బాధలో అనభూతి చరిత్ర అర్థమైనట్లుగా సుఖంలో అర్థంగాదు. కాలం కలసివస్తే చుట్టూ తివాడు అధికారియైపోతాడు. అవకాశాలను సద్వినియోగం చేసికొని ఆదర్శాలను నిలిపినపుడు మానవ జీవితాల్లో కొడిగట్టిన దీపాలండవు. ఆరోజుకోసం ప్రతివ్యక్తి నిరీక్షించాలి.

గవరయ్యకు కష్టపడి సంపాదించటం తెలియకపోయినా సంపాదించిన దానిని ఎలా ఖాళీ చెయ్యాలో బాగా తెలుసు.

పల్లెలో తమ జీవితాలను గడుపుకొంటూ కలనరు మిగల్చిన అడుగుబాడుగు సేవించి భూమి మీద నిలబడినా సుఖం లేదు అంతకన్న సంతోషం లేదు. గవరయ్యకు 'నారాయణ' అనే కుమారుడున్నాడు. పనిచేస్తూనే చదువుకొని పెరిగివచ్చాడు.

తండ్రి కలవ వ్యాపారం పెట్టాడు. ఆ వ్యాపారాన్ని నారాయణ 'చూసుకొంటున్నాడు. అందరూ మొదట్లో నారాయణకు చదువెందుకని బుగ్గలు నొక్కుకున్నారు. అట్టివారి పరిస్థితి దిగజారి పోయింది.

వ్యక్తిత్వం మానవత్వానికి గీటురాయి ఇది కొందరికి లోపించటంచేత బుద్ధికి బూజువట్టి సత్యాన్ని అసత్యంగా అర్థం చేసికొని అనుమానాలు పెంచుకొని ఆదర్శాలను వమ్ము చేసికొంటారు. అప్పుడే వారి మాటలకు క్రుంగిపోయేస్తేతి వస్తుంది. కాని అన్నమాటలు ఆచరణ పూర్వకంగా చేసిచూపినపుడు మంచిని యింటినుంచి గెంటలేరు, పోలున్న ప్రాణాన్ని బలవంతంగా నెట్టివేయలేరు.

నారాయణప్రాత్రు ఒక చిక్కునమస్యలో చిక్కుకొనిపోయింది. స్వయంకృషితో సాధించిన విజ్ఞానాన్ని విక్రీతంగా ప్రదర్శించుకుండా లోకరీతి కనుగుణంగా నడచుకొనటంచేత సమస్యనుండి తేలికగా బయటపడగల్గొడు.

గవరయ్య వ్యాపారంచేయటం చాల చిత్రం. తండ్రి ప్రారంభించిన వ్యాపారం చూచి నారాయణకే ఆశ్చర్యం కలిగింది. తండ్రి కొడుకూ వ్యాపారం సాగిస్తున్నాడు. వీరికి పోటీగా 'చలవతి' అదృష్టం కలసివచ్చింది. 'సమ్మయ్య'కు అల్లుడై వ్యాపారానికి అధిపతి అయ్యాడు. సంపదఉంటే అంత స్థులు అడ్డురావు. ఎంతవనికీరాకపోయినా ఆ సమయానికి విదుటివారికి చాల నచ్చినవాడిగానే ఉంటాడు. మనుష్యులు కల్పించినదానికే ప్రాధాన్యంగాని సహజంగా లభించినదానికే ప్రాధాన్యంలేదు.

మహేశం చిత్రమైన మనస్తత్వం కల్గిన వాడు. యశోదఅనే అందమైనభార్య ఉన్నది. ఆమె అందంగా ఉంటుందన్నంగతి మహేశాని కేమాత్రం తెలియదు. యశోద బాగా పాడుతుందని అందరికీ తెలుసుకొని పుస్తకట్టి నానానికిమూలం తెలియదు. నిజానిజాలు నూడక ఆవేశానికి లొంగిపోయే స్వభావ మతనిది. అర్థంలేని ఆలోచనకు బానిసై కార్పణ్యాలు లింగించుకొని చేయరానిపని చేశాడు.

మహేశాన్ని ఎరుగున్నవారు 'సిక్కు అందమైన భార్య ఉన్నది. జీవితంలో అంతకన్నా ఆనందం ఏమున్నద'ని ఎవరైనాఅంటే ఆ వ్యక్తికి సమాధానం చెప్పలేక యింటికొచ్చి భార్యపైన ఎగిరిపడటం, తిట్టటం, కొట్టటం చేస్తాడు. ఇలాంటి మూఢులు ఏ వదనా చేస్తారు. అయితే యశోద ప్రాత్రపైన సానుభూతి కలుగుతుంది. పృష్టికర్త యిచ్చిన అందం భర్తపాలిట దయ్యమయినది. ఊహించరాని పరిస్థితులు ఉత్పన్నమైనపుడు 'మంచి'ని గుర్తింపక అసవసరంగా ఎదురుగా కావించే వ్యక్తిని రూపు మాపాలని ప్రయత్నం చేస్తారు. మహేశం అర్థం చేసికొని అడుగుముందుకు వేసివుంటే ఈ దుష్కృత్యాన్నిచేసి ఉండే వాడుకాదు.

భార్య భర్తలు సుఖంగా జీవయాత్ర సాగిస్తున్నప్పుడే అందం ఆనందం కలుగుతాయి. అందులో ఎవ్వరు వెనుకబడినా యావజ్జీవితమే వెనుకబడిపోతుంది. నేటి మర సమాజంలో రకరకాలైన వృద్ధులువచ్చి కొన్ని కుటుంబాలు విడిపోతున్నాయి. ఆ కుటుంబాల్లో కూడ అవాంతర పరిస్థితులేర్పడి ఎవరికి వారు విడిపోవటం జరుగుతూనే ఉన్నది. అయితే మహేశంలాంటి పురుషులు, యశోదలాంటి స్త్రీలు అచ్చటచ్చట కానవస్తారు.

నవలలో నాలుగు రకాల జంటలను రచయిత్రీ చూపించారు. సంపదపై మోజు, సంగీత సాహిత్యాలపై ఆసక్తిఉన్న విశ్వనాథానికి పల్లెటూరు అమ్మాయి దేవకి భార్య అయింది.

అందం అంటే సహింసలేని మహేశానికి అంద చందాలున్న, బాగాపాడే యశోద భార్యగా లభించింది అయితే ప్రయోజనం పొందక మూరుడై పోయాడు మహేశం. యశోద భర్తలో కావరం చెయ్యలేనని, తన వ్యక్తిత్వం చూపించుకోవాలని యిల్లు వదలి వచ్చేసింది.

రచన సంసారంఅంటే తెలియకముందే బాల విధవగా ఉండిపోయింది.

వగ్గభేదాలమాట అటుంచి ప్రేమే ప్రధానంగా భావించి మంగళమ వివాహమాడిన చలవతి సమాజాని కొక పాఠం చప్పాడు.

కులానికి తక్కువవాడని లోకం ఎంతగా అన్నను గుణానికేమూతం తక్కువవాడుకాదు నారాయణ. ఉన్నతభావాలున్నవాడు. అయితే తాను 'రవణ'ను వస్త్రించి పెళ్ళిచేసికోలేకపోయాడు. సమాజపు కట్టుబాట్లను వ్యతిరేకమింపలేని రవణ నారాయణను వివాహమాడటానికి అంగీకరించకపోయేసరికి నిరాశుడైపోయాడతడు.

పీఠంలా వివిధములైన సమస్యలు ప్రపంచంలో ఉన్నాయి. ఒకరి మనస్తత్వం మరి ఒకరికి సరిపడకపోతే ఎవరికివారు దూరమైనారు. వారి మనసుల్లో తీరని అసూత్యపు అల్లోచనలు బయలుదేరాయి. పరిష్కారం కుదుర్చుకోలేకపోయారు. ఆలోచనలను వికృతంగా పెంచి పోషించుకొన్నారు. ఇకను తమలోతాము సమాధానపడి ముందుకు రాలేకపోయారు. మహేశం యశోదను రమ్మని పిలవలేదు; మహేశం కావాలి యశోద అతనిదగ్గరకూ చేరలేదు. అన్నీ ఉన్నా ఏమీచేయలేని విశ్వనాథం దేవకికి సహాయపడలేకపోయాడు. ఎంత ప్రయత్నించినా విశ్వనాథం ప్రేమను పొందలేక కుమిలిపోయింది దేవకి. మంచి తనాన్ని గుర్తించి తెలియకుండా వలస పెంచుకొన్న 'రవణ' సాహసించి నారాయణను వివాహమాడలేక

పోయింది చదువు సంస్కారం అభివృద్ధి నారాయణ రవణను తనదిగా చేసికొనలేకపోయినందుకు చాల బాధపడ్డాడు. చలవతి—మంగళ అనుకొన్నది అనుకొన్నట్లుగానే జరిగిపోయింది. అందరి మనసుల్లో అజ్ఞానం కరుడుగట్టి కొడిగట్టింది. కాని అట్టి అజ్ఞానం చలవతి—మంగళలను చేరలేదు. అందుకనే వీరుగాక తక్కినవారందరూ కొడిగట్టిన దీపావళి శాంతివిహీనులైపోయారు.

రచయిత భావాలు బాగానే ఉన్నాయికాని రవణ—నారాయణలకు వివాహంచేసిఉంటే నబబుగా ఉండేది. ఈనాడు దేశంతో విధవావివాహాలు జరిగిపోతున్నాయి. అయినా యిలాగున వెనుకంజవేసేవారు లేకపోలేదు. ప్రధానపాత్రలైనవారు వాటికి కాస్త ఊపిరిస్తే అవి కొడిగట్టిన దీపాలలో ఉండేవికాదు గదా.

సామాజిక వాతావరణాన్ని ఆధారంచేసికొని అందంగా వ్రాయగల శక్తి శ్రీమతి అచ్యుతవల్లిగారి కున్నది. అనక్తి కలిగించి సొంతం నవలను చదివిన గల వేర్లు ఉన్నది.

—రామమోహన్.